

CULTURA CREȘTINĂ

revistă lunară

Redacția și Admini-
strația:
BLA].

Abonamentul:
Pe an . . . 160 lei.
Pe șase luni. 80 lei.

Director:
Dr. IOAN COLTOR

La picioarele lui Petru.

La 25 Mai c. peregrinii Români sunt primiți în audiență de Papa Piu XI. *Sala Ducale* martoră de veacuri ale marilor manifestații de credință, cuprinde ușor pe cei 150 de Români veniți să asculte cuvântul Pontifului și să-i ia binecuvântarea.

Aurul unui soare primăvăratec poleiește înălțimile Vaticanului cu cele din urmă focuri ale unui apus de luna Mai la Roma. San Pietro arde în flăcările amurgului, pierzându-se în albastrul unui cer imaculat.

În Sala Ducală e liniște solemnă. Doar' bătăile inimilor în așteptare umplu tăcerea sărbătorii.

Vine Papa!

Iată-l între noi. În haina albă ca zăpada trece ca o arătare de vis dela unul la altul, întinde fiecăruia mâna, binecuvântă pe fiecare și-apoi, urcând tronul papal, cu o senină bunătate în cuvinte, începe să ne vorbească...

Omul acesta care reprezintă credința alor 340 de milioane de suflete; omul acesta al căruia nume se pronunță cu respect și cu dragoste prin toți munții și prin toate văile celor cinci continente; omul acesta la porunca abia șoptită a căruia armate de misionari străbat câmpiile de gheață dela poluri, pustiurile de foc dela ecuator, ținuturile feroase ale triburilor de canibali; la îndemnul căruia poeți și scriitori, gazetari și savanți își chinuesc viața și sufletul prin laboratoare, prin arhive, prin biblioteci bătrâne; acest om — ne vorbește... Cel mai iubit și cel mai urât om de pe pământ, pentru cuvântul căruia s'au sacrificat vieți, s'a jertfit sânge de martiri, s'au consacrat preacurate fecioare fără nume, fără număr, s'au abandonat palate și pompe și triumfuri invidiate, împotriva căruia s'au purtat răs-

bœaie, s'au deslănțuit uri aprinse de ultima nebunie, de cea mai spumoasă, de cea mai selbatecă furie; omul acesta, episcopul Romei, ai căruia înaintași pătrund prin veacuri de lumină, prin veacuri de întuneric până la Petru, până la Hristos, omul acesta, pentru care în fiecare zi, în fiecare oră se spun duiioase rugăciuni prin toate bazilicile, prin toate catedralele, prin toate domurile, prin toate umilele bisericuțe ale albilor, ale negrilor, ale neamurilor galbene, ale pieilor roșii, unde numai respiră suflare omenească, unde numai bate inima umanității; acest om — cu adevărat reprezintă pe Isus Hristos în mijlocul nostru; este Pontificele Suprem al Creștinismului, este Papa vorbind Românilor...

Două mii de ani de lupte și de pace, de uragane și de ceriuri senine; două mii de ani de progres și de reacțiune, de sclavaj și de cavalerism, de renaștere artistică, de cruciade, de emigrări barbare, de Vandali și de Goți și de Slavi, și de Turci, de enciclopediști, de materialști, de pantești, de atei, de eretici și de bolșevici; două mii de ani, mărturii ale tuturor prigonirilor, ale tuturor revoluțiilor, ale tuturor desperărilor, ale tuturor gloriilor, ale imperiilor sdrobite, ale neamurilor dispărute, ale tronurilor sfărmate, ale tuturor tragediilor și epepeelor omenirii au ascultat glasul lui Petru. Sunt două mii de ani, de când s'a spus cuvântul atotputernic al celei mai formidabile forțe, al celei mai dumnezești puteri: „Tu ești Petru și pe această peatră voi zidi Biserica mea“.

De două mii de ani istoria creștinismului învingător se confundă cu istoria lumii, cu istoria Vaticanului, cu istoria urmașilor pescarului din Galilea, verificând an de an, secol de secol împlinirea verbului profetic al Domnului.

La picioarele lui Piu XI, în istorica Sala Ducală, în orele solemne ale unei înserări de primăvară, la 25 Mai, Românii au simțit întreagă sguuirea creatoare a cuvântului unui Dumnezeu: „Pe Petru voi zidi Biserica mea și porțile iadului nu o vor învinge“.

Dr. IOAN COLTOR.

Isus în fața istoriei.

Cea mai marcantă personalitate dintre câte s'au perândat pe suprafața globului pământesc este Isus Hristos, Fiul Omului, care prin învățătura sa sublimă a produs cea mai grandioasă revoluție din câte a văzut istoria vr'odată: revoluția sufletelor. Învățătura lui Isus nu se poate separa de persoana lui. Aceasta persoană dzească a fost puterea motrice care a dat învățării lui acea vrajă cuceritoare de inimi.

Că acest Hristos nu e o figură legendară în jurul căreia fantazia să fi țesut o legendă totată de fantastică ca și eroul ei, ne-o dovedesc în special faptele lui, cari au rămas Opera întemeiată de Hristos e Biserica creștină, cea mai perfectă societate din câte s'au zămislit cândva sub soare. Dela plămădirea ei și până în zilele noastre în totdeauna și pretutindenea a avut și are acelaș ideal pe Fiul omului, a cărui învățatură a schimbat văleatul istoriei, a deschis mintea și a nobilitat inima popoarelor. Unde și când s'a mai pomenit o astfel de comunitate ca și comunitatea creștină, care nu cunoaște granițe, unde toți membri se supun fără nici o constrângere aceluiaș Domn și Stăpân în credință chiar și suferind cele mai groaznice torturi? Creștinismul este cel mai mare eveniment istoric prin care s'au surpat zidurile, cari despărțiau pe elini de barbai, pe evrei de păgâni, pe albi de negri. Care dintre marii gânditori antici s'a ridicat vr'odată până la înălțimea unui astfel de ideal umanitar?¹ Și istoria a absorbit și asimilat idea contopindu-se cu creștinismul. Iată opera lui Hristos. Iar dacă există opera va fi existat și autorul.

Dar să lăsăm să o mărturisească aceia cari au trăit mai aproape de acele vremuri și a căror intenție de bună seamă nu era să răstoarne faimoasele teorii despre „legenda lui Crist“ din scrierile pseudocriticilor și savanților din vremile mai noi, ba chiar și a savanților noștri de bălci, a vajnicilor

¹ M. Müller, Wissenschaft der Sprache, Leipzig 1863 p. 106.

luminători ai poporului și preinși îndrumători ai opiniei publice.

La anul 64 d. Hr., adică abia 31 ani dela moartea lui Hristos, descreeratul împărat Nero (54—68 d. Hr.) dă foc Romei ca să o poată reconstrui după planul său¹, sau, după alții, ca să reproducă spectacolul pe care l'a avut regele Priam când arsesse Troia. Văzând la urmă, că poporul se agită și îi atribue lui acest act infernal, Nero pune vina pe creștini, cari, apoi, avură să sufere cele mai grozave chinuri. (Cea dintâi persecuție a creștinilor). Iară acești creștini își primiră numele dela Hristos pe care îl condamnase la moarte procuratorul Iudeiei Pontius Pilatus pe vremea lui Tiberiu împăratul. Iată cum ne relatează acestea marele istoric roman Tacit (54/6—117 d. Hr.): „Nici ajutoarele omenești, nici dărnicile împăratului, nici expiațiile religioase n'au putut totuși împedeca zvonul că incendiul fusese ordonat de Neron. Pentru a risipi acest zvon, el căută vinovați închipuiți, pedepsind cu pedepsele cele mai crude pe niște oameni urțiți din pricina nelegiuirilor lor, numiți de popor *creștini*. *Hristos*, dela care își primiseră numele, fusese condamnat la moarte în timpul lui Tiberiu de procuratorul Pontius Pilatus. Innăbușită pentru moment, aceasta superstiție nelegiuită a izbucnit din nou nu numai în Iudea, locul ei de origine, dar chiar și la Roma, în care toate grozăviile și lucrurile rușinoase ale lumii întregi vin din toate părțile și își găsesc adepți“².

După aceasta persecuțiune, în care au fost închiși și chinuiți o mulțime foarte mare (*ingens multitudo*) de creștini, au urmat lanț altele. Și acești creștini au suferit toate pentru Hristos, de care amintește istoricul Tacit și despre care știe și biograful C. Suetonius (75—160 d. Hr.). Aceasta ne spune, că împăratul Claudius (41—54 d. Hr.) a alungat pe jidovii din Roma, pentrucă instigați de un anumit *Crestus* (Hristos), se iscaseră între ei grave turburări³. Aceste turburări pentru

¹ Cfr. Suetonius, *Vita Neronis* 38.

² Tacit, *Annales*, XV, 44; trad. de E. Lovinescu. Bibl. aut. Clasică Nr. 4.

³ Suetonius, *Vita Claudii* c. 25; »Judeos impulsore Hresto assidue tumultuantes Roma expulit«. — Cuvântul românesc »creștin« se derivă din *Crestus*, *chrestianus*. Cfr. A. Bunea, *Incercare de istoria Românilor* p. 65; Așa numiau și păgânii pe creștini Cfr. Lactantiu *Inst. div.* IV, 7; Cl. Alexandrinus, *Strom.* II, 4. —

Hristos se petreceau între jidovii din Roma pe vremea lui Claudiu, adică cel mult la 20 ani după moartea lui Hristos¹.

Romanii disprețuiau pe creștini și-i persecutau pentru că se îndeletniceau cu o nouă și primejdioasă superstițiune². Se adună în toată dimineața și preamăresc pe Hristos ca și pe Dumnezeu lor, spunea Pliniu cel tinăr, procuratorul Bithyniei, raportând lui Traian în chestia anchetei făcute în contra creștinilor³.

Astfel abia la câțiva ani după moartea lui Hristos istoricii păgâni din apusul imperiului Roman, cari deși tratau pe jidovi cu un dispreț suveran, totuși fac amintire în scrierile lor de Hristos și de creștini cari existau deja în Roma la 20 ani după moartea lui Hristos și cari erau gata să sufere cele mai infernale chinuri pentru el. În 20—30 de ani însă nu s'a putut forma o așa de ademenitoare legendă pentru care să fie în stare a se jertfi atâtea vieți.

Dar nici în răsărit, în special la jidovi Hristos nu era un necunoscut. Iosif Flaviu (37—100 d. Hr.) evreu grecizat scriind istoria jidovilor amintește pe Ioan Botezătorul și toate sectele jidovești de pe timpul lui August până la dărâmarea Ierusalimului. Iar despre Hristos zice: „Pe vremea aceea trăia Isus, un bărbat înțelept — dacă îl putem numi om — căci a făcut lucruri extraordinare, învățător fiind acelor oameni, cari ascultau cu plăcere adevărul. Mulți învățacei a avut cari îl urmau atât dintre jidovi cât și dintre elini. Acesta a fost Hristos pe care, deși Pilat, în urma acuzelor mai marilor poporului nostru, l'a ristignit pe cruce, nici decum nu au încetat a-l iubi aceia cari mai înainte l-au iubit. A treia zi li s'a arătat lor trăind, după cum prorocii din inspirațiune divină au prezis despre el aceasta și multe alte lucruri miraculoase. Și creștinii, cari după el se numesc așa, trăiesc încă și astăzi“⁴.

¹ Alungarea jidovilor din Roma pe vremea lui Claudiu e amintită și în Faptele Apostolilor 18, 2: »a poruncit Claudiu să plece toți jidovii din Roma«. Jidovii au mai fost alungați din Roma pe vremea lui Tiberiu Cfr. Ios. Flaviu, Antiqu. Iud. — Basilea 1554, l. 18, n. VII. p. 485; Tacit, Annales l. II, 85.

² Tacit, Annales, XV, 41 »superstitio exitiabilis«; Suetonius: »Christiani genus hominum superstitionis novae et maleficae«, Vita Neronis c. 16; Plinius »Superstitio prava« Ep. X. 47.

³ Ep. X 97.

⁴ Ios. Flaviu Antiq. Iud. l. XX, n. XVI. p. 544.

De altcun Ios. Flaviu amintește și alte lucruri de pe aceea vreme. Așa spune că pontiful Ananus pe „Iacob fratele lui Isus Hristos“, împreună cu alții, l'a judecat să fie bătut cu petrii¹. Mărturia lui Ios. Flaviu despre Hristos nu e pe placul dușmanilor Mântuitorului de aceea trag la îndoială autenticitatea ei, considerându-o ca și o intercalație ulterioară făcută de un creștin oarecare. Motivul ar fi, că Iosif Flaviu un jidov necredincios fiind n'a putut scrie așa ceva despre Hristos, afară de aceea apologetii vechi nicăiri nu se provoacă la aceasta mărturie. În baza cercetărilor mai nouă însă aceasta afirmare a dușmanilor lui Hristos sa dovedit nefată meiată¹. Cum ar fi și putut fi introdusă ulterior, când acest text se află în toate manuscrisurile și traducerile vechi. Nici împrejurarea că Ios. Flaviu nu-l credea pe Isus de Mesia cel adevărat nu dovedește nimic, deoarece el nu mult dădea pe chestiile religioase, dovadă e împrejurarea că el din lingușire aplică profețiile mesiane la Vespasian. Tocmai așa a putut scrie și despre Hristos, ca prin aceasta să preamărească neamul său, deși el nu era creștin. Apoi că apologetii creștini vechi nu se folosesc de aceasta mărturie alui Ios. Flaviu, se explică prin faptul că existența istorică a lui Isus pe aceea vreme nime n'otrăgea la îndoială, și chiar să o fi negat cineva, mărturia lui Ios. Flaviu n'ar fi avut nici o valoare înaintea jidovilor, cari îl urtau ca și pe un renegat².

Nici mai marii poporului jidovesc nu s'au gândit să tragă la îndoială existența lui Isus, cu toate că ar fi fost în interesul lor. N'au cutezat, poate nici prin gând nu le-a trecut să nege realitatea. Dar nici nu o puteau face, deoarece Isus săvârșia lucrurile în public, în fața tuturor. Talmudul recunoaște, că Isus a trăit și a făcut multe lucruri minunate dar ziceau că cu dracul lucră și acela face lucrurile³). Talmudul zice că Hristos a fost un vrăjitor, care prin arta magiei, pe care a învățat-o în Egipt, a făcut multe minuni și a înșelat poporul ca și cum din puterea sa ar face minunile. Iar pentru aceasta în presara Paștilor l'au răstignit pe cruce și a treia zi au aflat mormântul gol, căci învățăceii venind au furat trupul lui⁴.

¹ Vezi Seitz, *Christuszeignisse aus dem Klassischen Altertum vom ungläubiger Seite* 1906.

² Dr. G. Reinhold: *Der alte und neue Glaube*. Wien n. Leipzig: 1911⁸ p. 220; Cfr. Cr. Pesch: *Praelectiones dogm. t. I. n. 138*.

³ Cfr. și Mat. 12, 24.

⁴ Cfr. Hettinger, *Apolog. I Hr.*

Că în operele scriitorilor contemporani lui Hristos, nu aflăm tratate speciale despre el, aceasta nu e de mirat, căci cine își bătea capul așa de tare cu credința poporului din Palestina, popor disprețuit despre care numai în batjocură vorbeau toți scriitorii romani; sau cu creștinii, pe care Tacit îi prezintă ca și pe niște sectari, cari urau neamul omenesc („odio humani generis convicti“ XV, 44). Nu Hristos era centrul vieții politice din marele imperiu roman și nici superstițiunea ce se ivise în Palestina atrăgea luarea lor aminte, ci aceia cari simbolizau puterea stăpânirii universale: August și urmașul său Tiberiu. Dar, pe lângă faptul incontestabil al existenței creștinismului ca și opera lui Hristos încă din cei dintâi ani după moartea lui, și aceste puține date din istoria profană sunt suficiente dovezi acceptate de întreaga lume științifică ca și o nelîndoioasă confirmare a celor cuprinse în evangheliile că, adevărat, Isus a trăit și a fost contemporanul lui August și Tiberiu.

Dr. N. FLUERAȘ.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Sfântul Pavel ca fiul neamului său.

— Gânduri creștine asupra iubirii de lege și neam. —

Nu încapă îndoială, că valoarea omului, sub respect individual și social atârnă de la gândurile ce-l călăuzesc, simțimentele ce-l încălzesc și de la truda ce-o depune întru realizarea acelor. Ascultă cineva glasurile de bine ale firii și se pune, cu trup cu suflet, în slujba unui ideal, din înfăptuirea căruia face un rost al vieții sale: câtă vreme stăruie, cu nobilă îndărătnicie, pe această cale, e om întreg, om de incontestabilă valoare în sine și de folos pentru ai săi și pentru alții; e un punct luminos, înviorător și stabil în val-vârtejul vieții. Și cadrul acesta se lărgeste, ia proporții nebănuite, cu adevărat uriașe, când pornirile aune ale firii sunt îmbrățișate de tot avântul sfânt al unei inimi curățite și al unei minți luminate de harul celui Preainalt. Atunci totul crește în intensitate și splendoare. Omul astfel întinerit și înnoit în puterile sale devine adevărat su-

praom, »Übermensch«, dar cu aureolă de sfânt, nu păgân, ca cel visat de Nietzsche, — eforturile lui eforturi supranaturale, în orice direcție și pe orice teren.

Chiar și pe terenul iubirii de țară, lege și neam, a patriotismului viu, activ, conștient, nobil, moral — s'ar putea altcum? — statornic, gata oricând, la orice jertfă¹.

Da, pentrucă și simțul național e o expresie a unei puteri naturale, cu chemare proprie dată ei de Dumnezeu și cu dreptul său inviolabil întemeiat pe impulsuri ce vin dela Dumnezeu și conduc la Dumnezeu. »Acest simț — cum bine zice P. Lippert, — isvorește din Dumnezeu... Veacul modern i-a lăsat numai condițiile pentru dezvoltare, l'a trezit, i-a deschis ochii și i-a întărit brațele«. Tocmai de aceea se poate afirma fără teamă de replică: »Patriotismul este un fapt universal și constant între oameni; el ni-se manifestă ca unul din instinctele vitale, cari pot dormi câteodată în adâncul firii noastre dar se deșteaptă la prima lovitură a primejdiei sau a durerii c'o impesieritate de care suntem surprinși noi înșine«². Avea prin urmare perfectă dreptate M. Kogălniceanu când la 1843 în cuvântul său introductiv dela Academia Mihăileană numia »simțimânt sânt« iubirea de neam și de jurământul țării³.

În lumina acestor idei vom înțelege vorba lui A. C. Popovici, a bănețeanului întru care nu era fătărie, că adevărat »numai în caractere puternice, prin moralitatea lor, bate o inimă patriotică, sălășluiește adevărata dragoste de neam⁴ și vom pricepe la ce anume se gândește un ierarh al bisericii noastre, când întrebuițează cu atâta drag expresia mult grăitoare de »evlavie patriotică«.

¹ Dl Sextil Pușcariu susține în istoria literaturii române vol. 1. Sibiu 1921 pag. 16, că »mănăstirile au fost totdeauna cuibul internaționalismului«. Trebuie să credem că Dsa judecă la fel toate mănăstirile, deci și cele catolice, inclusive a Blajului de o dinioară. Apoi urmează: »El (internaționalismul cosmopolit) are rădăcini în însăși învățătura fundamentală a Mântuitorului: Iubește pe aproapele tău ca pe tine însuși — precept care exclude ideea naționalismului ce așază granițe între om și om, aprinde pasiuni între semenii și ridică brațul înarmat asupra vecinului«. Afirmăția aceasta făcută așa în general și categoric nu se poate primi, întru cât iubirea de aproapele și a patriei lui nu trebuie să întrecă iubirea ce mi-o datorez mie și patriei mele chiar după porunca Mântuitorului. Avem ca zădărnici pe sfinții Ioana d'Arc. Să fi călcat cu vrere porunca cea mai mare?

² Cf. Zaharie Pop: Creștinism și naționalism. (Cult. Cr. a. V. 1925). p. 18 '19.

³ Ep. Dr. Al. Nicolescu al Lugojului, din prilejul vizitei M. Sale Regelui prin Banat în 1928.

⁴ Aceleleași convingeri îi dă expresie și Alecu Russo în »Cântarea României«, prin neperitoarele rânduri: »...Moșia e cel mai de apoi cuvânt al omului; într'însa se cuprind toate lucrările... simțirea ei se naște

Hotărît lucru este: sfințele — idei și ideale — numai sfinților li-se deslușesc în toată frumuseța lor fermecătoare. Și sfinții aceste caractere per excellentiam puternice prin moralitatea și evlavie lor tocmai prin aceasta au fost în toată vremea tot atâția pilaștri și glorii curate ale neamului lor, ale cărui însușiri specifice, creiate de rassă, împrejurări climaterice, ordine de stat, tendințe naționale, viață socială cu obiceiuri și datini particulare, se vădesc la ei, — purificate și nobilitate — la tot pasul, în tot ce zic și tot ce fac. Axioma teologică: gratia non demit naturam, sed elevat eam (et perficit) cum se verifică aici spendid. Ori doară nu-i sf. Francisc de Assisi »sărăcuțul«, tipul clasic al naivității veșnic vesele, netrudite de grija zilei de miâne, a Italianului vremii, ce hălăduia pe pământul darnic și sub cerul senin și răsător al țării muzelor și artelor? Nu-i sf. Francisc de Sales întruparea vie a eleganței franceze?

Cine nu recunoaște în sf. Patriciu, la prima ochire, pe Irlandezul apăsător de greutatea gândurilor sale serioase, prea serioase, ai zice chiar melancolice, și cum îi scapă la sf. Teresa evidențierea firii spaniole simțitoare până la extrem față de tot ce atinge mândria personală și națională?¹ — D'apoi sf. Ieremia al nostru, adormit în Domnul la Napoli, în mănăstirea Capucinilor, la 1625, așa blând cum fusese el, muncitor, milostiv, ascultător, iubitor de săraci și bolnavi, om al rugăciunii și al evlaviei potolite, firește oarecum, fostul cioban s'a dovedit și el pe deplin a fi fost și a fi rămas până la moarte »Român de sânge, de obiceiului ca și de datină« cum zice dl Iorga?²

La fel și cu sf. Pavel. Acesta încă a fost și a rămas până la captul zilelor sale sbuciumate: J'dov de sânge, de obiceiuri cași de datină; lui »perommer Bibel- Jude, Septuquinta Jude« cum îl caracterizează Deissmann³.

Sub respectul iubirii de neam constante și neprecupețite, isvorite din curată evlavie, aceasta întemeiată pe motive bine

odată cu noi și e nemărginită și veșnică... Patria e aducerea aminte de zilele copilăriei... e coliba părintească cu copaciul cel mare din pragul ușii, dragostea mamei... plămuirile ale inimei noastre... locul unde am iubit și am fost iubiți... câinele care se juca cu noi, semnalului clopotului dela biserica satului ce ne vestește zilele frumoase de sărbătoare... zbie-ratul turmelor când se întorceau în amurgul sării dela pășune... fumul vetrii ce ne-au încălzit în leagăn, înălțându-se în aer... barza de pe streșină ce cântă duios pe câmpie... și aerul care e mai dulce!

¹ Mai multe la Dr. Rademacher: Das Seelenleben der Heiligen² Paderborn 1917, 110-112.

² Cf. Dr. Ioan Bălan: Sfântul Ieremia Românul »C. C.« V-1915 p. 100 199.

³ Cf. Dr. A. Deissman: Paulus. Eine Kultur — und religionsgeschichtliche Skizze. Tubingen 1911. p. 69.

înțelese, de ordin firesc și suprafiresc, viața sf-lui Pavel din Tarsul Ciliciei e de o grandoare stupefiantă, în fața căreia toți câți sunt capabili să simtă eroicul în manifestările omenești se cade să se opriască cu admirare, să mediteze în simplitate cordis și să-și îmbogățescă sufletul cu învățămintele ce se desprind din măreția celor contemplate.

1. Odrasla fariseului.

Privitor la obârșia sa farisaică, sf. Pavel ne lămurește el însuși, cu francheța și mândria proprie lui, de câte ori i-se dă prilej să reliefeze faptul că se trage și că aparține neamului ales. Și să se noteze că el face aceste mărturisiri în fața autorităților romane, a căror părere despre Jidovi o concretizase Seneca în aprecierea puțin elogioasă de sceleratissima gens, nație și de altfel urgisită și disprețuită pentru apucăturile ei cunoscute, meschine și josnice, fără de a fi însă asuprită până la Adrian¹. Fără a se bucura de părțile slabe ale caracterului atrofiat al prea multora dintre conaționali săi, Pavel nu-și disprețuie neamul nici nu se rușinează a se declara mădular al aceluia. Infruntând disprețul străinului, în Ierusalim, după ce scapă de furia gloatei rabiaste se destăinuie lui Lyzias, căpitanului: »Eu cu adevărat sunt Jidov din Tars, cetățian din vestita cetate a Ciliciei«. (Fapte 21, 29). Acelaș lucru îl spune și plebei, în jidovește, cu adausul: (eu sunt) crescut în cetatea aceasta, lângă picioarele lui Gamaliel învățat, cu deamăruntul legea părintească« (Fapte 22, 3), pentru ca a doua zi să strige în plin săbor: »Eu fariseu sunt, fiu de fariseu«. (Fapte 23, 6).

Noi știm că sângele apă nu se face și de aceea chiar de nu s'ar spune am pricepe totuși din ieșirea îndrăzneată, sfidătoare, la temeiul căreia stă convingerea neclătită, credința fanatică, din impetuositatea vorbei, din indignarea inimii, din priceperea expunerii și folosirea atât de ingenioasă a situației, (v. 1—9) di toate acestea, zic, am pricepe glasul sângelui farisaic: aprins, intolerant, șovinist, dar sigur de sine și de ceea ce vrea, carele transpiră și prin învălișul tare al sfințeniei creștine. Prea adânc i-se înfipseșeră în inimă impresiile copilăriei și ale tinereței, ca acelea să mai fi putut fi șterse deacolo. Atâta doar' că după ce întră în slujba lui Hristos, i-se limpezește zarea, se măresc perspectivele în vederea cărora se desbaieră de povara nefolositoare a unor observațe exterioare de prisos, și de anumite prejudecăți puerile privitor la valoarea intrinsecă și

¹ Jidancele din Roma excelează în a da cu bobii; jidovii, more avitico, învărt afaceri frauduloase, între cari și pe contul unei matroane venerabile din cercurile înalte romane (pe vremea lui Tiberiu), sub Claudiu fermentează tulburări primejdioase ordinii de stat ș. a. Cf. Dr. Iosef Felten: Neutestamentliche Zeitgeschichte Regensburg, 1910. vol. I. p. 268—272.

extrinsecă a legii ceremoniale¹ — în ultima analiză tot atâtea devieri dela programul primordial al fariseismului veritabil, vechiu quoad essentiam ca judaismul însuși. Incolo rămân neatinse, în noua așezare religioasă, cu Messia în frunte, toate idealele de mai bine ale lui Israil, cu dorul cărora se stânseseră moșii și strămoșii și întru ajungerea cărora nu folosia nimica hărmălaia de tarabă a fariseilor vremii, patrioți de bălcu în mare parte, îndepărtați ca ceriul de pământ de înaintași.

Și aievea: Fariseii, ca fracție deosebită, apar pe vremea Macabeilor. Idealul lor era: ridicarea lui Israil la mărirea demuit pe calea purificării și evoluției interne, practicând cu seriositate și consequență de fier Thora și datinele străbune, după îndrumările cărturarilor². Erau un fel de ecclesia în ecclesia. Partid politic însă, în adevăratul înțeles al cuvântului, n'a fost, cel puțin direct și nu. Numai când autoritățile politice li împiedecau în practica lor religioasă, răspundeau și ei cu violență la violență. Cum au făcut sub Antiohus Epiphanes (175—164) Irannes, Hyrcanus, 125—106 și Alexander Jannaeus. Steaua norocului le surăde sub regina Alexandra (78—69), când ajung la putere. se înmulțesc numerice, își câștigă popularitate la cei mulți și simpli, deși îndrăsneți, închipuiți, agresivi, plini de duhul urii și al răsvrătirii³. A trebuit să vină mâna tare și necruțătoare a lui Irod, care să frângă în chip brutal cerbicoșia, ce părea că nu mai cunoaște margini, a celor vreo 6000 de farisei⁴.

În atmosfera unei atari ideologii de hipernaționalism exaltat și de bigotism îmbăxat de formalism și ritualism, într'un mediu îmbibat de duhul urii și al harței aprige, nemiloase, cu toți și cu toate câte se par că s'ar pune stăvilare în calea idealului național întrezărit de »chaberi« ca aproape de realizare, — răsare, cam la trei ani după ce venise solia cerească

¹ Așa numitul »Liber Jubilaeorum« a unui cărturar din Palestina de pe vremea Hasmoneilor (135—104 a. Hr.) pledează pe lângă durata veșnică și puterea absolută a legii ceremoniale. Cf. Dr. Ștefan Székely: Bibliotheca apocrypha Iribus și Brisgoviae 1913. vol. I. p. 353.

² Aici, în directiva laică ori mai bine zis: în înțruderă elementului laic la conducerea religioasă trebuie căutată pricina aberațiilor farisaice, cari au sfârșit cu desastrul moral, material și național al Jidovilor (Preoții toți erau din tribul lui Levi). Imprejurarea aceasta merită să fie accentuată și notată. Se va nota totodată că o preoțime care crede că misiunea ei culminează în săvârșirea formelor rituale, e o pacoste națională, la Jidovi și la noi.

³ Partidul revoluționar al Zeleților îl înjghebează fariseul Saddukos și Juda Galileul.

⁴ Cf. Emil Schürer: Geschichte des Judischen Volkes im Zeitalter Jesu Christi. Leipzig. 1907 vol. II⁴ pag. 456—472 passim.

de pace pe meleagurile Viflaimului și-și trăiește primii ani de viață, un »jidov din jidovi« scoborător din tribul lui Beniamin (Filip 3, 5). departe de leagănul străbunilor săi, în Tarsul Ciliciei, Saul, anume, care în societatea greco-romană, din motive de ordin practic, se va chema Paul¹.

2. Tarsul Ciliciei.

Câtă glorie avea să aducă odată noul născut asupra acestui cuib binecuvântat de Dumnezeu cu o poziție răpitoare, împrejurimi roditoare, cu trecut slăvit, cu prezent strălucit, cu școli vestite, cu personalități renumite². În acest oras, ocrotit sub aripile pajurii romane, în sânul familiei înstărite și dotate cu cetățenia romană (Fapte 22, 28) învață el limba aramaică pe carea cu atâta abilitate va folosi-o mai târziu. Tot aci, acasă și în sinagogă, i-se infiltrază în suflet acea iubire aprinsă față de neam și lege, carea îl va obseda zi și noapte, până când spada călăului nu va pune capet, la bătrânețe, unui sbucium mistuitor, început încă din fragede tinerete. Ne putem închipui impresia ce va fi făcut asupra inimii lui simțitoare contrastul isbitor dintre templele străine, scăpărătoare de podoabe și bogăție, așezate în văzul tuturor și umila sinagogă, jidovească, ascunsă în cartieru cel mai simplu al orașului, acoperindu-și sărăcia din afară cu găteală de viță de vie ori cu ramuri de maslin, fără a-și tăinui însă localnicilor săi în aceeași vreme mizeria din lăuntru, carea rânjind de pe pereții goi, abia dacă lăsa să se însemne la inventar altceva decât: un pupitru, un dulăpior pentru sulurile în cari era Legea și Profetii, ceva scaune, o catedră, — vorbă să fie! — câteva felinare, lampe, și atâta tot³.

Numai cât lui Saul i-a fost dragă sinagoga și așa, căci aci auzia zilnic în rugăciunile schema și sermonele Esre, de dimineața și de seara, cuprinse în formă de rugăciune visurile naționale, de cari atâta se vorbea acasă.

De câte ori nu va fi repetat cu atari prilejuri și el cu cei mai mari: »Binecuvântat să fi Iahave, Dumnezeul nostru, împărate vecinice, că nu m'ai făcut și pe mine goi«⁴. Cu ce evlavie copilărească va fi ascultat Sâmbăta și în sărbători dăpănarea vre-unui Midrasch plin cu lauda vremilor trecute, țesut din combinații și fantasie.

¹ Asupra schimbării de nume a sf. Pavel scrie temeinic p. Dr. Ioan Ferent, în »Cultura Creștină« A. III—1913 p. 531 - 537.

² Cf. Dr. Ioan Ferent: Patria sf. Apostol Pavel și Locul nașterii sf. apostol Pavel: Tarsos — în »C. C.« III—1913. p. 169 sq. și 208 sq.

³ Cf. Dr. Hermann Zschokke: Historia sacra 6 Vindobonea 1910. p. 326 și A. Deissmann o. c. p. 59.

⁴ Cf. Kmosko Mihály: Zsidoi lélek, semi lélek, în »A Cél.« din 1918 p. 20.

Nici nu și-a uitat Pavel niciodată de sinagoga jidovească, sinagoga copilăriei sale, care, cea dintâiu i-a încântat și vrăjit inima cu taina fabulosului, a misteriosului. — O să-l vedem, ca apostol, abătându-se pretutindenea, în drumurile sale, unde numai știe că se află o sinagogă.

Sfinte reminiscențe ale copilăriei, cum ne dovedești voi tăria și trăinicia impresiilor căpătate când sufletul e moale ca ceara, primitor de forma care i-se imprimă!

La Tarsus, pe lângă limba de familie, Pavel învață limba greacă și încă din contact viu. Prin aceasta i-se deschide calea să intre în lumea de idei a elenismului dominant atunci în concepțiile de viață, artă, literatură, filozofie, religie. El însă nu urmează pilda conaționalului său Philo, nu cercetează școale grecești, nici chiar pe cele din orașul său natal, din Tars¹. Lui alt rost îi rânduiseră Provedința divină în lume, nu acela de a se pierde în labirintul sistemelor filozofice și în divagări eterice. Toată firea lui era făcută spre acțiune, nu spre visare, spre luptă și construcție nu spre odihna prielnică combinațiilor teoretice, spre triumfuri, nu spre compromise.

Cu dispoziția aceasta sufletească și cu amalgamul necristalizat încă deplin al celor auzite și experimentate pân'aci ajunge tânărul evreu din diasporă în Ierusalim, cetatea tuturor viselor de mai bine și mărturia gloriei apuse, reînvierea căreia stăruia cu oțelire în așteptarea încordată a tuturor celor cari primă crezul exaltat al fariseilor. Se dă cu socoteala, că fiul îndepărtatei Cilicii va fi avut 12, ori mai bine 16 ani, la venirea sa în cetatea lui David² unde locuiește la soru-sa (Fapte 23, 16), aparține sinagogei celor din Cilicia și Asia mică³ și umblă la învățătură în școala lui Rabbi Gamaliel. Iar cu aceasta cadrele în cari se va desfășura toată viața lui, sunt fixate. Rămâne numai ca școala și dascălul să se achite după cuviință față de noua achiziție, — precum s'a și achitat în mod strălucit.

Vom vedea îndată cum Gamaliel era dascăl model, versat în materie, stăpân pe arta predării și a educației⁴ și pe deasupra om practic, cu dragoste și față de lucrul manual, dragoste moștenită dimpreună cu ceea a neamului și legii, dela

¹ Cf. Dr. Z. X. Pözl: Der Weltpostel Paulus. Regensburg, 1905 p. 71.

² Cf. Pözl o. c. p. 22.

³ A. Deissmann o. c. p. 62.

⁴ Posteritatea judaică i-a păstrat pomenirea cu pietate. Jidovii văd în el »o stea splendid lucitoare pe firmamentul Israelului«, numindu-l »gloria Legii«, iar moartea lui e regretată de Mischnah în termeni ca aceștia: »Cu moartea lui R. Gamaliel s'a stâns respectul față de învățătura legii și curățenia dimpreună cu stăpânirea de sine au încetat«. Cf. Dr. M. Braunschweiger: Die Lehrer der Mischnah? Frankfurt a. M. 1903, pag. 52 și 56.

predecesori și transmisă la urmași¹. E numai firesc acum ca în cei cam 9 ani, cât se crede că ar fi stat Saul la picioarele lui Gamaliel (Pözl o. c. 26) presimțirile aceluia de copii să se lămuriască, vederile să i-se lărgească și insuflețirea pentru tot ce-i jidovesc să-i crească, să se prefacă într-o vâlvătaie care să-i cuprindă și să-i stăpânească cu totul gândirea și simțirea, fără să mai pomenim conștiințiositatea cu carea primește și se va conforma principiului familiar dascălului său: »Frumoasă este împreunarea studiului legii cu vre-o meserie oarecare, pentru că deprinderea zeloasă, cu amândouă desvață pe om de păcat; studiul însă dacă n'are de tovarășă munca, stârșește cu înfumurarea și trage păcatul în urma sa«. (Pözl o. c. p. 19).

Dascăl înțelept și conștiințios deoparte, ucenic talentat, dornic de învățătură, râvnitor și simțitor, încunjurat de un mediu prielnic, de altă parte; iată cum se infiripează, se formează și se călesc voințele tari, sufletele mari »altarele de jertfă« ale neamurilor, vorba lui Coșbuc. Și acum o mică divagare: Cu câte pilde, cunoscute și necunoscute, n'ar putea ilustra acest adevăr istoria școalelor din Blaj, a Ierusalimului nostru, cum așa de nimerit la numit cineva! — Dar să mă întorc la obiect.

Metoda lui Gamaliel era aceasta: clarifica întâiu senzual scriptural, îl armoniza cu tradiția normativă a Părinților, fixa apoi ce trebuie considerat ca postulat strict al legii. Odată stabilit acest lucru, — se puneă pond deosebit pe laturea practică a chestiei: arăta calea pe care puteau împlini cât mai perfect cu puțință postulatelor legii. Și pentru că să se întipăriască cât mai adânc în inima ascultătorilor, — să nu rămână aceștia numai cu o memorizare mecanică, — Gamaliel se sluzea de forma dialogică în predare și rânduia adeseori cu ei dispute publice, (Pözl o. c. p. 25). metodă cuminte în sine, cu mai mult ori mai puțin rezultat la deosebiții »studioși«, osebiți după talent și dispoziții. Pavel nu pare a fi fost încâtat de colegii săi de școală, cari se ghemuiau odată pe lângă el, buchizând materialul de bobizat. (A. Deissmann o. c. p. 65), fără să-și fi forțat creierul cu lămuririle luminoase ale dascălului și cu îndemnurile cari se deprindeau din acelea. Asemănându-se cu aceștia constată, nu fără îndreptățită mândrie: »Și sporiam întru jidovime mai mult decât cei de o vârstă cu mine în neamul meu, foarte râvnitor fiind părinteștilor mele obiceiuri«. (Gal. 1, 14).

¹ Lozinca lui Rabbon Schemajo era: »Iubește lucrul manual«. Din școala acestuia iese R. Hillel unchiul lui Gamaliel. Se știe apoi că R. Joseph era morar, R. Isac Nappach era fierar, doi rabini erau ciubotari, cel puțin trei croitori, R. Nechemcha Hakkadar era olar, R. Juda Hanechtom era brutar ș. a. Cf. Dr. Ios. Felten o. c. p. 342.

O, da! Până când atâția dintre colegi vor fi moțait plictisiți de mulțimea prescrișelor și de monotonia haguddelor, vișând probabil la ușurința rentabilă, cu care, farisei sadea, o se pozeze întru »sfinți«, în sufletul lui Pavel vorba așezată și cuminte a blajinului măestru (Fapte 5, 34—39) sgândăria rani, trezia furtuni, nutria incendiului. De ce emoție sfântă nu se va fi cutremurat în toate fibrele trupului său slăbuț, când viziunile trecutului vor fi început să grăiască sufletului său în limba lor tainică, fascinantă, înțeleasă numai de cei aleși. Așa: binecuvântarea lui Avram, — răsplata gestului eroic al ascultării până la extrem —, candoarea lui Iosif, răbdarea lui Moise, luptele Judecătorilor smerenia lui David, înțelepciunea și strălucirea lui Solomon, umilirile surghiunelor, tragedia dela Mageddo, svârcolirile Macaveilor, rușinea din urmă cu stăpânirea Idumeului. Cum îl va fi pătruns accentul de jale sfășietoare din plângerile duosului cântăreț al pătimirii lui Israil; cum vor fi ars în imaginația lui vie cuvintele de foc ale Isaiei, caznele simbolice ale lui Ezechil, sarcasmul neciselat al păstorului din Thecne și a celorlalți profeți mici și mari, cari toți îndeamnă, sfățuesc, amenință, osândesc, mângăie, întăresc nădejdi, lămuresc credințe, stigmatitează rătăcirii și păcate de cari sunt multe la acest neam »nebuș și neînțelept« (Doua lege 32, 6); dar pe care, în butul orbiei și insolenției lui vreau să-l fericească și mor cu dorul fericii lui chiar și sub ploaia de pietri svârlite de mâni de frați orbii de patimă.

Aceleași icoane, mărturii grăitoare și'n mușenia lor îl asaltează, ori încătrău îl va purta gândul și pasul în tot cuprinsul țărișoarei străbunilor.

Muntele Moriah, colinele Gelboe, coastele Engaddului, valea Iordanului, pustiul Pharanului, cedrii Libanului, zăvoaiele de pe lângă Mambre, mormântul din Machpela, șesul Ierichonului, câmpia Estrelonului, înățăimile Carmelului, pădurea Ephraimului, tristeța ruinelor, avântul înăbușit al cântărilor, — toate acestea îi șoptiau că locul pe care stă sfânt este, sfințit de arătări cerești, de lacrimile și sângele celor mai buni ai neamului; toate îi aminteau oă pe acel pământ, generații după generații au muncit, au plâns, au suferit, s'au bucurat, s'au rugat, s'au războit, s'au vânzolit în crâncene înceștări fatricide, au păcătuit, s'au eăit, au clădit și au reclădit, cântând cântările Domnului, nădăjduind întru făgăduințele lui, ca mai apoi cu trupurile lor trudite să îngrășe glia deasupra căreia știau că va se calce odată, incunjurat de nemărginită negrăită slavă, Isbânditorul tuturor umilirilor și durerilor lui Israil, în pofida străinului cotropitor ¹.

¹ Autorul așa numiților »Psalmi solomonici«, un fariseu de prin anii 63—48 a. Hr. se roagă în Ps. 7: »Ceartă-ne Doamne cum îți place, da nu ne da pe mâna străinilor«. — Cf. Dr. Stefan Székely o. c. p. 426 și 436.

Puterea obsedantă a impresiilor acestora o intensifica și faptul că vedea, an de an, cum, de sărbătoarea Paștilor cu deosebire, roiau din toate părțile împărăției romane, valuri-valuri, miile și sutele de mii de peregrini, cari veniau să se închine cu cucerie în cetatea lui David și să-și plătiască obolul cu care o lege bine chibzuită, îi îndatora pe toți Bisericii-Mame, creând în felul acesta un admirabil prilej de a scutura conștiințele amorțite și de a cimentă și mai trainic „solidaritatea de sectă” — vorba dlui Gojă — între atât de multele fracții judaice răsfricate prin lume¹. Comerciantul din Babylon, maestrul din Cilicia și învățatul din Alexandria se întâlnesc aci, se sfătuie, fac planuri, își povestesc durerile, își laudă isprăvile, se mângâie, se ajută, se îmbărbătească reciproc, se oțelesc cu toții pentru a face față viitorului² — un fel de 3/15 Maiu al Blăjului, mutatis mutandis.

Sub povara acestor impresii și de bună seamă, cu gândul hotărât de a fi, odată, învățator în Israel, puternic în faptă și cuvânt, pleacă Saul spre casa părinților săi, puțin înainte de pășirea în public a lui Ioan Botezătorul. Gamaliel poate fi mândru căci ostenelele sale, de data asta nu erau zadarnice și se vede că nici nu prea făcuse secret din aceasta. La fama ucenicului, cu deosebire în cercurile mai înalte bisericesti, de sigur contribuise și mândria comunicativă a maestrului³. Când adepții Nazarineanului vor pune pe gânduri pe străjuitorii oficiali și neoficiali ai Legii și ai idealului lor zis național, ochii tuturor se vor îndrepta spre Cilicianul reîntors la locul primejduit. Proba dată cu prilejul uciderii lui Stefan (Fapte 7, 58) îi va întări și mai mult în vechea lor părere că acest vlăstar al diasporei e una din întrupările vii ale reacțiunii ce va ieși la urmă biruitoare. În vederea acestei biruințe finale îl vor investi pe Saul cu puteri depline spre a stărpi erezul nazarinean. Și el din partea sa încă va face tot la ce vârstă, puterile, fanatismul habotnic îl vor ajuta, pentru ca să accelereze împlinirea dorurilor sale și ale altora. (cf. Fapte 8, 3, 9, 1; 22, 19; Gal. 1, 13; Filip 3, 6 etc.) Scris a fost însă altcum să fie.

DUMITRU NEDA.

¹ A. Deissmann o. c. p. 60, semnează că din vremea imperiului roman sunt cunoscute peste 150 comunități evreești numai în zona măslinului, dealungul mării mediterane.

² Cf. Dr. Martin Aurel: Szent Pál. Budapest 1913 p. 14 Deissmann o. c. p. 62.

³ Dar în fața lui Agripa, Pavel nu pregetă a susține: »Viața mea din tinerețe, carea dela început am petrecut-o în neamul meu în Ierusalim, o știu toți«. (Fapte, 26, 4).

Tălmăcirea unei scrisori Napoleoniane.

Rezultatul fericit pentru Franța al marelui războiu mondial între altele a întărit regimul republican. Era o credință a monarhiștilor francezi, că Republica nu va putea rezista sbuciumărilor unui războiu cu Germania; și cum între monarhiști singurul partid cu rădăcini puternice în popor era bonapartismul, o jumătate de secol toți prietenii Republicei s'au arătat incapabili de obiectivitate față de Napoleoni, față de Napoleon III mai cu osebire. Acum însă când Bonapartii au devenit tot atât de puțini primejdioși, cât și Bourbonii, încep a se îndesi publicațiunile și scrierile care pun pe Bonapartii într'o lumină mai adevărată. Napoleon III încetase a mai fi socotit de autor al războiului franco-german, din ziua când Bismark mărturisise falsul ce a săvârșit spre a deslănțui războiul din 1870. Azi istoricii francezi încep să judece întreaga domnie a lui Napoleon III mai cu simpatie, nu se mai sfiesc a da pe față serviciile ce a adus Franței Prințul Napoleon.

Între aceștia un loc de cinste ocupă Domnul D'Hauterive care a publicat mai întâi în *Revue des Deux Mondes* și apoi într'un frumos și mare volum, corespondența dintre Napoleon III și vărul lui, Prințul Napoleon, fiu al celui mai tânăr dintre frații lui Napoleon I, al lui Jérôme Ex-Regele Vestfaliei, și ginere al Regelui Italiei Victor Emanuel I.¹

Din această corespondență vedem, că pe Prințul Napoleon îl preocupa necontenit soarta Principatelor Române. În toial războiului Crimeiei, el înmânează Impăratului un memoriu, din Aprilie 1855, în care îndeamnă pe Napoleon III să nu încheie pace cu Rușii decât în anumite condițiuni. Cea dintâi ar fi fost reconstituirea și independența Poloniei. Cu asta „nu numai că se îndreaptă o mare greșală și se pune

¹ Ernest D'Hauterive. *Napoleon III et le Prince Napoleon. Correspondence inédite.* Paris. Calmann Levy. 1925.

capet unei tot atât de mari nedreptăți, dar izbutim a face ca Rusia să nu mai fie o primejdie pentru Europa multă vreme“. Rusia biruită va fi obligată să restituie tot ce deține din Polonia. Nici Prusia, care a avut o atitudine șovăitoare în timpul războiului, nu va putea zice nimic de i-se impune să restituie Posnania. Mai greu ar fi a se convinge Austria, că trebuie să cedeze Galiția; dar și Austria „va afla o compensație în libertatea navigațiunii pe Dunăre și, la nevoie, în protectoratul asupra Principatelor“.

Prințul Napoleon se vede a fi fost cel ce încă în to ul războiului din Italia, în 1859, s'a gândit la dismembrarea Austriei în favorul naționalităților. Din îndemnul său, Generalul Klapka a mers la Iași spre a se înțelege cu Vodă Cuza pentru o colaborare a Ungurilor și a Românilor în acest scop, căci prin el în 1861 Klapka dobândește un ajutor bănesc dela Napoleon III.

Pe vremea revoluției poloneze, la 20 Februarie 1863, stăruie de împărătescul lui văr, să profite de ocaziune, spre a impune mai multă dreptate în Europa. El preconizează o prefacere a hărții europene în care: „Regatul Poloniei ar fi format un stat independent și compus din provinciile poloneze încorporate în Rusia, din Galiția și Poznania; Veneția ar fi fost cedată Italiei; Serbia, Bosnia, Bulgaria, Albania și Rumelia (căreia Prințul îi zice Roumanie) urmau să se adune într'un stat sau într'o confederațiune de state. Constantinopolul devenea oraș liber, iar Țara-Românească, Moldova și Basarabia un stat liber și independent“. Pentru a se ajunge aci, Prințul Napoleon socotea că ar fi fost de ajuns ca Franța să se înțeleagă cu Prusia și Austria. Și pentru a se ajunge la înțelegere, el propune că din Germania să se formeze două state puternice: Austria și-ar fi alipit Bavaria și Saxonia, iar Prusia restul, afară de Renania pe care o doria franceză. Nu e de zis că în 1863, ar fi fost cu neputință a se executa un astfel de plan. De altfel din o mulțime de motive, Napoleon III nu prea ținea seamă de ideile politice ale vărului său. De mai mulțori neînțelegerile acestea au și răcit relațiunile dintre cei doi nepoți ai lui Napoleon I. Tot mai mult se constată însă, că la aceasta a contribuit influența nu tocmai fericită a Impărătesei Eugenia asupra soțului ei, și nu odată Prințul Napoleon s'a gândit a se duce în Italia la socrul său. În războiul Italiei, unii l'au bănuț, că ar fi năzuit să domnească în Toscana.

Emile Ollivier, în al său „Empire Liberal“, asigură că nici vorbă nu a fost atunci de așa ceva.

Nu e zis însă că pliedând pentru reconstituirea Poloniei, Prințul Napoleon nu-și va fi adus aminte, că în 1812 se credea, că Napoleon I va revînta tronul Jagelonilor pentru Regele Vestfaliei. Adevărul este însă, că Napoleon III și de ar fi voit nu izbutea să creieze pentru un alt Napoleon un stat în Italia sau să-l pună pe tronul Poloniei. Această considerație nu a împiedecat însă pe Prințul Napoleon să ia fățiș poziție în favorul Poloniei, căci pe lângă altele necontentit s'a dovedit adversar al Rusiei și un generos prietin al popoarelor subjugate. Inimosul discurs ce pronunță în favorul Poloniei la 17 Martie 1863, în care nu se sfii să atace pe Țarul Rusiei, îi aduse încă o desavoare din partea lui Napoleon III. Din pricina aceasta relațiunile între cei doi veri se răciră iarăși, cu toată osteneala ce-și dete Napoleon III să-l calmeze pe vărul său. Prințul Napoleon plecă într'o lungă călătorie în Egipt și Siria. La întoarcerea sa, Impăratul care în fond îl iubea și ar fi ținut mai mult seamă de sfaturile lui, de nu ar fi fost la mijloc Impărăteasa; îi încredință președinția comisiunii însărcinate cu publicarea întregii corespondențe a lui Napoleon I.

„Cu toată ocupația aceasta la care puse multă inimă, Prințul Napoleon nu găsea într'însa un aliment îndestulător pentru activitatea sa nesăturată. Era îngrijorat. Voia să joace un rol pe care împrejurările nu i-l îngăduiau“. Cu atâta caută D. D'Hauterive să talmăcească enigmatică scrisoare ce Prințul adresează din Palais Royal lui Napoleon III la 8 Maiu 1863. Fiindcă credem că putem noi să dăm adevăratul înțeles al scrisorii acesteia, începem prin a o traduce.

„Rog pe Impăratul să-mi acorde o întâlnire și să-mi indice ceasul la care Maiestatea Voastră mă poate primi. Nu e vorba de politica generală; văd bine că nu-ți place să vorbești de așa ceva cu mine și-ți voi respecta rezerva pe care o păstrezi. Nu este vorba nici de parale; slavă Domnului, de partea asta nu am nimic de cerut. Voesc să-ți cer doar sfatul asupra unei hotărîri ce am de gând să iau, ca să-mi asigur viitorul. Sunt de patruzeci și doi de ani, prea multă sănătate nu am, îmbătrânesc. Am un copil și încurând voiu căpăta pe al doilea. Cu numele, cu poziția mea și poate cu puținele însușiri ce am din fire, sunt dator a încerca să aduc

servicii țării și să las urme că am trăit pe lume; cu alte cuvinte trebuie să văd ce sunt dator să fac și apoi să-mi împlinesc datoria. Voiu să-ți cer un sfat ce va depinde de ce gânduri ai. E vremea să încetez de a mai trăi de azi pe mâine. Înainte însă de a-mi lega întregul meu viitor, datoria, ași îndrăzni să zic, dreptul meu este să te consult, pentru că ești împăratul și șeful familiei mele. Sunt destul de înțelept ca să admit ce vei decide, și am destulă voință ca să-mi mlădiez firea în fața scopului la care ținesc! Dacă am tot amânat lucrul până azi, cauza nu este decât că m'am temut să nu te plictisesc. Trebuie înă să mă decid odată a privi viitorul în față, și să-mi urmez calea cu înțelepciune și hotărâre. Voiu fi de o sinceritate desăvârșită, căci n'am nimic de ascuns. Nu am voit să mă slujesc de intermediar. Am crezut, Sire, că ei nu-și au loc între noi doi. Iți zic dar: dă-mi un ceas în care, judecând drept ce este bun și cuminte, să-mi aleg o linie de conduită definitivă. Adăst dar ordinul Măiestății Voastre ca să vin să o văd“.

Omul care scrie rândurile astea, este zugrăvit de D. D'Hauterive astfel: „Sub un aspect aspru la prima vedere și original, Prințul Napoleon ascundea o mare delicateță de suflet. Dacă din sinceritatea și groaza de tot ce este banal, avea totdeauna limba deslegată, în intimitate adora discuția, o căuta chiar. Prietini lui, pe cari nu i-a părăsit nicicând, puteau să spună orșice. Dela ei, sinceri și respectuoși, primia contraziceri, observațiuni. Cu toată răceala-i aparentă și harțagul ce-l apuca câteodată, avea o inimă de aur. Seducător, când voia, mai bine ca oricare altul, știa să-și încante interlocutorul, dar cu oamenii antipatici era teribil. Le spunea cuvinte ce loviau la mir. La tribună era de o elocință reală, dar care scăpa regulilor obicinuite. Intrerupt nu se feria de luptă, ci se întorcea numai decât asupra intrerupătorului, încântat că i-se dă prilej a se mai lupta cu cineva. Nu și-a schimbat niciodată ideile politice. Sub imperiu se mândria cu principiile pe care le mărturisise în exil înainte de 1848, și le-a păstrat neconținut chiar și mai târziu când, după moartea lui Napoleon III și a Prințului Imperial, ajunsese șeful Bonapartismului și din pricina asta fu silit să trăească iarăși în exil. Iubitor sincer al liberalismului, totdeauna a înțeles că adevărat liberal nu poate fi decât un guvern tare; și de acea voia să pună

la temelia libertății, autoritatea. Greșit se pretinde că era ateu, căci era un spiritualist convins; și tot anticlericalismul său consta în aceea că nu admitea amestecul preoților în politică¹⁾. Democrat în credințele și cuvântările sale, avea voința neînfrântă. Iute din fire, nu putea suferi contradicția. Se zice că avea un caracter urâcios, în realitate era un caracter. Independent nu ținea seamă de gura lumii. Cu groaza lui de tot ce este convențional și de tot ce miroase teatrala, nu căuta decât dreptatea și simplitatea. Disprețul ce avea de calomnie, nu-i îngăduia să asculte pe cei ce vorbeau pe alții de rău. În sfârșit fiindcă cum nu se sfa să-și dea pe față defectele, tot așa se ostenea să-și ascundă calitățile, în jurul lui se formară legende absurde și mincinoase.“

Legendele acestea nu au avut nicidecum trecere la liberalii români, cari nădăduiau să realizeze idealul național românesc cu sprijinul lui Napoleon III. Țin din gura lui Eugeniu Carada că la 1864, 1866 și la 1870, s'au gândit serios la Prințul Napoleon ca la cel mai vrednic să domnească în România și să întemeieze România Mare.

În mai multe rânduri, lucrul l-am însemnat în carnetul meu zilnic, Eugeniu Carada mi-a istorisit, că în anii 1863 și 1864 a stat împreună cu Anastase Panu la Paris, trimiși de coalițiunea anticuzistă, ca să lucreze în Franța în favorul ideilor ei. Dela unchiul meu, știu că în Aprilie stil vechiu 1864, Prințul Napoleon acceptase să fie ales de Adunarea Națională Domn al României în locul lui Cuza. El pune o singură condițiune. Cerea ca în aceeași ședință și în prealabil, Adunarea să voteze o lege de largă și democratică împroprietărire a țărânilor. Eugeniu Carada a pornit într'o fugă la București, spre a comunica acest fericit rezultat capilor coalițiunei. I-a adunat și le-a explicat totul în amănunte. Conservatorii din coalițiune, nu s'au învoit însă să acorde o împroprietărire așa de largă, cum o cerea Prințul Napoleon. În dimineața zilei de 2 Maiu stil vechiu 1864, Eugeniu Carada a plecat din București la Paris spre a comunica Prințului rezervele Dreptei. În drumul lui către Franța, află cum câteva ceasuri după plecarea din București, Kogălniceanu a disolvat Adunarea și a

¹⁾ La 1857, când fu vorba de organizarea consiliului de regență, el sugerase numirea Cardinalului Morlot. Mai târziu fu prietin al Cardinalului Mermilod.

Improprietărit pe țărani. Așa s'a prelungit domnia lui Cuza, încă cu douăzeci de luni.

Acum dacă știm toate acestea și facem socoteala, că 8 Maiu stil nou face tocmai 28 Aprile stil vechiu, avem tot dreptul să spunem, că în ziua aceea Prințul Napoleon cerea o întrevedere Impăratului, spre a-l pune în curent cu aceste negocieri ce priveau viitorul României și al lui. Cum știu și acea, că unchiul meu nu a rămas atunci în București decât numai douăzeci și patru de ceasuri, este foarte probabil, ca el să nu fi plecat din Paris decât după ce Napoleon III fusese informat de vărul său, și-și dase învoirea sa la înlocuirea lui Cuza prin Prințul Napoleon; nu e însă absolut imposibil să nu fi pornit și înainte de întâlnirea Prințului cu Impăratul, pentru ca Napoleon III să fie pus în fața unui fapt aproape implinit. Ori cum, la lumina acestora, scrisoarea din 8 Maiu a Prințului Napoleon capătă o importanță mult mai mare decât și-a închipuit cel ce a dat-o în vileag.

M. THEODORIAN-CARADA.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Lucru admirabil: religia creștină, care nu pare a avea alt obiect decât fericirea dintr'o altă viață, ni-o dă și 'ntr'aceasta de acum.

Montesquieu (Esprit des lois).

Sângele Preoților.

O „Prefață“ de HENRY BORDEAUX.

V. Preoți militari și brancardieri.

Acolo, preoții noștri sunt mai la locul lor. A fi preot militar, brancardier, a mângăea pe cei debili și descurajați, a ajuta pe răniți, a da mână de ajutor muribunzilor, a îngropa pe cei morți: iată o misiune a păcii, care este a lor în mod natural. Tineri vicari (preot-ajutor, capelan) sau parohi mai în vârstă, călugări din toate Ordinele, profesori, magistri de novicii, toți se dedică acestei sarcini cu un devotament fără margini. Și cum își ajută ei camarazii, în acest grozav războiu, să-și poarte crucea sa! Anunțările cu ordin de zi li-se aseamănă, cași serviciile. Ele îi numesc de cele mai multe ori: „Curagioși și simpli“: nici o emfază la ei, nici un cuvânt răsunător, nici un gest afară de semnul crucii; în schimb găsești la ei totdeauna umor nealterat în cele mai grele necazuri, blândeță, tărie de suflet, caritate continuă.

Intr'adevăr, nu știi pe care să-l alegi. Preotul Leon Badré, eșit din Institutul catolic din Paris, e mobilizat la regtul 148 de infanterie, apoi trece la al 9. de tiraliori algerieni. E rănit la Berry-au Bac în Oct. 1914 și un obuz i-a zdrobit ambele picioare în 3 Oct. 1918 la ultima ofenzivă din Champagne. Moare în aceeași zi la ambulanța din Bussy-le-Château! Cinci anunțări și medalia militară. În ele se vorbește numai de „curajul său admirabil“, împărțind cu mână largă îngrijirile sale în linia primă răniților din regimentul său. „La cererea sa, a mers să caute corpul comandantului său de batalion, sub focul inamicului. De altă parte, ca preot militar auxiliar, a parcurs prima linie, timp de două zile și două nopți, sub un bombardament violent, pentru a da răniților ajutoarele ministerului său“.

Toți sunt așa, însă în altă și altă măsură, aplecându-se ocrotitor spre cei năpăstuiți, spre cei îndurerați, spre cei în agonie. Căutați în notițe pe trapistul Aurelle; pe lazaristul

Barbet din 4. apoi din 2. zuavi, care a salvat mai mulți zuavi, străbătând fără popas din linia de foc la postul de ajutor, scăpând el însuși, ca prin minune, de moarte; pe sulpicianul Chéné, profesor la Școala superioară de teologie din seminarul din Issy, care răspunde sfaturilor de prudență: „Nu sunt combatant, de trei ani fac aceasta“, adică însoțea primul val de asalt, aduna sub foc pe cei răniți, îi ducea în spate și apoi continua așa fără încetare, ca un Samaritan eroid; apoi pe acel vicar din dieceza de Orléans, pe Fauvin, nouă anunțări, medalia militară, Legiunea de onoare, culese la Bois-le-Prêtre, la Vaux-Chapitre, la Château-Thierry, pe Marna, unde el asigură singur, într-o barcă, evacuarea răniților sub focul mitralierelor dușmane, în fine în Champagne, fiind caporal brancardier, de o cutezanță și intrepiditate nemaipomenită, cărui nenumărați răniți îi datoresc mântuirea.

Ministerul duhovnicilor e de natură mai pur spirituală, abia deosebită. Uitați-vă la preotul Amann din Nancy, spiritualul Colegiului Stanislas din Paris, scutit de orice sarcină militară, se offeri voluntar încă din August 1914, debută la Arras plecând în 16 April 1917 la atacul dela Juvincourt cu primul val, fu rănit și făcut prizonier, fu internat în Mainz, apoi repatriat prin schimb reveni imediat la front. Iezuitul Amblard, predicator cunoscut, preot spiritual voluntar și el, rănit deja la Verdun, deja cavaler al Legiunii de onoare pentru conduita sa admirabilă, se află în castelul Vandières-sous-Châtillon, în 15 Iulie 1918, când armatele germane, fixate pe loc în fața armatei Gouraud, înaintează în stânga noastră până la Marna. În momentul asaltului, care puse pe loc capăt luptei, „pentru a evita masacrul apărătorilor de un inamic ajuns la paroxismul furoarei sub influența perderilor, pe cari le suferise“, el e cel care se întrepune și reușește să fie ascultat. Socotiți câte vieți a salvat. Internat la Rastadt, unde ia difteria, este repatriat în ajunul armistițiului. Vicarul Andauson din dieceza de Clermont e ucis în 11 April 1918, ducându-se în ziua mare în ajutorul răniților căzuți între linii: la treizeci metri de șanțurile dușmane săvârșea liniștit o pansare, când fu lovit lată acum Odiseea unui alt vicar, a preotului Andrieux, dela catedrala din Rheims: luat ostatec în timpul Marnei (12 Sept. 1914) e condamnat la furci; revenirea armatei franceze (13 Sept.) îl scapă; asistă la incendiul catedralei, al cărui tezaur îl scapă sub focul dușman. Apoi iacă-l

preot spiritual la regimentul 2 de marinari pușcași, în regiunile noroioase ale Flandrei: „a scăpat de moarte mai mulți greu-răniți, ducându-se să-i caute sub focul dușmanului“. Până la finele lui 1917, ia parte la toate acțiunile regimentului său. Apoi e imbarcat pe Gueydon cu destinație spre Archanghelsk, în Rusia septemtrională, unde rămâne din 1 Sept. 1918 până în 31 Martie 1919 Ofițer al Legiunii de onoare. Nu este aceasta o frumoasă biografie din războiu? Totuși nu mai frumoasă decât sute altele; preotul Barandon, din Montpellier, care e peste tot locul unde este pericol; preotul Beaugeard, profesor la seminarul mic din Rennes, „admirabilă figură de preot și soldat“, duhovnic legendar, opt anunțări; preotul Belleney din Belley, căruia credința îi facilitează comanda; pâr. Berchon, călugăr dominican, care își scapă colonelul; preotul Borda, misionar diecezan, care, prin exemplul său, menține moralul camarazilor săi; preotul Carrère, paroh în Ayzieu, spiritual voluntar la 1. zuavi, rănit, pe când salva doi zuavi, pe cari îi ferește de un proiectil explodat, șapte anunțări, medalia militară; canonicul Clère, cancelarul episcopiei de Besançon, care de bunăvoie a luat parte la toate operațiunile unei diviziuni de elită; lazaristul Constant, profesor la seminarul Sanit-Etienne din Strasbourg, care merge cu coloanele de asalt pentru a ajuta mai curând pe răniți; și preotul Fivet, vicar la Rambervillers, zece anunțări, cavaler al Legiunii de Onoare, „ridicând entuziasmul combatanților, cari îl admiră“; și preotul Foll, profesor la Institutul Saint-Vincent din Quimper, care adună răniții sub ochii dușmanului, șapte anunțări și Legiunea de Onoare; și preotul Gas, secretarul Uniunii Patronajelor din Sud-Vest, care nu e tiner și care pleacă de bunăvoie cu 1. diviziune de marș din Maroc, însoțit de doi confrăți. „Remas singur în viață, zice una din cele zece anunțări ale sale (ofițer al Legiunii de onoare), dintre cei trei preoți spirituali plecați din Bordeaux în August 1914, a participat la toate afacerile diviziunii, a cucerit prin vitejia, prin simplitatea și bunătatea sa admirațiunea, respectul și afecțiunea tuturor; simbol viu al unirii sacre de pe câmpurile de luptă, care subzistă după războiu“, care ar trebui să subziste după războiu. Și, pentru a isprăvi repede, am neglijat voluntar biografiile cunoscute, acelea ale episcopilor și prelaților, Mgr. Binet, episcop de Soissons; Mgr. Cabanel de Mont-Pellier (nouă anunțări, ofițer al Legiunii de

Onoare); pe aceea a păr. Gilbert de Gironde, care a fost un sfânt; pe acelea ale preotului Bergey, paroh, de Saint Emilion, azi deputat, care cu capela găurită și cu tâmpla stângă atinsă de glonte, își continuă liniștit drumul sub foc, primește trei rane noi și refuză să facă semitur, amintire, care desigur îl ajută să suporte zgomotul din Cameră; pe a păr. Brottier, dintre monahii Sfântului-Spirit, vicar general al Mgr. Jalabert în Senegal, și secretar al Oeuvre du Souvenir din Africa, preot militar voluntar, detașat la regtul 121, ajungând între cei din-tâi în liniile dușmane; în sfârșit, pe a păr. Doncoeur, iezuit, ofițer al Legiunii de Onoare, al cărui răspuns la mesagiul ministerial a fost afișat pe toate zidurile Franței, dar care a întrelăsat să-i adaugă textul anunțurilor sale, în care s'ar fi văzut, că, deoarece a refuzat să părăsească câmpul de luptă, a câștigat, într'adevăr, dreptul să refuze a părăsi pământul Franței.

Trebue să ne oprim. Chiar și eroismul devine monoton. Și pentruce să vorbim de eroism în legătură cu acei oameni, cari au acceptat odată pentru totdeauna, să se dăruiască pe sine unei opere sacre?

BCU Cluj / Central University Library Cluj

VI. Călugărițe.

Incă o istorie de preoți-spirituali înainte de a trece la călugărițe. La ofensiva din 16 April, divizia II. trebuia să înainteze spre Craonne și, mai la răsărit, spre Corbény. Ea cuceri în cele doue aripi doue linii de șanțuri în ciuda mitralierelor, cari de pe marginile podișului, secerau pe infanteriști, dar centrul nu putu progresa. Mai târziu, un pictor de lupte va reținea printre episoadele acestei formidabile și patetice ofensive de la Aisne, pe acela al batalionului marocan, care urcă costișul dela Chemin des Dames, ajunse culmea și acolo, căzând în genunchi, întonă rugăciunea către Allah. Dar celor pasionați de viața interioară, regtul 110 le oferă tot în aceste zile comori religioase, cari desi sunt mai discrete, nu sunt mai puțin bogate în emoțiuni.

La regtul 110, tradițiunea orală, pe care am cules-o încă proaspătă de tot, preamărește pe doi preoți, cari se succedară în moarte. Unul era sergent-major, celalalt brancardier voluntar. Brancardierul, preotul Antheunès, profesor la Institutul Notre-Dame dia Roubaix, fu ucis în 15 Aprilie, în ajunul asal-

tului, chiar în timp ce își făcea datoria de preot. Era un apostol, „de o simplitate eroică“, spune o anunțare, care trăia numai pentru a ajuta pe răniți, a asista pe muribunzi, a îngropa pe cei morți. În bătălia dela Somme, îl vedeai plecând singur fără grija de gloanțe și obuze, cu un târnăcop și cu cruci de lemn în brațe. Se ducea să adune morții, cari nu puteau fi aduși, și să binecuvinte pământul, care îi primea. Regimentul nu lăsase nici un mort neîngropat. Astfel, în ziua de 15 April, pecând cele două artilerii zdrobiau pământul, el află că un agent de legătură murise. Plecă îndată cu o cruce de lemn, îndeplini ultimele îndatoriri față de defunct și pecând ținea crucea cu amândouă mâinile ca să o implânte în pământ, explodă lângă el un obuz și îl ucise fără să-i desclește degetele de pe cruce.

Acum, nu mai era în regiment alt preot, afară de un Basc mititel, numit Lacrouzet. La dreptul vorbind, trebuia să știi anume, că e preot, almintrelea nu puteai nici măcar bănuii aceasta: era jucător de minge, era braconier sau contrabandist, dar era și preot și odată! Era modelul camarazilor săi; totdeauna scrișivisit, scripitor de curat, spilcuit și vesel campion în aruncarea granatelor, cutezător, bondoc, gata pentru recunoașteri periculoase, cel dintâi la asalt, cel din urmă la reîntoarcere. Ca sergent furier în lupta dela Somme, în cele mai grele zile ale mizeriei, a dona zi după Combles, când toți erau plini de pământ, respingători, cu obrajii murdari și cu barbă de două săptămâni, el se arată cu moletierele intacte și cu fața rasă atât de bine, încât pielea îi părea vânăță.

— Ras, furierule?, îi ziseră.

— Firește! a doua zi după o biruință...

Să-și fi muiat el pământul într'un sfert de vin, în lipsă de apă, cași colonelul Macker înainte de a porni la asaltul pădurei des Corbeaux? Cu toate acestea, acest om își pierdea toată îndrăzneala, îndatăce începea să facă liturgia. Atunci îl vedeai aproape tremurând, cu fața iluminată cu totul. Colonelul îl numise sergent-major, ceea ce îi ațâță mânia:

— A! nu, preamulte hârtii; îmi mai place o secție...

În calitate de sergent-major trebuia să stea la trenul de luptă în timpul atacului. În seara de 15 April — așadar pe pe pragul ofensivei — află despre moartea lui Antheunès. Îndată scrie colonelului și trimite scrisoarea prin o corvadă:

„Camaradul meu Antheunès, cam astfel scria, a fost ucis. De acum eu sunt singurul preot în regiment. Locul meu este în foc cu camarazii mei“.

Astfel de cereri nu se prea refuză. Colonelul îl autorizează să meargă. Pleacă chiar în noaptea aceea și ajunge pe brancardieri. Pecând batalionul său în dimineața de 16 se aruncă în vârtaj, el ese din post.

— Unde mergi? îl întreabă camarazii. Vezi bine, că sunt focuri de baraj. Așteaptă: vom merge după aceasta.

Se întoarce liniștit către ei și le zice, și nime nu i-a mai auzit vocea:

— Voi, voi trebuie să așteptați. Cât despre mine, pe mine me așteaptă.

Înainte singur și muri.

Regret, că am uzurpat din partea, pe care am crezut să o rezerv călugărițelor. Aceste fecioare modeste nu cer alta decât să fie ignorate. Totuși, nu se cuvine oare să se facă amintire, că dintre ele au fost la front sau în spitale 12554; că 335 au fost victimele devotamentului lor și că 3891 au au fost anunțate cu ordin de zi sau decorate? Iată pe Sora Firmin (Marie Aclocque) dintre Servantes du Sacré-Coeur din Hazebrouck, unde ea primește cu o bunădispoziție și un devotament fără margini“ mii de refugiați, cărora le dă azil în orice oră ziua sau noaptea, nutremânt și haine. În timpul bombardărilor ajută la operarea răniților. Ea e un șef: calmul și autoritatea sa influențează cu efect asupra întregului său personal, asupra refugiaților, asupra bolnavilor, răniților. Sora Marguerite Barer, franciscană, împarte larg îngrijirile sale sub obuze. O altă franciscană, Sora Alice Berthet, deasemenea. „În multe rânduri, fără să ia seama la pericole, se expune curajos pentru a pansa pe răniți pe locul luptelor“. La crucea de războiu obicinuită, ea adaugă crucea pentru operațiunile de războiu în extern, pentru purtarea sa la asediul dela Urfa în Cilicia, a cărei garnizoană franceză fu masacrată de Turci în o cursă. Sora Stanislas Berthier, dintre Surorile sf. Iosif din Chambéry, era infirmieră la ambulanța de campanie franceză pe frontul rus, în August 1914; căzând prizonieră în 12 Februarie 1915, eliberată după trei luni, e dispună la spitalul francez din Petrograd, unde, „după cum a făcut o în mijlocul primejdiilor întâmpinate zilnic pe front, zice una din anunțările sale, ea a continuat să

dea pe pământ strein un nou exemplu despre devotamentul și abnegațiunea femeilor din Franța. „Intr'adevăr, astfel ne fac pe noi cunoscuți călugărițele noastre peste tot locul, pe unde se duc.

Broboadele mari, Fecioarele de caritate, o putem crede, nu rămân în urmă. Iată două, alese la întâmplare. Sora Bouillon, superioara de Hotel-Dieu din Crécy sur Serre, are medalia Recunoștinței franceze cu următoarea redactare: „La începutul ostilităților, ca superioară a călugărițelor infirmiere la Hôtel-Dieu din Crécy sur Serre, a îngrijit pe răniții francezi cu zel și devotament. Când cu ocupațiunea germană, ea adună pe copii și pe bătrâni și îi apără de tratamentul rău al învasorilor. Purtarea și curajul său sunt obiectul celor mai vii elogii al concetățenilor săi. În Sept. 1917 evacuată cu bolnavii săi în Aisne, Sora Bonillon reuși, cu prețul celor mai mari dificultăți, să ducă cu sine albiturile cari le erau necesare și și merinde pe care o putu ascunde de Germani. Trimisă în Belgia cu personalul său, a revenit la Crécy în April 1919, unde continuă să conducă Hôtel-Dieu pe care îl subvenționează din banii săi. Această călugăriță a fost un model de virtuți civice“. Asemenea acestuia este raportul consacrat Sorei Basseur, infirmieră la spitalul din Compiègne, care în timpul ocupațiunii germane ocroti spitalul său și ușură scăparea unor soldați francezi.

Sora Cadiot, dintre surorile Sf. Iosif din Cluny; sora Charton dintre surorile Sf. Cristiana din Metz, au suportat și ele bombardări, la Epernay. Și câte altele, fără a numera pe sora Melania Brun, care transmise Belgienilor informațiuni dela aviatorii francezi scoboriți lângă Chimay și care primi felicitările mareșalului Pétain pentru prețioasele servicii pe cari le-a adus în cursul războiului?

La dreptul vorbind, n'ar trebui să luăm câte una din massa mare. Toate sunt devotate din toate puterile lor. Și este imposibil a socoti ce datorăm carității lor divine, exaltate de pasiunea franceză.

Toate s'au devotat. Iată pentruce lumea catolică a aflat cu mirare plecarea Clariselor din Alençon și amenințarea de izgonire a Clariselor din Evian. Surorile lor dintr'o altă monastire, solidarizându-se cu ele, au dat un apel, care deși discret și moderat, are un accent atât de direct, atât de jal-

nic și atât de puternic, încât a resunat în țară, ca notele prelungite ale priveghitoarei, cari, parecă umplu noaptea.

„Noi, sermane Clarise exilate de legile nedrepte din 1901, am salvat viața alor mai mult de 80 de răniți francezi remași pe câmpul de luptă. Germanii ne-au spus-o limpede: „Dacă nu îi luați, vor muri acolo“. Astfel i-am adunat pe toți acești răniți și i-am îngrijit ca pe frați. Pe când orașul D... era jefuit complet și ars pe trei sferturi, aveam cele mai mari dificultăți pentru amerindare: trei zile nu am mâncat, nu am beut decât apă rece, pentru a da ceea ce trebuia răniților noștri și 10 până în 12 nopți am dormit pe pământul gol sau pe padiment, sprijinindu-ne capul pe vre-un scaun sau pe vre-o treaptă, când aveam un moment de păsuală: nu mai aveam nici o matrață, nici o saltea de paie, nici o acoperitoare; totul, absolut totul, era sub răniții noștri.

Am dus patriotismul până la a ne expune să fim împușcate, fiindcă am ajutat pe prizonierii francezi evadați, să ajungă, prin Olanda, pe frontul francez, procurându-le adrese și haine civile, pe cari le confecționam noaptea

VII. Viața supranaturală.

Dacă am scos exemple din Cartea de Aur a clerului și a Congregațiunilor, dacă am citat nume și am rezumat în câteva trăsături grăbite biografii de războiu, am făcut pentru a fixa mai bine atențiunea. Ea se rătăcește atât de ușor, când se întoarce dela figuri! Pentru a se fixa, trebuie să fie reținută tocmai de flacăra aceea, care vibrează pe o frunte, pe buze, care lucrează pe marginile ochilor. Dar numele acestea, a trebuit să le culeg la întâmplare și numai din primul volum, care singur e imprimat întreg și se oprește la litera K. Alfabetul nu alege. Din cele 12000 notițe, pe cari le-am parcurs, reținut-am oare mai mult de una sută?

Să evocăm cu pietate mulțimea anonimă a celor 23418 preoți, a celor 9281 călugări, a celor 12554 călugărițe, cari au adus armatelor, în ambulante, în spitale, împreună cu devotamentul și zelul lor, o viață supranaturală. Viață supranaturală, de care te poți ușor dispensa în împrejurări obicinuite,

a cărei radiere și mângăere o simți atunci, când carnea strigă și când inima se stringe în oroarea sângeroasă și în amenințarea nopții. Atunci apare omul intern: atunci el aude șoaptele cari vin de mai departe, de dincolo de mizeria sa și cari îi vorbesc de datorință, de sacrificiu, de renunțare, de acceptare. Durerea sa capătă un înțeles. Suferința lui, moartea lui nu va fi înzadar. Preoții aceștia, care se apleacă spre cei în agonie, cari binecuvântă pământul, ce primește pe cei morți, cari sprijinesc sau poartă pe răniți, cari însoțesc pe combatanți sau iau loc printre ei, trebuie de sigur, să fie sprijiniți de o putere misterioasă, pentruca să se uite pe sine, când moartea îi încercue cu izolare.

Intocmai au fost ei. Acum textele acestea, documentele acestea oficiale fixează pentru totdeauna conduita lor în vârtejul, care a amenințat, în mai mult de patru ani, existența noastră națională. Texte și documente oficiale, cari cu toată evidența, nu dau decât o imagine foarte slabă despre realitate.

Războiul a adus cu toptanul deodată toate sentimentele umane bune și rele. Vanitatea, amorul propriu, intriga au reapărut încetul pe încetul după perioada quasi mistică din 1914. Dar oamenii aceștia eșiți din chiliile sau presbiteriile lor, desvâțați de preocupări de carieră, nu erau apti a trage folos din valoarea lor. A trebuit să fie scoși din umbră. A trebuit fără îndoială să fie căutați unul de unul, să-i fie scoși la iveală, să fie anunțați, să li-se dea galoane. Aproape mereu s'au tot dat la o parte, cași acel modest țaran, care-mi spunea odată râzând, că în anunțările cu ordin de zi el nu se zdrobea. Cartea de Aur s'a scris aproape împotriva voii lor. Pentru a o încheia a trebuit o răbdare nemai pomenită, pentrucă se învoiau cu greu și nu țineau să figureze în ea. A trebuit să-le pui în față un interes, un scop religios, care îi covârșia pe toți.

Acest scop religios, nu putea fi altul, atunci, când lucrarea fu întreprinsă, decât constituirea de arhive destinate mai târziu pentru istorie. Nu mai e posibil, să se treacă cu vederea partea clerului catolic, când se vor aduna documentele războiului. Dar timpul a mers înainte. Unirea sacră, încheiată prin sânge și sub amenințarea dușmanului, a fost ruptă. S'au pronunțat cuvinte sacrilege. Din acel moment publicarea Cărții de Aur e binevenită. Ea închide calea tuturor expulsărilor eventuale. Face neexecutabilă orice măsură

de rigoare. Cum să invoci legi de circumstanțe, cari nici când nu sunt intangibile, în fața unui fapt de războiu? Preoți, călugări, călugărițe, fie din Franța, fie din afară de Franța, tolerați sau alungați, toți au alergat la postul lor în pericol. Nu îi poți izgoni, nici trece peste ei, când pericolul a trecut. Am fi de râsul lumii. Cum am putea vedea ducându-se pe aceia, pe cari i-am văzut trecând frontiera în August 1914 din Spania, din Italia, din Belgia, din porturile Douvres și Folkestone? Ei s'au supus legii celei mari, legii esențiale, care reclamă viața pentru binele tuturor și pentru dăinuirea țării.

Dar Cartea de Aur ne mai adresează și alte cuvinte. Nici odată nu s'a dat atâta importanță puterii armamentului, ca în războiul din urmă. Pretinsa civilizație își dase tot ce putu inventa și tot ce avu mai rafinat, pentru a perfecționa arta de a distruge. A înmulțit armele pe pământ, în aer, pe mare. A răspândit otrăvuri, a suprimat distanțe, a combinat explozibile. Se părea, că forța materială trebuia să învingă și să zdrobească totul. Și totuși, ce rămânea, la sfârșitul socotelii, când distrugerea părea definitivă? Un om în o gaură. Omul dela Marna. Omul dela Verdun. Omul din câmpia Franței. Un om? Mai mulți și mai puțini împreună.

Dar ce putea fi un biet corp mic și fragil, străbătut așa de ușor de gloanțe, sau sfâșiat de obuze, în fața tuturor acestor puteri infernale? Nimic, fără de ceace conținea. Ceeace conținea însă, era sufletul, stăpânul acestui corp, care îl obliga să rămână, care îl obliga să meargă, stăpânul spațiului, stăpânul timpului, stăpânul învingerii, stăpânul lumii. „Unde sunt eroii, întreba unul din ei, căpitanul Belmont, ucis la Hartmann. Ei n'au nici galon, nici medalie; sunt nevăzuți și nenumerați; în fiecare zi ei reinnoiesc fără zgomot sacrificiul lor admirabil. Nime nu li vede, nici nu li iubește; ei cel puțin așa cred, pentrucă nu pot ghici. Trebuie să meargă, ei merg; trebuie să sufere, ei sufer; sunt răniți, mor; corpurile lor sunt câteodată părăsite, pierdute, nimicite, nime nu e acolo să vadă, să știe, să înțeleagă...” Nime? Dar preotul e acolo. El a tost acolo, pe toate câmpurile de luptă. El știe bine, că sufletul e stăpânul lumii al biruinții, al timpului, al spațiului că sufletul e stăpânul corpului. El știe, că un popor valorează atâta, cât valorează un suflet. Acest suflet îl vrea el, îl dorește, îl râvnește, pentruca să-l ofere lui Dumnezeu. Nu este popor mare fără viață supranaturală...

Pe căile rătăcite ale științei.

Transformismul sau evoluțiunea:

Promisesem într'un articol precedent, că în nr. următor al revistei mă voi ocupa cu *originea vieții* pe pământ, sau *biogeneza*, cum le place naturaliștilor să o numească, dar, din motive, ce voi expune mai la vale, a trebuit să amân pe mai târziu cercetarea acestei probleme și să revin de nou asupra evoluțiunii.

Iată de ce: Evoluțiunea astăzi nu mai e un cuvânt, o ipoteză, ci a devenit un principiu, o deviză a epocii în care trăim. Cu dreptul, cu nedreptul ea a ajuns un fel de sare în mâncare pentru toate științele; astăzi se vorbește și scrie despre evoluția dreptului, a religiei, a artei militare, evoluează omul, ființele viețuitoare, întreg universul. Ea e un fel de legătură între trecutul și prezentul lucrurilor, tot așa de indispensabilă și de necesară ca și legea gravitației, pentru a ține în echilibru nesfârșitul număr al corpurilor cerești împrățiate în imensitatea spațiului.

Evoluțiunea trăiește și se aplică peste tot atât de des și de intensiv cum nu se crede.

Nu există creștere, progres, dezvoltare ca să nu fie botezate cu numele de evoluție. Rar s'a pomenit ca vre-o idee să bată acest record de întrebuințare. Dar apogeul și l-a ajuns atunci, când a fost ridicată la rangul de lege universală și admisă în filosofie ca principiu fundamental speculativ.

Prin o comparație s'ar putea spune că, dintre ideile universale, numai *„materia“* a tronat cândva la o înălțime amețitoare, atât de puțin meritată, ca astăzi *evoluția*.

Numai datele acestea ar fi motive suficiente, ca să mă ocup mai de aproape de această chestiune, a cărei importanță nu poate fi ignorată de intelectualii noștri, dar, pe lângă ele, mai sunt altele, ce mă privesc particular pe mine, în legătură cu cele scrise în articolul precedent despre *originea omului*, în care atinsesem în treacăt și teoria generală a evoluțiunii, fără

a-mi precisa definitiv părerea ce o am despre ea. — În interesul adevărului deci, datorez cu un răspuns hotărît.

Să luăm dar firul, de unde l-am întrerupt.

Se știe, că, după concepția evoluționistă originea omului nu poate constitui o chestie de sine stătătoare, fiind considerată integrantă a evoluțiunii universale, prin urmare, argumentele, ce le adusesem în defavoarea originii evoluționiste a omului, numai în parte se pot aplica și transformismului universal. Atât numai însă, nu poate nici aproba, nici iufirma o teorie așa de vastă și de complicată.

Deci, ca să nu mi-se poată obiecționa — și încă cu drept cuvânt — că pentru o înțelegere temeinică a evoluțiunii, nu e deajuns să mă mărginesc la câteva date banale și la fapte greșit interpretate, pe cari însași evoluția le-a eliminat dintre argumentele sale —, ci e nevoie să se aprofundeze întreg sistemul ei de argumentație — singurul mijloc posibil de a se forma o judecată obiectivă despre teoria evoluțiunii generale, — am crezut de necesar să mă conformez acestor exigențe evoluționiste și să admit pe un moment chiar și procedeele ei. Iată în interesul aceluiași adevăr obiectiv, tot concepția evoluționistă ne spune, că odată ce omul nu poate fi scos din sfera evoluțiunii generale, rămâne oarecum centrul și sinteza întregii evoluțiuni; că fără om, evoluția generală n'ar avea nici o importanță deosebită, nici ca lege naturală, nici ca principiu filosofic; că fără suișul către înălțimea acestor culmi, care este omul, întreaga evoluțiune a viețuitoarelor s'ar reduce la un fel de mișcare în cerc, fără suișuri și coborișuri, monotonă și nesfârșită; teoria și-ar pierde caracteristica de progres și ideea, de scop final: adevărat înșuș conceptul evoluțiunii s'ar distruge.

Or, aceasta atâta însemnează că, pentru a se putea concepe o evoluțiune a viețuitoarelor în *sens filosofic*, adevărat progresiv și universal, e necesar să cuprindă și pe om, ca pe ultima ei expresiune și rezultat; și, invers, dacă voim să cunoaștem în *sens filosofic* evoluționist pe omul evoluat, e neapărat de lipsă, să-l încadrăm în seria nesfârșită a viețuitoarelor, dealungul căreia el a evoluat, îmbrăcând rând pe rând formele tipurilor lor, și înmagazinând în ființa sa toată *inteligenta* speciilor, ce ele și-au câștigat-o la întâmplare, luptând indirect pentru existența și adaptându-se mediului — până ce au ajuns la forma și starea conștientă de om.

Admițând acum aceste două premise cam lungi și nebu-
loase ale evoluțiunii absolute, în mod logic urmează concluzia:
*dacă nu se poate dovedi pe nici o cale o evoluție a ființelor vie-
țuitoare, nu se poate admite nici evoluția omului din aceste
viețuitoare.*

Îată acum, dacă a trebuit să fixăm acest adevăr: Filozofia
modernă evoluționistă, care în speculațiile ei ar trebui să se
adape din izvoarele științelor pozitive, adaptând concluziile
acestora, și speculând combinațiile și conexiunile lor cu alte
adevăruri, în vederea unui sistem unitar universal — în loc să
aștepte rezultatul final al cercetărilor pornite de aceste științe
în chestia evoluțiunii, cu un raționament sofistic, care suferă
de un »circulus vitiosus« grosolan, trece cu o ușurință culpa-
bilă peste aceste considerații și de dragul unui sistem comod,
dar lipsit de realitate, acceptă ca fapt dovedit idea evoluțiunii,
atunci când învățații specialiști, — singurii chemați să-și spună
ultimul cuvânt în această materie, după cercetări laborioase
de trei sferturi de veac ajung la concluzia *evoluțiunea e o simplă
ipoteză, ce nu se poate dovedi cu nici un fapt.*

În felul acesta avem două evoluții: una filozofică absolută
și universală lipsită de orice fundament, și una naturală bazată
pe o ipoteză nedovedită. Constatarea e paradoxală, dar e ade-
vărată. Deci acel »circulus vitiosus«, de care amintisem e de o
transparentă izbitoare. Voiu încerca să-l pun într'o lumină și
mai clară.

Idea evoluțiunii e de ordin natural, și pornește dintr'o
ipoteză bazată pe atâtea asemănări izbitoare: anatomice, bio-
logice și fiziologice, observate la ființele viețuitoare, cari, firește,
trebuiau treptat verificate prin date concrete de către naturaliști;
lucrul era însă mai greu și mai complicat decât se credea la
aparență. Rezultatele cercetărilor au dus la divergențe între
naturaliști și la noi ipoteze, cari, dovedindu-se insuficiente, au
dat naștere la altele, fără a se putea da de o deslegare defi-
nitivă chestiunii. — Să nu uităm apoi, că suntem în era natura-
lismului și, că pe lângă insuficiența dovezilor, mai joacă mare
rol și simpatia pentru noua teorie, care încă mări confuziunea

În curând însă, evoluția intră într'o fază *speculativă*, când
un filozof de talia lui *Herbert Spencer* o decretează de principiul
universal filozofic prin faimosul raționament: *In univers toate
evoluează (sic!); omul face parte constitutivă din univers; prin
urmare și omul evoluează;* sau mai târziu *Henry Bergson* care o

ridică în locul celei mai înalte onori, unde pozase odinioară »*materia eternă, și atotcercătoare*; distingând-o cu titlul de »*evoluțiune creatoare*« și curățind-o de ultimele resturi naturale, o aplică la înșăș *inteligenta*, singura facultate umană, ce părea că nu putea fi supusă transformismului materialist. Iată ce scrie în prefața studiului: »*Evolution Creatrice*«: Istoria evoluțiunei vieții, oricât de incompetentă ar fi ea încă, ne lasă deacum, să întrevădem (sic!) cum s'a format *inteligenta* prin un progres neîntreput, dealungul unei linii ascendente, trecând prin seria vertebratelor (înțelege: dela ichtiosaur, la șopârlă, broască, pește, porc mostodon, elefant) până la om». Câtă fantazie într'o singură frază! Scurt, pentru filozoful francez evoluția e un fapt tot atât de cert ca și descoperirea Americii sau ca inventarea tiparului și a pravului de pușcă, — până când naturaliști distinși, și ei colegi la universitate cu dânsul, ne pun sub ochi date și fapte incontestabile: că nu există vre-o evoluție a speciilor, prin urmare nici o evoluție a inteligenței dealungul serii speciilor.

Iată deci era nevoie să precizăm dela început deosebirea între evoluția, considerată ca principiu filozofic și între evoluția, luată ca ipoteză naturalistă, cari, în felul cum sunt puse astăzi, n'au ce învăța una dela alta, — deși logic și cronologic ar trebui să premerge ipoteza naturalistă, rămânând apoi ca filozofia să-i generalizeze concluziile acolo, unde se poate și unde trebuie. . . S'a procedat însă invers în detrimentul științei. Eu din parte-mi n'am se intru în nebulosoasele argumentații filozofice, cari, la urma urmelor — oricât de sunătoare și de captivante ar fi — numai atâta valoare convingătoare au, câtă îi pot da rezultatele științelor naturale.

Or, fiindcă nici înșiși naturaliștii nu-s de acord în chestia evoluțiunei, admițând-o unii fără nici o rezervă, alții cu anumite explicații, iar alții abandonând-o definitiv, am crezut de necesar să arăt cetitorilor revistei, Cele mai noi rezultate la care a ajuns știința pozitivă.

Însă pentru evitarea oricărei obiecțiuni, ce s'ar putea face, referitor la incompetența de a trata o chestie ce privește direct pe specialiștii, și mai ales pentru a nu da prilej vreunei competențe de a mă combate și de a lungi astfel la infinit discuțiile și confuziunea, am preferat, ca în locul reflecțiilor mele, să transcriu în traducere românească judițioasă dare de seamă despre *transformism* a distinsului savant francez *Dr. I. Laumo-*

nier, publicată în revista «*Larousse mensuel*» No. 211 din Oct. 1924.

În acest articol este expus pe scurt istoricul evoluției, reprezentanții ei cei mai de seamă, toate ipotezele, cu cari s'au făcut încercări de a explica originea comună a speciilor și cauzele asemănărilor și deosebirilor lor; și, sfârșit concluzia, singura concluzie admisibilă: »*nu există evoluțiune*«. Acum, cine dorește să se răboiască cu distinsul savant și cu învățații citați de el, e liber s'o facă. Eu, după puțină muncă ce o depun aci, mă mulțumesc de a putea să mai accentuez încă odată, ce scrisesem în articolul precedent: *Nici o evoluție dincolo de limitele speciei*. Iată și darea de seamă:

Nouile critici ale transformismului, de Dr. I. Laumonier.

»Marea bătălie ce s'a dat dela apariția cărții lui *Darwin*, despre *Originea speciilor* până la primii ani ai veacului al XX-lea, între partizanii și adversarii doctrinei transformiste, părea în sfârșit a fi pe cale de a se termina.

După perioada entuziasmului constructiv, însemnat prin divagările romantice ale lui *Ernest Haeckel (1868)*, după perioada »bilan-ului« al cărei expresiune a fost marea operă alui *Ives Delage*, despre ereditate (1895), am ajuns la perioada criticei și a demolițiunii, ce o subliniază în mod particular cartea lui *Etiene Rabaud »Adaptarea și Evoluțiunea«*. (*L'adaptation et l'évolution (1922)* ci cea a lui *Vialleton: Membres et Ceintures tetrapodes*).

Dacă idea generală a înrudirii reale, a descendenței speciilor cari s'au perândat pe suprafața pământului, e încă primită de majoritatea naturaliștilor, deși nici unul din marii factori invocați pentru a explica transformismul, ce presupune această descendență, n'a putut rezista la examenul aprofundat al faptelor, cu toate acestea suntem aproape siliți să căutăm în combinațiile hazardului rațiunea variațiunii speciilor. Cel mult, dacă s'ar putea presupune legături probabile de filiațiune între spre-ciile apropiate fosile și viețuitoare, în așa fel, că istoria organismelor să se explice deaci înainte prin o serie de linii paralele, apărute în mod brusc și tot așa și dispărute, altcum nu putem pricepe decât prin ipoteză, nici raporturile primitive nici originile comune.

Trebue să însemnăm din capul locului că cele două teorii transformiste: *lamarkianismul* și *darwinismul* sunt din două puncte de vedere diferite. Pentru Lamark efectele întrebuițării sau neîntrebuițării organelor sunt cauzele variațiilor cari se transmit *prin ereditate* descendenților, când variațiunea aceasta este reeditată în mod paralel la doi reproducători.

Pentru Darwin variațiunea e întâmplătoare, dar e pusă în valoare prin lupta pentru existență, care permite ființelor mai bine adaptate de a supraviețui și de a se perpetua. — De o parte cei mai recenți partizani ai teoriei lui Lamark, neolamarkianii cu *Cope* observă că *selecțiunea* este o constatare a »*posteriori*«, nu o explicare și că de altfel *selecțiunea nu poate nici crea, nici conserva vre-o variațiune, când aceea a fost câștigată*; și de altă parte neodarvinienii cu Weismann, dovedesc că efectele întrebuițării organismelor pot penetra până la substanța germinală, — și că, prin urmare, nu poate să fie ereditate la caracterele câștigate.

Pentru ca să se poată avea o variațiune transmisibilă, ar trebui ca această variațiune să atingă plasmă germinatoare, și cum nu se cunosc factori cari să impresioneze direct plasmă germinatoare, variațiunile speciilor nu pot depinde decât de modificări spontane și neprevăzute. Prin ce mecanism dară se transformă speciile?...

Intre aceea apăru o nouă teorie, ce se atașă direct la concepția lui Weismann, aceea a schimbărilor *les mutations* sau a *variațiunilor isbitoare* ale lui *Vrie*, după care o specie se transformă într'alta specie diferentă în mod brusc și neașteptat, în virtutea unei mutabilități momentane și misterioase. Așa, că precum observa **F. Le Dantec**, aceste mutațiuni, despre cari s'au adus exemple incontestabile, de vreme ce nu arată decât un polimorfism rău cunoscut, sunt negațiunea transformismului, adică a mecanismului, grație căruia speciile se schimbă și trec, din una în alta, perfecționându-se«.

Le Dantec, profesor la Sorbona încă e aderent al evoluțiunii, dar mai rezervat. El susține teoria *tipurilor nedefinite*, din cari au evoluționat în linii paralele tipurile definite de astăzi de animale. Așa, din un tip oarecare nedefinit au derivat în acelaș timp, paralel: leul, tigru, puma, leopardul, lupul, cânele, mîța sălbatică și domestică, poate și șacalul și hiena...

Aceste sunt criticele generale ale celor două decenii din urmă. Inșă de atunci încoace ele s'au mai precizat și complectat

și nu există vre-o probă invocată în favoarea transformismului, care să nu fi fost dovedită ca insuficientă. În munca aceasta de pu nere la punct, peste tot, criticele sunt îndreptate asupra originii speciilor organizate, însă până când *L. Vialleton* opune oridinei ipotetice a acestor forme argumente anatomice Etienne Rabaud, oferă argumente fiziologice, cari și unele și altele ajung, precum vom vedea, în mod sensibil la aceleași concluzii —* ...

În articolul următor voiu continua cu criticele speciale.

Dr. VICTOR BIRLEA.

Peregrinajul român la Roma.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

La 19 Maiu c. a plecat peregrinajul organizat de Comitetul Național Român la Roma.

Sub patronajul I. P. S. Sale Mitropolitului Dr. Vasile Suciu, fiind prezenți P. S. lor Episcopii Dr. Valer T. Frențiu, Dr. Iuliu Hossu, Dr. Al. Nicolescu. **Conducător:** Dr. Ioan Coltor. **Casier:** Aurel C. Domșa. Apoi: Aaron Victor, Mihaiț. Dr. Anca Gheorghe, Oradea-Mare. Anderco Art., leud. Baci Valer cu Doamna, Lugoj. Balea Simion cu D-soarele, Săpânța. Dr. Bar-doși Augustin, Timișoara. Berinde Vasile, Bobâlna. Dr. Bălan Ioan, Blaj. Bârlea Ioan, Sighet. Bica Iuliu, Voivodeni. Bogdan Andrei cu Doamna, Portița. Borodi Ioan, Sighet. Dr. Boroș Ioan, Oradea-Mare. D-na Dr. Borza Veturia, Cluj. Buglea Sam., Ruda. D-na Bulbuc Amalia, Măgura. Caraban Augustin cu Doamna, Vințul-de-jos. Dr. Chișiu Ioan, Oradea-Mare. Dr. Chișiu Iuliu, Mărghița. Ciora Ioan, Lupeni. Ciumaș Samoilă, Orăștie. Dr. Dan Iuliu, București. Dr. Dan Sever, București. Danilă Gheorghe, București. Deciu Victor, Cenăd. Diculescu Zahărie, Slatina-Olt. Dr. Domide Octavian, Gherla. D-na Domșa Livia, Blaj. Dunca Vasile, Dutea. Dș. Dr. Elecheș Irina, Sebeș. Dș. Dr. Erdely: Cornelia, Oradia-Mare. Dș. Ermolinsky Ecaterina, Sibiiu. Feneș Victor, Făget. Dr. Fireza Gheorghe, Lugoj. Folea Augustin, Boziaș. Col. Frențiu Cornel cu Doamna, Holod. D-ș. Frențiu Lucreția, Oradia-Mare. D-na Fülep Ana, Căuaș. Dș. Tüzeș Maria, C. Gârbău. German Iosif, Blaj. D-na Dr. Goangă Ștefănescu, Cluj. D-na Gruescu Maria, Oradia-Mare. Hangea Ieronim, Belotint. D-na Colonel Henrich, Sibiiu. Hoza Vasilie, Sibiiu. Hossu Teofil, Mlaș. D-n

Iancu Stefania, Baia-Mare. Ionescu Dumitru, Sibiiu. Ionescu I. D. București. D-na Ionescu, București. Dr. Kis Demetriu, Oradia-mare. Dr. Lazar Aurel cu Doamna, Oradia-Mare. Lazar Gavril, Sighet. Dr. Lazar Ilie, București. Dna Dr Lazar Mara, București. Căp Leluțiu Alexandru, Oradia-Mare. Livescu Maria, Beiuș. Lupeanu Alexandru, Blaj. Dr. Macaveiu Victor, Blaj. Dr. Macelar Alexandru, Blaj. Maior Emil, Chimitelnic. Magyar Ludovic, Lupeni. Dr. Malaiu Titu, Gherla. Dr. Manu Dumitru, Gherla. Dr. Mihalyi Florent cu Doamna și Dșoarele, Sighet. Dr. Mihalyi Gavrilă, Sighet. Dr. Mircea Augustin, Ardiud. Marian Dumitru, Beiuș. Dra Ana Moldovan, Făgăraș. Mudra Aloisiu cu Doamna, Târgul-Mureș. Dna Muntean Letiția, Blaj. Mureșian Auxențiu, Imbuz. Dr. Mureșian Iuliu cu Doamna, Cluj. Dr. Negruțiu Octavian cu Doamna, Timișoara. Nichită Gheorghe, Oradia-Mare. Dr. Nesciuc Eugen, Cernăuțiu. Nicolau Alexandru, Cluj. D-na Oltean Ecaterina, Blaj. Dr. Pop Cicio Ștefan (fost prim ministru, care ne-a dat un prețios concurs în tot timpul călătoriei) cu Doamna și Dșra Zoe, București. D-na Dr. Pop Maria, Orăștie. Dr. Pop Romul, Oradia-Mare. Popa Augustin, Blaj. Popa Iacob, Blaj. Popa Iosif, Arad. Dr. Popa Teodor cu Doamna, Oradia-Mare. Petri Ioan, Sibiiu. Dș. Petrișor Victoria, Lugoj. D-rele Pioraș Maria și Octavia, Gherla. Pretorian Nic., Slatina-Olt. D-na Protopopescu Pache, București. Rus Andrei, Sânger. D-na Rusu Aurelia, Ludoș. Rusu Demetriu, Sânnicoară. Săndulescu Nicolae, București. Sima Virgil, Pericei. Maior Safirescu cu Doamna, Oradia-Mare. D-na Col. Șoldea Elena, Ibașfălu. D-na Șimon Elena, Blaj. Dr. Suciu Coriolan, Blaj. Suciu Stefan cu Doamna, Baia-Mare. Dr. Suciu Valer, Radna. Stanca Teodor, Groși. Stoica Romul R. Varadia. Sturm Ervin cu Doamna, Craiova. Dr. Strâmbu Grigorie, Gherla. Șuta Petru, Sighet. Tamaian Paul, Sâmbosag. Dr. Table Nicolae, Timișoara. Dr. Tatar Eugen cu Doamna, Deva. D-na Totoian Ana cu Dșoara, Micești. Totoian Ioachim, Cluj. Trifan Artemiu, Blaj. D-na Trifan Elena, Blaj. D-na Ureche A., Imbuz. Dr. Vancea Victor, Cluj. Dr. Vidican Gheorghe, Gherla. Vida Ludovic, Careii-Mari. D-na Wolf Elena, Barna. D-na Dr. Zigre Lucia, Oradia-Mare.

În articolele următoare redăm câteva din impresiile admirabilului peregrinaj, va rămâne mult timp una dintre cele mai plăcute și mai înălțătoare amintiri pentru toți participanții, cu puterea evocatoare a manifestațiilor de credință și românism.

„Cultura creștină“.

Venezia.

Cine dintre oamenii știutori de carte n'a visat vreodată Venezia, cu palatele ei crescute din undele mării, cu gondolele svelte, cari lunecă tăcute și maiestose pe canale întorto-chiate, cu porumbeii dela biserica San Marco, blânzi și prietinoși, cari se scaldă în raze de soare și își ciugulesc hrana din mâna călătorilor, cu vraja care respiră din fiecare colțișor al acestui oraș al frumuseții neînchipuite, al cântecelor și al apelor sclipitoare... Cine?

Venezia, orașul preamărit de poeți, admirat de călători și dorit de toți visătorii! Falnica Venezie din vremuri de demult, care a murit și trăiește totuș... Și va trăi, cât timp undele verzui ale Lagunelor vor îmbrățișa un colț de zid și se va mai găsi un suflet omenesc, să le înțeleagă șoaptele, pline de taine și de poezie... Cine n'a visat-o? Și cine n'a râvnit-o?

Veneția e frumoasă totdeauna, însă mare noroc să sosești noaptea în împărăția Lagunelor, cum ni-s'a potrivit nouă, Pelerinilor români, la 20 Mai 1925.

Fermecați de luminile fără număr, cari din mari depărtări clipeau pe câmpul întunecat al apelor nevăzute, nici n'am luat seama când am trecut peste *Ponte sulla Laguna*, puntea lungă de peste 3 kilometri, care leagă Venezia de uscat. Și ne-am aflat deodată într'o gară uriașă, în fața căreia înzadar căutăm nelipsitele trăsuri și tramvaie din marile orașe... Așa ceva nu se pomenește aici! Venezia n'are cai, n'are automobile, n'are tramvaie, căci n'are unde să le întrebuințeze.

Străzile Veneziei sunt fără pulbere și fără bolovani. Par-doseala lor e spuma și valurile săltărețe ale canalelor...!

Indată lângă pragul gării, la trei pași abia, e *Canal Grande*, cu ape verzi și grele, pe cari plutesc vestitele gondole veneziene și vapoare încărcate de călători. Drumeții sosiți cu trenul sunt luați numai decăt în primire de gondolieri, cari stau în picioare pe podișul dindărăt al bărcilor și te îmbie să te ducă la „albergo“ (hotelul) cutare sau cutare. Bărcile lor sunt

toate vopsite în negru și au ciocuri cu găhuri lungi ca lebedele. Noaptea, alături de barcagiu, la picioarele lui, clipește felinarul, care cerne raze gălbui pe undele neodihnite. Din depărtare, acestea mulcome droști veneziene par ciudate păsări de noapte, cari cu ochiul obosit, aproape stins, își caută printre ziduri vechi un locșor de odihnă... Și când se apropie de maluri, le ies în cale „mașcalzoni“ cu fețe aspre și neguroase, cari întind lungi cârlige de fier și le trag la debarcaderuri înguste, cu piatra cioplită, lucitoare. Sunt foști pescari sau „lupi de mare“, cari, îmbătrâniți și storși de lungi călătorii prin toate unghiurile lumii, se mulțumesc acum cu câțiva gologani, luați mai mult ca de pomană, dela pasageri străini, să-și ducă înainte viața de „dolce far niente“ (nimica făcând) și de nepăsare...

Mai încolo e stația unde leagă vaporetele și pleacă tot la câte 5—10 minute, răscolind în stropi deși apele marelui canal. Noi urcăm în nește motorașe frumoase și elegante, cari ne așteaptă anume, din partea hotelurilor unde vom trage. De pe punțile acestor „lancii“ sprintene și foarte curate, privim frumusețea de basm a Veneziei noaptea...

Înainte, aproape de gară, o punte de fier atârnată între palate, pare arcul de triumf cu care își primește Venezia oaspeții cu drag așteptați. De jos, dela apele somnoroase și întunecate, se ridică șirurile de case cu câte 5—6 etaje, cari, prin întunec, par stânci scrijelate de vremuri și de furtuni, în coastele cărora mulțimi nenumărate de licurici au fost o-rânduți frumos de mâna nevăzută a nopții, spre încântarea ochilor și a închipuirii... Ici colo, palatele arată, lângă canal, mari geamuri strălucitoare de lumină bogată; sunt hotelurile și restaurantele luxoase, în cari, la mese încărcate cu flori și cu feluri de bunătați, englezi ori americani bogați își cheltuiesc „valuta“, tăcuți și gravi, ca nește prinți de coroană. E lumea lor aici, unde livrele sterlinge și dolarii le îngăduie orice petreceri și poște. Chelnerii le fac temenele până la pământ și le toarnă, în pahare de cristal, vinuri spumoase și gâlgăitoare..

Mai încolo, *stradelle* pietroase și înguste ca niște brânețe, se cațără pe lângă ziduri umede, muschioase, sar peste podețe tot atât de strâmte și ele, și, dela o vreme, se înfundă pe sub boltituri negre ca păcura. Atâta uscat au și venezienii, în întortochieturile de pe lângă Canal Grande..! Încolo numai hudite de mare, cu aceeaș apă lucitoare și mută, pe care o străpung lopețile gondolelor și o sângerează luminile și felinarele pa la

telor... Se văd însă uneori prin ceața nopții și coroane de palmieri și de chiparoși, cari străjuiesc portaluri scunde, arătând mici grădini înghesuite printre ziduri. Sunt insule mărunte, cari țin temelile palatelor și ocrotesc și pe cei câțiva arbori răsleși, cari dau viață orașului de ape și de pietrii.

Ponte di Rialto se înalță în unghiu deasupra capetelor noastre. Și ne arată cum mișună locuitorii Veneziei, în seri târzii, pe cărări numai de ei știute. Femei oacheșe, cu trupuri subțirele prinse în mărâmi lungi până în călcâie, trec atături de bărbați voinici, frumoși, pe vechea punte, și ascultă cântece de mandolină, cari picură de undeva, dulce și melodios, din cârciumi și localuri nevăzute. Trec marinari sgomotoși și trec străini, din toate țările Europei, cari nu se îndură să doarmă, ci priveghiază cu statornicie, să nu scape nimic din frumuseța și vraja orașului fermecat.

Mai frumoasă e Venezia unde Canalul Grande se isprăvește și răsare, la stânga, *Campanila* cea sveltă, cupolele dela *San Marco* și trupul greoi, patrat, al Palatului Ducal. Marea se lărgește, valurile se simt, sburdă, ca un pește scăpat din strâmtoare. Motoscaful care ne duce, le leagănă cu putere și simțim o boare răcoroasă, care vine de undeva din larguri, de pe marea cea întinsă și sbuciumată

Luminile sunt foarte multe aici! Se înșiruie în nesfârșit lanț tremurător, începând din Piața San Marc, peste *Riva degli Schiavoni*, până foarte departe, la chiparoșii neclintii din grădina publică. În dreapta luminile de pe insula *San Giorgio* și dela *Lido*, care se ghicește numai, în adâncuri, spre marea deschisă. Și iarăși gondole cu felinare pâlpâitoare... Lumini în cotro cauți; lumini pe ape, lumini pe maluri, prin palate, lumini pe vapoare cari adastă în noapte, lumini la faruri, lumini pe bolta cerească, unde stelele clipesc vioaie și se întrec cu luminile din tot cuprinsul Veneziei...

Impărăția luminilor și a nopții schintăietoare!

Unde-i condeiul, purtat de mână omenească, să poată lega în slove strălucirea nopții și farmecul luminilor pe *Canale di San Marco*, lângă Venezia!

O parte dintre pelerini ne îndreptăm spre insula Lido; acolo ne așteaptă casa și masa la *Grand Hotel des Bains*. Suntem flămânzi și bosiți, însă am rămânea aici nemâncați o veșnicie întreagă, să privim, să privim și să ne întrebăm: trăim aieva, ori numai vișăm? Dar în urma noastră, pe *Torre*

dell' Orologio, herolzii de bronz bat o oră înaintată. E târziu... Campanilla, vestitul turn de fală al Veneziei, doarme deasupra palatelor ca o făclie stinsă; porumbeii dela San Marc dorm de mult; doarme și Leul înaripat lângă Palatul Dogilor. Adorm, rând pe rând, luminile pe Molo; adorm lampioanele întârziate la concerte pe canal; pe scurte restimpuri adorme și ochiul pururea treaz al farului dela intrarea în port... Doarme totul acuş! Singură luna veghiază neadormită, strecurând raze palide, albe, peste ziduri încinse de umbre și de ape. Și Venezia, în nopți târzii, e așa cum a visat-o Eminescu:

„S'a stins viața falnicei Veneții
N'auzi cântând, nu vezi lumini de balauri;
Pe scări de marmură, prin vechi portaluri
Pătrunde luna, înălbind păreții.

Okeanos se plânge pe canale,
El numa 'n veci e 'n floarea tinereții,
Miresei dulci i-ar da suflarea vieții,
Isbește 'n ziduri vechi, sunând din valuri“.

*

Hotelul dela Lido, unde am fost găzduiți noi „poporul“, călătorii din clasa a doua și a treia, este unul dintre acelea palate strălucite, care adăpostește pe oaspeții din toată lumea ai vestitelor băi de mare.

Scările sunt numai covoare și marmură, iar sălile de mâncare îți iau vederea de luminate ce sunt. Aproape ne sfiim să luăm loc la mesele împodobite. Chelnerii sunt numai în fracuri și'n mănuși; nici nu-i simți cum lunecă pe parchetele lucii ca oglinda. Masa e bogată și gustoasă. Ne împăcăm repede cu mâncările italienilor. Macaroanele sunt chiar ispiti-toare și bune; sosul de pătlăgele le dă un gust atrăgător. Iar fructele sunt deadreptul împărătești. Portocalele, cum numai aici, în țara lor, se găsesc.

După cina cam târzie, toată lumea se îndreaptă spre culcare. Numai noi, câțiva tineri neobosiți, mai căutăm un prilej să ne întoarcem la Venezia, să rătăcim în vraja nopții pe canalele neodihnite. Dar e prea târziu! „Mireasa mărilor“ doarme și nimenia nu îndrăznește să-i turbure somnul feciorelnic. Ne întoarcem și noi cu părere de rău la culcușurile moi din „Grand Hotel des Bains“.

Nu putem dormi însă... Plutim într'o toropeală dulce, care deschide ochii amintirilor și a închipuirii. Ne aducem

aminte de cărți cetite și de lucruri învățate în școală despre Venezia de demult și cea de astăzi.

Ne gândim la timpurile neguroase, când hoardele sălbatice ale lui Attila au cutropit orașul străvechiu *Aquileia*, locuit de poporul de negustori al Veneților. Atunci se însemna anul dela Hristos 452. Hunii barbari s'au îndreptat spre Roma cea strălucită, alergându-și caii fără splină peste morți și peste ruini. Însă cetatea eternă a știut să înblânzească pe sălbaticii Asiei și Attila s'a întors împăcat, ca să moară curând în mijlocul ospățului său de nuntă. Friaulii și locuitorii din *Aquileia* prădată și-au căutat un adăpost mai sigur, pe insulele numeroase cari răsăriau dintre bălțile Lagunelor, punând începuturile orașului care s'a numit Venezia... Attila, dacă mai trăia, putea să vină deacum. Călăreții lui aveau să se nămolească în glodul și'n valurile Lagunelor. El n'a mai venit însă. Dar n'au mai venit nici alți barbari și venezienii au putut să-și clădească în pace deplină orașul lor, zidit pe pociumpi și pe maluri de insule. Față de alte atacuri întâmplătoare, ei s'au întărit tot mai mult cu ziduri groase și cu cetățui. Și, rând pe rând, Venezia a răsărit din valuri tot mai puternică și mai nebiruită.

Locuitorii Veneziei aveau soră marea și frate vântul. Furtunile i-au făcut dârzi și îndrăzneți. S'au cununat cu spuma și cu valurile. Și s'au făcut cei mai neînfricați corăbieri al undelor albastre. Marea Adriatică dela o vreme nu i-a mai putut cuprinde și ei s'au avântat peste toate apele cunoscute ale lumii de demult. Răsăritul și Apusul își dădeau mâna peste Lagunele Veneziei...

Corăbieri Venezieni aduc din Alexandria la 828 după Hristos moaștele Sf. evanghelist Marcu și le așază într'o basilică a lor. De atunci Venezia se socotește cetatea lui San-Marco și pe steagurile ei se coase chipul leului înaripat, semnul evanghelic. Acest *leu*, semn de pietate și de mândrie, Venezia îl păstrează și astăzi, pe colonne de marmură și pe blazoane strălucite.

Au urmat apoi timpuri de tot mai vijelioasă înălțare. Venezienii rămân liberi ca șoimii văzduhului și ducii lor, *Dogii*, împart porunci și adună averile unei jumătăți de lume. *Enrico Dandolo* ține în mâna lui întreg Răsăritul, cu toate comorile (1190—1205). Prin vremuri cari urmează, orașul Lagunelor se ridică la măriri nebănuite. Cei zece consilieri ai Veneziei sunt ca niște regi; împart lumea mărilor cum le place și se întrec

în bogății și'n luxuri princiare. Vin izbânzi și vin serbări; frumoasele Veneziei îmbracă porfiră și mătăsuri, se împodobesc cu nestemate și mărgearuri, decât cari doar ochii lor erau mai învăpăiați și mai lucitori. . .

Petrecheri și viață de belșug. Dogii se cunună în fiecare an cu marea nemărginită, aruncând inele neprețuite în valuri cântătoare. Mii și mii de gondole împănază Lagunele. Poporul Veneziei se întrece în joc cu spuma mării. Bogățiile se risipesc cu mâna deschisă. Veneția petrece și cântă . . . Frumuseța lumii lucește toată printre palate și ziduri înflorite.

Fericirea n'o turbură nimic, decât doar sfioase suspine, furișate din temnițele adânci și umede, prin cari Dogii trăiesc și stăpănesc. Acestea suspine vor pregăti timpuri de slăbire și de zavistie. În Europa vor răsări alte puteri, mai cuprinzătoare și mai proaspete decât ale Dogilor. Și Venezia va ajunge măr de ceartă între biruitori și biruiți. Sămânța dogilor prepotenți se va stinge și orașul fermecat va ajunge un biet supus, când al Austriei, când al Italiei care se trezește și se închiagă, până când, la 1866, Venezia rămâne a țării de care o leagă sângele și graiul, a Italiei.

Azi Venezia are peste 15,000 de case și palate, pe cari le împresoară și le spală 150 de canale, cu 380 de punți și de podulețe. Are negoț destul de viu și fabrici vestite de sticlă și de dantelă, locuitori harnici și prietinoși. Sărăcime mai multă de cât îi trebuie! Mascalzoni și cerșitori, într'o vreme foarte neplăcuți și cicălitari, azi învățați la ordine și la respect de fasciști . . .

Are Veneția din ce să-și țină fala și mândria. Dar adevărata ei bogăție sunt Lagunele, bisericile și muzeele, sunt nopțile cu lună și vraja care respiră din fiecare picior de zid, din fiecare punte atârnată peste ape. Lumea varsă averi ne-numărate înfiecare an, în schimbul poeziei și a farmecului, cari nu au pereche sub soare . . . !

*

A doua zi, când părăsim hotelul, Lido, marea și Venezia se scaldă în baie de soare. Ceriul e limpede ca roua și aerul e proaspăt și reavăn, ca undele izvorului de munte. Ceeace izbește întâia dată e liniștea odihnitoare ce cuprinde totul. Venezia e tăcută și liniștită, ca un zăvoi fără vânt și fără glas de păsări. Nu sunt trăsuri și nu sunt căroaiele cu marfă din alte orașe, cari rănesc și sbuciumă sufletul. Nu sunt automo-

bilele cu mirosuri de benzină și nu e îmbulzeală pe străzi. Lumea toată pare într'o biserică, unde stăpânește pacea și închinăciunea senină. Biserica fără pereți și fără colonne a firii..!

Cercetăm mai întâi, firește, *Piața San Marco*.

Aici se învălmășesc noroade și călători din toată lumea civilizată. Amestecare de limbi ca la Babilon. Englezi uscați, nemți cu fețe bălane și puhave, francezi mlădioși, ruși, unguri, greci, sârbi, elvețieni și alte nații; pestriță amestecătură. Printre toți aceștia, azi Românii sunt mai numeroși. Ei au adus cu dânșii vioiciunea lor deschisă, atrăgătoare. Graiul le sună limpede și prietinos printre atâtea limbi sâsăite ori gronțuroase.

În frunte cu vlădicii noștri intrăm în marea biserică a sfântului Marcu, evanghelistul, care te sguđuie cu sfinții ei vii de pe boltituri și cu altarele fără număr. În acest templu se întâlnește Răsăritul cu Apusul. Zugravii gustului răsăritean au înflorit ziduri și unghiuri gotice, apusene, dând una dintre celea mai mari minuni ale lumii! Peste 4000 de metri patrați din zidurile acestei catedrale sunt înveliți în renumitele *mozaicuri* veneziene, cari nu sunt întrecute nicăiri în lume. În sărbători face slujbe aici un Patriarh, încunjurat de cler pios și respectat. De aici au plecat și Papi, ca răposatul Pius al X-lea.

În fațada bisericii, afară, sub cupole lucitoare și sub turnulețe svelte, sunt vestiții cai aurii, aduși de venezieni din cetatea lui Constantin cel Mare, capitala de demult a Răsăritului. Sunt una dintre celea mai prețioase și mai rari comori, nu numai ale Veneției, ci ale lumii.

Ieșiți afară, în soare, ne minunăm de mulțimea și de blândeța porumbeilor. Le cumpărăm grăunțe și ei ne coboară pe mâni, pe umeri. Ne fotografiem între acestea gingașe paseri, fără de cari piața și biserica San Marco nici nu s'ar putea închipui. În razele soarelui, porumbii din Venezia par luntrișoare de argint, cari mișună pe undele văzduhului fără hotar...

Unii urcăm în Campanila cea nouă din fața bisericii. Ne duce un scripete modern și ne trezim deodată la 45 metri deasupra orașului apelor și a luminilor... Chipul care se desfășoară în fața ochilor noștri, nu este grai omenesc să-l poală spune..! Marea lucitoare și palatele înflorite se amestecă și se învălmășesc în sclipiri diafane! Un oraș plutitor, acoperit cu petale de trandafiri și cu luciri de diamante...

E sărbătoare mare azi, e Joia Înălțării. Și toate clopotele din turnul unde ne găsim, sună de liturghie. Cântecul lor,

când dulce, argințiu, când profund și mugitor, ca furtuna, ne sguduie și ne strivește parcă. Clopotele sunt trase cu electricitate. Limbile lor fac sute de chilograme greutate. Toată Venezia vuesește. Și porumbeii, speriați, umplu văzduhul, ca nește fulgușori risipiți de-o furtună neașteptată...

Cercetăm o fabrică de sticlărie, unde se lucrează mozaicurile și toate nimicurile scumpe, cari aduc atâția bani Veneziei. Ne fug ochii pe atâtea vase, mărgelile și iconițe, și ne doare inima că pungile noastre nu pot trage deget cu ispitele năvălitoare cari ne pasc. Fugim, să nu ne mai facem inimă rea. Și scumpeturile rămân, să lă cumpere americanii și englezii...

La biserica *San Domenico* arhieriei noștri fac liturghie românească. Această biserică s'a destinat mai de mult, anume pentru slujbe românești. Păcat numai, că n'avem încă un preot statornic din neamul nostru. Patriarhul Veneției ne-a arătat multă bunăvoință și dragoste, de care toți Românii trebuie să fim mândri. Ce înălțător să ascuți aici, unde credința este credință, răsunând tropare duioase în limba de pe Târnavă și de sub Carpați!

Mai vedem biserica *Santa Maria dela Salute*, lângă apele marelui canal. Aceleași bolți răsunătoare și aceeași pietate sfântă în fața auritelor altare. Religia în Italia nu este numai un obicei, ca în multe părți ale Europei, ea este o adevărată putere vie, care sfințește și înalță.

Dela Santa Maria ne respirăm prin toată Veneția, fiecare după gusturile și după priveliștile de cari este dornic. Vizităm unii Palatul Dogilor, cu mari săli de sfat din vremuri de mult apuse, pe cari le-au împodobit artiști nemuritori, ca *Paolo Veronese*, *Tintoretto* și *Francesco Bassano*. Coborim și'n temniți întunecoase și mucedu, unde au zăcut atâția nenorociți și au pierit în valurile negre ale Lagunelor. *Ponte dei Sospiri* (puntea suspinelor) deschide, printre zăbrele ruginite, un strâmt ochiuleț, o ferestruică spre mare și spre ceriul albastru. Cei cari au trecut pe-aici, mai demult, în lanțuri grele de robi, pe această ferestruică au sorbit pentru cea din urmă dată aerul liber... Apoi s'au mistuit sub toporul călăului. Și trupurile lor s'au dat hrană caracatițelor și peștilor de mare!

Ne găsim iarăș în Piața San Marco. E ceasul spre prânz. Și lume neobișnuit de multă așteaptă cu nerăbdare ceva, ce nu putem ghicii... Toți ochii se îndreaptă spre *Torre del'*

Orologio, în vârful căruia doi ostași de bronz adastă lângă un clopot uriaș, cu ciocanele gata de lovire. E turnul ceasului, zidit la 1494. Lumea așteaptă ora 12..!

În sfârșit primul herold izbește cu ciocanul în clopot și așteptarea se face și mai atentă. Dintr'o ușiță de sub clopot răsar craii dela Rărărit și Maica Preacurată. Figurile sunt par'că vii... Fecioara trimite, spre mulțime, zimbet duios de măicuță, magii se pleacă și se închină! O mașinărie iscusită poartă acestea statui mișcătoare, cari nu se arată decât în sărbători. E una dintre celea mai atrăgătoare priveliști ale Veneziei!

Din piața San Marco unii dintre pelerini se îndreptă spre muzee, alții luăm o barcă sprintenă și străbatem întreg Canalul Grande, spre cimitir. Vedem palate cu celea mai felurite forme și fețe. Marmura se întrece cu aurituri și colonade, să dea acestor case cea mai desăvârșită artă și frumuseță. *L'aca d'oro*, casa de aur, le întrece pe toate. Stilul gotic din veacul al 15-lea e înfățișat aci în toată strălucirea și măreția lui.

Cimitirul Veneziei e încunjurat de ape și străjuit de chiparoși cu frunza neclătită. Aici e cu adevărat împărăția tăcerii și a păcii. Nici măcar glas de păsărele nu turbură liniștea dulce, odihnitoare. Aici e închisă, sub minunate marmuri în toate culorile, viața Veneziei de demult. Seniorii și consilierii de odinioară dorm între flori și sub mângăieri de raze. O grădină ca'n povești, cu straturi nesfârșite de flori albastre și albe, printre cari cruciulițele mărunte te fac să crezi că ești într'un cimitir de copilași. Însă nu, venezienii n'au obiceiul crucilor grele. Ei mai mult decât oriunde se îngrijesc ca iubiții lor să aibă, într'adevăr, țărâna ușoară...

Ne închipuim o înmormântare în Venezia. O întreagă oaste de gondole, troienite de flori, lunecând pe ape tăcute, după un sicriu încunjurat de rudenii. În frunte barca preoților și crucea. Pace în aer, pace pe ape. Pace, liniște și flori, flori... În Veneția nu credem să fie bocete la înmormântări. Aici moartea trebuie să fie o lină poezie, care te desparte de lume ușor și fără tânguiri..! O, ce frumos trebuie să fie să mori în Venezia! Să dormi la marginea mării, între ramuri de chiparoși. Să te privegheze stelele și să-ți cânte valurile nesfârșit tropar de îngropare... Odihnă fără sbucium și fără păreri de rău! Fericiți morți...

*

În după-miaza aceleleaș zile ne scăldăm sufletele în lumina de soare dela Lido. Unii fac și baie de mare, în valuri oțeloase și întăritoare. Iar alții ascultă muzica pe terasa dela *spiaggia* (locul de scaldă), între palmieri și ghiveciuri cu flori. Priveliștea spre mare e încântătoare!

Seara ne despărțim de Venezia cu dulci păreri de rău, cari ne vor urmări o viață întreagă. Cine știe, dacă te vom mai revedea vreodată, fermecată și schinteietoare Venezia!

ALEXANDRU LUPEANU.

Florența.

În seara zilei de 21 Maiu ne luăm rămas bun dela încântătoarea regină a Mării Adriatice. Pe când ne apropiem de *Mestre* — luminile cetății clădite în lagune încep să dispară. Având în suflet icoana fermecată a Veneției, sburăm cu trenul „diritissimo“ spre altă perlă a Italiei, spre fosta capitală a Medicilor, Florența.

Suntem încă treji, când oprim pentru câteva minute la *Padua*. Ne vine 'n minte cereasca icoană a lui Antoniu de Padua, apoi amintirea luminatului domn fanariot Nicolae Mavrocordat, care studiasse aici, precum și arhanghelul mișcării din Ardeal din 1848 — Simion Bărnuțiu, care după potolirea revoluției, aici a venit să-și iee doctoratul în drept și să se bucure de-o climă mai prielnică pentru pieptul său debil.

Abia băgăm de seamă, când trecem peste apele leneșe ale Padului. La *Ferrara* aproape toți dormim, iar *Bologna* n'o mai remarcă decât unii.

Dimineața ne trezim în gara din Florența. Vagoanele noastre au fost detașate pe o linie laterală, iar trenul și-a urmat drumul spre cetatea eternă.

Fiindcă pentru Florența nu s'a luat în combinație decât abia vre-o 10 ore, camere la hotel n'au mai fost angajate. Ne facem toaleta la gară, depunem bagajele la garderobă și grupuri, grupuri ne îndreptăm spre oraș.

Pe lângă vechea biserică medievală *Santa Maria Novella* ne îndreptăm spre Piazza del Duomo, unde trebuia să fim cu toții la ora 10. Până atunci pășește la mijloc inițiativa singuraticilor. Un grup de câțiva inși, în frunte cu încercatul coleg Lupeanu, înainte de-a vizita orașul propriu zis, profităm de orele dimineții pentru a vizita romanticul *Fiesole*, din apropierea Florenței.

Cu tramvaiul străbatem cei 9 km. printre grădini unde se înfrățesc maslinii cu chiparoșii și pe serpentine pe marginea cărora cactusul neîngrijit crește mai cu spor, decât în olurile domnițelor noastre.

Dela stațiunea Terminus a tramvaiului mai facem pe jos un urcuș.

Ajunși în piață privim bătrâna catedrală (sec. XI—XII), aruncăm o privire la statuile ecvestre ale lui Victor Emanuel II și G. Garibaldi, și ne continuăm drumul spre *Badia di Fiesole*, vechiul clastru al franciscanilor. Dela mijlocul drumului se deschide o priveliște admirabilă asupra Florenței și a văii râului Arno. Un englez îndrăgostit de frumusețea priveliștii, a ținut să-și exprime în câteva cuvinte săpate în lavița de piatră aflătoare acolo, urările sale de bine pentru vizitatori. — În apropiere lângă un izvor care iese din stâncă se află gravate pe o placă de marmură versurile despre Fiesole ale poetului *Carducci*, care a petrecut aici multe ceasuri de reverie.

*Su l'arce onde miro Fiesole al basso,
Dov'or s'infiora la città di Silla.
Stagnar livido l'Arno, e lento passo
Rechiamo i franciscani un suon di squilla...*

Cu multă ospitalitate doi *franciscani* ne conduc în *conventul* și *biserica* lor. Parte în italienește, parte în franțuzește, ne dau explicațiile privitoare la aceste așezăminte vechi, unde sub zidurile renumitului clastru vedem urmele artei etrusce multimilenare. Trecem prin suterenele misterioase, unde s'a aranjat un mic muzeu cu vase și obiecte etrusce, ne oprim câteva clipe prin strimtele și întunecatele celule călugărești medievale, unde *Fra Angelico* și-a pictat stând în genunchi divinele sale madone, punem într'o cutie câteva centesime pentru săraci și ne luăm rămas bun dela simpaticii franciscani, cari cu o bucurie vădită află că suntem români și mergem la Roma.

Dela *Panchina dell'Inglese* mai aruncăm o privire peste Florența din vale — și intrăm în *muzeul etrusc și săpăturile romane* (Teatro Romano. — Scavi—Muzeo) — Table cerate etrusce din teracottă de prin sec. IV—V în. de Hr., vase, lămpi etc. și mai vechi, o parte din lupoica de aramă, care a servit de model pentru executarea modelelor ulterioare, ziduri etrusce din bucăți mari, grosolane, de piatră, un teatru roman scos de sub săpături, cu treptele sale binepăstrate, termele cu arcurile lor svelte — ne arată, că aici a fost vechiul Faesulae a Romanilor — întemeiat de Sulla, pentru ca la 1125 când Fiesole avea să fie distrus — locuitorii să se mute în valea Arnolui și să întemeieze actuala Florența, precum locuitorii Aquileiei întemeiaseră odinioară Veneția.

Părăsim aceste ruine prietinești, urme ale unei activități omenești de mai multe mii de ani, deoarece vremea înainteză cu pași repezi și cetatea florilor din vale ne așteaptă cu nesfârșitele ei comori.

Tramvaiul ne aduce până la *Domul* sau catedrala *Santa Maria del Fiore*, opera fără pereche a lui Arnolfo di Cambio, Giotto și Brunelleschi. Fațada sumptuos împodobită cu statui, portalurile uriașe, ferestrele, firidele, rozasele încadrate în marmora multicoloră, te înalță. Vizităm interiorul acestei capodopere a arhitecturii, renașterii din perioada quattrocento apoi urcăm cele 463 trepte cari duc la vârful cupolei. Dela o înălțime de aproape o sută de metri se deschide o priveliște admirabilă asupra orașului și a împrejurimilor stăpânite de clinurile Apeninilor.

Mă las furat pe aripile fantaziei și parecă văd perindându-se înaintea ochilor mei sufletești tot trecutul medieval atât de bogat în evenimente politice și artistice a acestei „bella e nobile città di Fiorenza“ cum o numește un cronicar.

Văd cum descalcă de pe măgurile dela Fiesole întemeietorii, cum se organizează în frunte cu 6 grandi cu sfatul de 100 de *buonomini* și cu un *podesta* făcător de dreptate. Văd luptele fratricide dintre cele două partide *guelfi* și *ghibellini* și acel surogat de armată „*condottieri*“, pe Romeo și Julia, pe Beatrice și Dante, pe acesta din urmă luând drumul exilului pentru simțemintele sale de *ghibellin*, rivalitatea dintre puternicele familii *Strozzi*, *Albizzi*, *Pitti* și *Medici*, triumful acestei din urmă, pentruca sub înțeleapta oblăduire alui *Cosimo* și *Lorenzo de Medici* să se creeze o epocă de aur în analele

Florenței, văd nesfârșita mulțime de fețe bisericesti furnicând pe străzile înguste, și printre ei și un mitropolit român al Moldovei veniți pentru a iscăli actul de înfrățire a Răsăritului cu Apusul (1439) pe dominicanul Savonarola înfierând corupția și arzând apoi pe rug. Multe aș mai avea de frământat în minte-mi, dar colegul dela Sibiu, Ionescu, mă cheamă să coborâm, căci în catedrală se începuse sf. Liturghie românească slujită cu îngerească evlavie de episcopii uniți ai Ardealului.

O privire încă peste *Campanila* din marmoră colorată a lui Giotto și începem descinderea în spirale amețitoare.

Străvechea catedrală a Florenței, *Baptisteriul*, ne reține pentru câteva minute. Admirăm cele trei porți vestite de bronz, mai ales poarta paradisului cu vestitele reliefuri ale lui Lorenzo Ghiberti și grăbim apoi spre *Piazza della Signoria*. Aici e forfoteală de lume, dar n'avem vreme de pierdut. Intrăm în *Galleria Uffizi* și trecem în revistă bogata și valoroasa colecție de pictură. Raffael și Carlo Dolci, Sassoferrato și Botticelli, Correggio și Tizian ni se perândă în goană pe dinaintea ochilor.

De aici alergăm în *Palazzo Vecchio*, fosta reședință a guvernului republicii florentine, a signoriei. Traversăm diferitele săli (a lui Cosimo I, Lorenzo il Magnifico, sala del Consiglio etc.) fără a ne putea bucura în de ajuns de comorile de artă aflătoare acolo și ne urcăm în turnul înalt de 94 m. Ne atrage atențiunea o celulă „alberghettino“ deasupra căreia o inscripție spune, că aici au fost închiși acuzați fiind cu delict contra statului „Cosimo de Medici Pater Patriae dal 7 Settembre al 30 Ottobre 1443, e Fra Girolamo Savonarola dalla notte dell' 8 Aprile al 23 Maggio 1498“.

La eșire din palat aruncăm o privire la buletinul înscris în marmoră a lui Diaz, din 4 Noem. 1918 ora 12, în care vestește capturarea alor 300,000 prinsoneri și 5000 de tunuri în urma ruperii frontului austro-ungar.

Vremea e târzie și toată lumea a plecat la masă. Printre uriașele statui din *Loggia dei Lanzi* grăbim și noi la masă. Aici bunădispoziție, discuții calde, macheroni, spaghetti etc. și chianti vecchio.

După masă înfruntând o ploaie mărunță, care părea a ne stângini, trecem Arno peste *Ponte vecchio* — și iată-ne în fața făimosului *Palazzo Pitti*, care se înalță maiestos pe o ridicătură. Nu e timp să examinăm cu deamănuntul construcția

arhitectonică atât de impozantă a lui Brunelleschi, executată la ordinul și pe cheltuiala bogatului patrician Luca Pitti, cari voia să rivalizeze și pe această cale cu adversarii săi Medici. Urcăm în galeria de pictură. O bogăție artistică fără pereche. În nenumărate săli cari sclipesc în învăliș de marmoră, se desfășoară înaintea ochilor noștri tablouri de ale somităților aproape tuturor artiștilor din lume: Filippo Lipi, Ghirlandajo, Perugino, Andrea del Sarto, Raffael, (madonna del granducca și M. della Sedia etc.) Tizian, Murillo, Guido Reni, Rubens, Van Dyck, Rembrandt, Velazquez etc. etc. — Nu o oră două, ci multe zile de-a rândul ți-ar trebui ca să poți gusta în tihnă atâtea frumseți.

La ora 5^{1/2} însă trebuie să fim la gară. — O ultimă privire peste „*Giardino di Boboli*“ din dosul palatului, și ne despărțim de fosta și actuala reședință regească, a cărei ziduri — din blocuri uriașe de piatră eșite înafară — par a fi fost zidite de ciclopi.

Ne doare inima că așa de în grabă trebuie să părăsim acest oraș, care dimpreună cu Roma, Veneția și Neapole sunt punctul de atracție a tuturor vizitatorilor doritori de-a trăi câteva momente în templul frumseților naturale și artistice. — Orașul care a fost centrul mișcării intelectuale în Italia, care a dat nației sale o limbă literară, care a dat omenimei arta renașterii, cu cele mai frumoase creațiuni ale spiritului omenesc în arhitectură și pictură, de unde a plecat humanismul în toate părțile Europei, unde a trăit un număr de artiști ca nicăiri alt undeva, un oraș unde fiecare stradă, fiecare colț evocă o lume întreagă pentru penelul unui pictor sau pentru mintea unui îndrăgostit de trecut, unde fiecare biserică, fiecare palat, fiecare muzeu este o comoară de bogății artistice -- nu poate fi vizitat cu destul profit în câteva ore.

Chiar de aceea, plecăm cu sufletul îndoit și cu dorul de a revedea acest oraș al florilor, această „*bella e nobile città*“, dar trebuie să plecăm spre adevărata noastră țintă:

Roma își chiamă pelerinii.

C. S. Observator.

La Roma.

Vineri noaptea, în 22 Maiu, am sosit la Roma. In gara Termini am fost întâmpinați de E. Sa ministrul României pe lângă Quirinal escelentul Dn. Lahovary și de însărcinatul de afaceri pe lângă Vatican Dl. Barbu Constantinescu, apoi de către studenții români, în locul întâi de tinerii dela Blaj, cari ne primesc cu brațele deschise. In fața gării, firește, lume multă ca'n capitale. Automobile, tramvaie, trăsuri, învâlmășală și sgomot mare. Sosesc și alții pelerini, sute, și mii, iar alții pleacă. Sunt trenuri speciale cari ti așteaptă și ti respiră peste toată Italia, ori ti duc deadreptul în țările lor îndepărtate. Roma este în acest „an sfânt“ un mare furnicar de națiuni din toate părțile lumii, pe cari le adună aici urmașul Sfântului Petru și le înalță, le sfințește, prin puterea dumnezească a învățaturii apostolice.

Mare și minunată este această putere. Ea este aceeaș, care a făcut „din pescari apostoli și din neamuri martiri“, — vorba plină de adevăr a troparului străvechiu.

Noi ocupăm câteva vagoane de tramvai și prin străzi întortochiate, peste piețe cu monumente străbune, tragem la *Casa Pio undecimo*, ocrotitoarea noastră tot timpul cât vom sta la Roma. E opera Preasfântului Părinte însuși, care a ținut să se îngrijască în acest chip de închinătorii locurilor sfinte, ferindu-i de jaful otelelor și de ispitele babilonice ale marelui oraș, cum sunt toate capitalele. Casă mare, nouă, cu șase etaje, de o curățenie fără pereche. Pelerinii au aici tot ce le trebuie, odihnă liniștită, masă, capelă pentru rugăciuni și îndrumări din cele mai creștinești.

E târziu, după miezul nopții, când sunăm la poartă, dar locurile noastre sunt pregătite și ne așteaptă și cina calduță, care ne cade nespus de bine după atâta cale și zdroabă prin celea vagoane. Ne simțim, cu adevărat, ca acasă! Și ne odihnim dulce în paturi albe ca zăpada, în camere lungi, bine aerisite. Binecuvântat fie gândul celui ce a întemeiat un asemenea așezământ preafolositor!

Dimineața următoare, Sâmbătă în 23 Mai, ne sculăm veseli și înviorați. Bate soarele în geamuri și de sus, dela etajul cinci, unde ne găsim, aruncăm o privire fugară asupra Romei. Palate fără număr și îndepărtate dealuri cu verdeață, în zări. În cernerea de aur, pe care o dăruște cu îmbelșugare soarele de Mai, cupola bisericii San Pietro stăpânește totul...

Coboriți jos, în sala de mâncare, abia mai avem paciință să așteptăm cafeaua. Cui să-i mai trebuiască mâncare, când cetatea eternă, Roma cea măreață și sfântă, e alături, aieva, cu toate minunile și frumsețile ei? Hai, la drum băeți... Trupurile de țărână nu mai pot avea cuvânt aici...

Am și plecat numai decăt, spre *San Pietro* și spre *Vatican*, firește. Dela Via Germanica stada unde găzduim, până la cea mai mare biserică a lumii întregi, sunt câțiva pași abia. Ne și găsim îndată într'o piață neînchipuit de mare, a cărei priveliște n'are seamăn pe întreg rotogolul pământului..!

Departe, în față, fruntarul uriaș al bazilicii, sub care zac osemintele Apostolului Petru. Ziduri ca de aramă, cu colonne mai groase decât cei mai puternici stejari din codrii Ardealului. Și deasupra fruntarului, pe creștet, statuile de piatră ale celor 12 apostoli, având la mijloc pe învățătorul însuși, pe Isus Nazarineanul. Adevărate minuni, cioplite din câte-o stâncă întreagă. Ele trec peste 5 metri înălțime! Peste statui, mai în fund, se înalță cupola până la 130 de metri deasupra tuturor palatelor și monumentelor Romei..! Această cupolă, încinsă de para soarelui arzător, e par'că însași creștinătatea, biruitoare și nebiruită în veci, care leagă cerul și pământul în ploaie de roze și de haruri Dumnezești... Acolo, sus, unde crucea de pe Bazilica San Pietro atinge tărnia albastră în sticliri de pietri scumpe, acolo trebuie să fie ușa Raiului, care deschide cărările luminii veșnice... Acolo!

Cutremurați de atâta măreție și sfințenie, ne vin în minte cuvintele Mântuitorului, care a zis: „Tu ești Petru și pe această piatră voi zidi biserica mea, și porțile iadului nu o vor birui pe ea“. Cu adevărat mare a fosi acest cuvânt: Iată, îl avem în față, îndeplinit aieva, în marmuri și în statui, cari vor striga în veci de veci cuvântul Galileanului izbăvitor.

În dreapta și în stânga catedralei, pe de laturi, sunt colonadele lui *Bernini*, cari încercuesc vederea și o îndreaptă, iarăș și iarăș, spre San Pietro, unde stau pururea deschise porțile înalte de bronz, ce duc la mântuire! Colonadele ace-

stea sunt ca un codru des de pilastri, cari despart biserica apostolică de vuetul și de păcatele lumii. Aici e liniște îngerească, e cucernicie, e căldură, e lumină și pace, ca în sânul lui Avram..!

În mijlocul pieții, între două fântâni săritoare, cari vântură par'că grăunțe de mărgăritar în lumină de rai, se înalță obeliscul egiptean, înalt de 25 metri, adus de împăratul păgân Caligula de lângă Nil și așezat aici de Papa Sixtus al V-lea, ca să poarte în vârful său ascuțit semnul de biruință al creștinătății și să grăiască astfel despre leul din Iuda:

ECCE CRUX DOMINI
FUGITE PARTES ADVERSAE,
VICIT LEO DE TRIBU IUDA!

(Pe românește: Iată crucea Domnului! Periți, voi dușmanii ei, că a biruit Leul din seminția lui Iuda. Adecă Hristos).

Cât de mare și de puternică este această limbă de stâncă cioplită în dungi, se poate închipui, când amintim că la ridicarea ei aici, au ostenit 800 de oameni și 140 de cai! Din depărtare ea arată a fi mai degrabă o sabie uriașă de arhanghel, ca acelea, cari au alungat din Eden pe oamenii robiți de satana. Sabie este cu adevărat, pentru toți cei cari cu gânduri păgâne se apropie de împărăția veșnică a crucii și a evangheliei... Sabie de foc, care arde și mistuie, că a biruit, „Leul din Iuda“!

Dar acum, aici, în piața San Pietro, nu se poate vorbi de sabie și de luptă. Mai curând se poate grăi de cea mai înălțătoare și mai duiosă înfrățire a limbilor și a popoarelor de pe întreg rotogolul pământului. Străzile Romei varsă aici zilnic, mii și sute de mii de închinători, din celea mai felurite neamuri ale lumii. Uite, colo, pe scările bazilicei se înșiră un mare pelerinaj francez. În jurul obeliscului sunt spanioli. Mai la dreapta scandinavi, dincolo croați, germani, unguri, canadezi. Pe lângă noi trec cete de boznieci și albanezi. Ici trei mii de catanezi din Sicilia, în frunte cu 5 episcopi și 1 cardinal. Apoi slovaci, ruteni, polonezi. Iată și neamuri cu fața colorală: un episcop japonez, mititel, slăbuț și galbin. Pare mai mult un copil, îmbrăcat în haine prea largi. Aduce și dânsul o ceată de creștini din cel mai îndepărtat Răsărit. Sunt și africani și australieni. Și nici gândi nu mai putem, ce limbă omenească să fie cea de colo, cu îmbrăcămintea largă, albă ca omătul și cu fețele negre, ca noaptea fără lună? Te-ai

speria de dânsii ca de nește sălbatici, dacă n'ai vedea ce priviri blânde au în ochii lor adânci și lucitori. Și mai ales dacă n'ar avea mâinile înfășurate în mătânii și la piept crucea, semnul sfânt al creștinătății cuceritoare.

Și toate aceste popoare, dela Soare-apune și dela Sore-răsare, dela Miază-zi și dela Miază-noapte, din țările cu învățatură multă și bătrână cât lumea ale Europei, ori din pustiu-rile Asiei și dintre animalele sângeroase ale Africei, din America dolarilor și din iarna veșnică a Eschimoșilor, toate se îndreaptă spre „Porta Santa“, spre sfânta poartă care duce la Apostolul Petru . . !

Văzându-le cum urcă lespezile uriașe dela intrare și cum toate, fără nici o deosebire de culoarea feței, sau de îmbogăția îmbrăcămintelor, își pleacă frunțile la pragurile apostolice spălându-le cu lacrimile credinței, simți, vezi, că mare putere este aici, neînchipuită tărie, în lăcașul celui ce din pescar s'a făcut Vârhovnic între apostoli și locțiitor al Domnului pe pământ.

Aici e mijlocul pământului! Aici în cap alături toate națiile lumii, fără să se urască, fără să se încăiere, ori să se sfășie. Basilica lui San Pietro le cuprinde pe toate, le îmbrățișază, le împacă, le înfrățeste și le înalță . . ! Le binecuvântă, lăsându-le să-și vorbească fiecare și pe mai departe limba sa, să-și poarte portul. Ce măreț e, să auzi în biserica San Pietro rugăciuni rostite cu ardoare în toate limbile lumii! Italianul se roagă aici alături de dușman, englezul de chinez și românul de australian...

Aici se vede cu adevărat, că unul singur este Dumnezeu.

*

Biserica San Pietro, care ne stă acum în față sa zidit pe locul unde a fost îngropat, după chinurile suferite pe cruce cu capul la vale, sfântul Petru, căpetenia apostolilor. Întru început a fost o mică bisericuță, ridicată cu frică de Papa Anacletus, al treilea episcop al Romei după Sf. Petru. Creștinii cei dintâi se închinau într'ansa numai pe întunec și pe furiș, că erau atunci vremurile de goană și de stârpire. Impăratul Constantin cel Mare dă însă curând, nu numai izbrăvirea, ci și o mare biserică pe locul de odihnă al celui mai mare dintre Apostoli. Inceputurile bazilice de azi sunt deci dela sfântul Constantin, de prin anii 320—350 după Hristos. Temelii mai largi îi dă însă Papa Iuliu al 2-la după planurile lui Bramante. Zidirea o continuă alți măestri vestiți ca Giuliano din

Sangola, Raffael și Michel Angelo. Acest din Urmă a plănuit cupola, pe care a isprăvit-o Carlo Fontana. La 1606 Papa Paul al 5-lea învoiește pe arhitectul Maderna să încheie clădirea, ceea ce s'a și întâmplat la 1626. Astfel biserica San Pietro, care a început să se zidească la 326 după Hristos, s'a putut numi isprăvită abia la 1626, deci după 1300 de ani dela cea dintâi piatră de temelie. ! Lungă vreme! In tot acest timp s'a lucrat, aproape fără întrerupere, cu cei mai mari meșteri ai ai lumii...

Ca mărime, biserica San Pietro nu e întrecută de nici o altă biserică din lume. In lungime are 187 metri, până când biserica Sf. Paul din Londra are 168 m. și sfânta Sofia din Constantinopol 108 m. Nu ne vom mira deci că San Pietro poate să aibă 30 de altare și 148 de colonne ..!

Când intri în această minune a bisericilor te simți mai mic decât un fir de pulbere. Ochiul parcă nici nu poate să răsbată până în capăt pe sub arcurile uriașe. E o pădure de colonade, de statui și de stânci aurite printre cari lumina strecurată prin ferestruile cupolei aleargă în valuri nesfârșite, ca apa mării printre insule muntoase.

La tot pasul un altar, la fiecare colț un mormânt. Aici dorm Papii și sfinții Romei sub marmuri cioplite și înfrumșețate de artiști ca Peruzzi, Raffael, Bernini, Canova. Sub cupolă, în dreapta, statuia de bronz a sfântului Apostol Petru, cu dreapta ridicată spre binecuvântare: „urbi et orbi!“ (cetății și lumii întregi). Aproape este altarul papal, sub baldachin cu stâlpi răsuciți, cari sprijină globul pământesc și crucea aurită. Sub acest altar sunt osemintele Apostolului Petru, pe cari sprijină toată puterea și tăria Romei!

Lângă biserica San Pietro, din care ieșim cu sufletele înălțate și cuprinse de sfântul fior al credinței, este *Vaticanul*, locuința urmașilor sfântului Apostol Petru.

Să vă închipuiți, dragi cetitori, un palat cu sute și mii de odăi, zidite și înfrumșețate nu pentru lumeștile și zadarnicele plăceri ale unui om singuratic, ori ale curtenilor lui, ci ca să fie adăpostul vrednic a tot ceea ce mintea și inima omenească a știut să alcătuiască mai mareț și mai înălțător în cursul veacurilor...!

Aici se găsesc îngrămădite atâtea comori, câte nu poate să arate lumea nici într'o casă de pe suprafața pământului. Nu lăzi cu aur și argint, nu sertare cu pietrii scumpe, nu

grămezi de bani și de alte scumpeturi trecătoare, pe cari poate să le strice rugina, ori să le roadă moliile. O, nu! Ci icoane și statui, cari înveșnicesc celea mai înaripate simțiri creștinești, zugrăvite ori tăiate în marmură neperitoare, de cei mai mari artiști ai omenirii. Evanghelia lui Hristos n'a făcut numai sfinți, ci a născut și măestri, neîntrecuți de nici o altă pornire omenească. Credința este o apă fermecată, care dă aripi și înalță la cer pe trepte de marmură, printre statui și icoane mai frumoase decât toate închipuirile. Ucenicii Nazarineanului au întrecut în această privință pe închinătorii tuturor altor proroci, decând e lumea lume și pământul pământ!

Și ceea ce n'a mai încăput în basilicele Romei, în lăcașurile de închinare creștinească din toată lumea, se găsește aici în camerele și sălile Vaticanului. Iar acestea comori Papii nu le socotesc a fi numai ale lor, nu le țin încuiate și ascunse, ci lumea întreagă poate să le vadă și să se înalte de graiurile lor puternice și adânci. Pe Papa să nu ni-l închipuim ca pe un îmbogățit al lumii acesteia, ros de lăcomie, de sgârcenie și de dragostea păcătoasă a scumpeturilor. El este un preot umil, un „servus servorum Dei“, un slujitor al slujilor lui Dumnezeu, pe care îl încape foarte bine o cămăruță modestă, un pat călugăresc și un îngenunchier pentru rugăciuni necurmăte. Incolo întreg palatul său este un muzeu al creștinătății de pretutindeni și chiar și al celor neluminați încă de Duhul Sfânt, unde toți pot să între, să vadă, să se însuflețească de ale credinței minunate graiuri...! Se și perândă prin Vatican zeci de mii de vizitatori în fiecare zi, din toate neamurile și țările pământului.

În locul acesta, unde este astăzi Vaticanul, a fost demult, pe vremea păgânilor, ciroul lui Nero, chinuitorul de creștini, împăratul nebun, care cu păgânătățile lui băgase în groază lumea întreagă. Și, unde se înalță acum cupola lui Michel Angelo, ori unde se scaldă în roua amurgurilor chiparoșii din grădina Vaticanului, în zilele lui Nero muriau creștinii cu sutele de mii, sfâșiați de lei și de tigri, ori ardeau unși cu rășină și luminau astfel petrecerile unui blet descreerat păgân. Aici, aproape, a murit și sfântul Petru, atârând cu capul la vale, pe lemnul celor mai grozave chinuri...

Dar acelea vremuri de sânge și de pârjol au trecut demult. Azi, în locul crucilor și al temnițelor cumplite, în locul

vizuinilor pline de fiare, se înalță ziduri liniștite și pașnice. Pe unde a curs sângele martirilor, azi murmură izvoare cristaline și prin arbori cântă păsărele, preamărind par'că marea izbândă a celor ce au știut să moară, pentru Isus și pentru credința lor mântuitoare.

Prin muzeele Vaticanului ne conduc arhieriei noastre, în fața cărora gardiștii palatului se închină cu plecăciuni adânci și dau toate lămuririle. Ne împărțim în două cete mari, unii pe lângă Preasfințitul Nicolescu al Lugojuului alții cu Preasfințitul Iuliu al Gherlii.

Mai întâi vedem *Biblioteca Vaticanului*, săli nesfârșite, cari cuprind 300,000 de cărți tipărite și peste 30.000 de manuscrise, începând cu papirosurile egiptene, până la codicii auriți ai veacurilor de mijloc. Tot aici sunt așezate și darurile foarte scumpe, primite de Papi dela capetele încoronate și dela celea mai felurite popoare ale lumii. Ne amintim în treacăt de călugărul Gheorghe Șincai al neamului nostru, care aici, în această bibliotecă, a găsit celea mai temeinice dovezi ale istoriei și latinității noastre. Aici s'a zămislit acel strigăt mântuitor, care a trezit din somnul cel de moarte pe străbunii noștri, la sfârșitul veacului al 18-lea, când s'a spus: „Mult iaste a fi născut Român!“ Cronica lui Șincai și toate crezurile românești ale luceferilor redeșteptării noastre, de-aici au pornit, din „Biblioteca Apostolica Vaticana“ și din icoanele de marmură de pe Columna lui Traian!

Ne apropiem de *Stanzele* și *Loggiele* lui Raffael! Sunt odăi și coridoare cu celea mai vestite zugrăvitori din toată lumea. Icoanele nemuritoare acoper pereții de jos până sus și cuprind și cerimea în culori blânde, fermecătoare, și nemişchit de frumoase... Iată mărșul tablou, înfățișând disputa asupra Sfântului Sacrament, în jurul căruia s'au adunat patriarhii, mitropoliții și episcopii din toată lumea. Frunțile lor sunt năpădite de lumină cerească și de pe buze le curge par'că imnul de veșnică preamărire al sfântului Toma de Aquino:

„*Tantum ergo sacramentum
Veneremur cernui!*“ *)

În față, filozofii școlii păgâne din Atena, cu ochii trudenici și cu fețele încrețite. Zbuciumul lor vrea să arate, că lumina mântuitoare nu poate veni decât de sus, dela harurile descoperirii dumnezeiești...!

Apoi alte icoane, nenumerate, cari toate țintesc să arate sfîințenia și sublimitatea credinței creștinești. E covârșitor tabloul, în care un preot din vechime, slujind la altar, e sbuciumat de îndoieli și nu poate pătrunde taina preschimbării pâinii în corpul și sângele Domnului. El înalță pânea azimă deasupra frunții și mâinile și gândul îi tremură... Nu poate crede minunea. Inșă, iată, pânea albă ca neaua, se înroșește ca de foc și dintr'ânsa se preling picuri de sânge, ferbinți și vii...! Preotul îi vede, se cutremură și crede.

Acesta e poate cel mai minunat și mai succes chip al nemuritorului Raffael.

Mai sunt și alte icoane, arătând mari întâmplări din istoria omenirii și a creștinătății, pe cari văzându-le, simți par'că cum palpită în fața ta toate veacurile, dela împăratul Solomon al Iudeilor, până la Attila și până la încoronarea lui Carol cel Mare.

Prin ganguri strâmte, pe scări tocite, de marmură, coborîm la *Capela Sixtină*, bisericuța de casă a Papilor, unde slujesc urmașii lui Petru și se roagă pentru păcatele lumii. Aici se fac și alegerile Papilor, când cardinalii, ca să fie feriiți de îndemnurile lumii, sunt zidiți în cămăruțele din jur și nu pot ieși afară, până vestesc lumii cu bucurie cerească: „Habemus Papam!“ (Avem Părintel!).

Capela Sixtină, numită astfel după numele Papii Sixtus al 4-lea, care a lăsat să se zidească între anii 1472—81, e vestită pentru frescurile lui Michel Angelo, cel mai mare arhitect și pictor al Italiei, ori poate al lumii întregi.

Indată pe perețele din dreapta, e *Judecata cea din urmă*, cu Raiul și Iadul, chip sguduitor și fără pereche în lume. Sus, lângă cerime, e Marele și Dreptul Judecător, având la dreapta și la stînga pe buni și pe păcătoși, despărțindu-i cum desparte păstorul oile dintre capre. În mijloc Isus, cu Preacurata și cu apostolii. Dreptii se înalță spre ceriu, plutind printre nori luminoși. Cei condamnați cad ca fulgere seci în focul veșnic al Iadului. Zadarnic își frîng mâinile și se sbat să se țină aproape de cărările mântuitoare. Soarta lor e hotărîtă. După moartea în păcate, nu mai este scăpare! Jos, morții cari se ridică din morminte și se apropie și ei de judecată. Unii au ochi calzi de nădejde, alții, știindu-și sufletele negre, privesc cu teamă și cu groază spre înălțimea tronului dumnezeesc.

Pictorul Michel Angelo, pe când lucra, fusese necăjit adeseori de un cardinal cicălit. Și drept răsbunare, meșterul l-a închipuit și pe el, pe cardinalul, între condamnații Iadului! Chipul i-se vede bine, în colțul din dreapta, jos, mai purtând, spre veșnică batjocură, și două mari urechi ca de măgar... Așa sunt artiștii, nu iartă și te toarnă la Iad, fără drept de apelată. Măniatul pictor poate să se fi înșelat însă, căci ale Domnului judecăți nu se îndreaptă după omenești supărări și neînțelegeri.

Minunați sunt și ceilalți pereți și cerimea capelei. Sfinții lui Michel Angelo sunt toți puternici, muschioși, încât par mai de grabă tăiați în marmură, decât zugrăviți în culori grăitoare. De pe boltituri atârnă brațe vânjoase și trupuri, cari te fac să crezi, că ești de față la un săbor de sfinți plutitori în văzduh.. Se arată facerea lumii, sborul îngerilor peste apele chaosului, crearea omului, căderea în păcat, jertfa lui Noe și profeții Vechiului Testament, alături de Sibilele (vrăjitoarele) credințelor păgâne de demult. Michel Angelo s'a întrecut pe sine însuși, dând lumii celea mai vestite picturi din toate timpurile. Vizitatorii nu mai au sfârșit aici, unde abia te poți mișca de mulțime și, adeseori, numai în oglinzi poți să vezi picturile de pe boltă. Că, de îmbulzeală, nici loc n'ai să-ți îndoiești spatele înapoi, să privești...

Dela Capela Sixtină purcedem spre *Pinacotecă*, muzeul icoanelor zugrăvite pe pânză. Sunt opt săli mari, unde vedem picturi din timpurile lui Giotto, Lorenzetti și Martini. Urmează Raffael cu *Inchinarea Crailor la ieslele din Viflaim* și *Schimbarea la Față*. O Preacurată a lui Tizian și alte tablouri dintre celea mai rare și mai vestite.

Se apropie ceasul prânzului și noi rătăcim încă, fără să simțim pic de oboseală, în sălile uriașe, unde sunt așezate săpăturile vechi din timpurile Grecilor și Romanilor. Aici vedem statua lui *Apollo*, zis din *Belvedere*, și pe *Laokoon*, preotul păgân de lângă țărnișii Troii, căruia șerpii încolăciți îi sfarmă oasele, cu ale fiilor săi dimpreună. Sfășietoare priveliște, să vezi cum se încoardă trupul de șarpe peste gâturile celor doi feciorași nenorociți și părintele lor nimic nu poate să le ajute, căci el însuși geme sub oțelul vinelor de fiară... Îți vine să strigi milă. Dar vezi că nu ai în fața ta decât o marmoră lucie și rece, pe care au cioplit-o astfel, dându-i întreg fiorul spaimei și al durerii, doi sculptori

greci, Polidor și Athenodor, în suta întâi de ani înainte de Hristos.

Ne oprim multă vreme și în fața „Nilului“, stâncă uriașă, înfățișând rodnicia marelui râu al Egiptului cu undele lui dătătoare de belșug și de străluciri. E arătat ca moșneag cu trup vânjos de sănătate, pe care se hârjonesc 16 nepoți, închipuind 16 revărsări ale râului binecuvântat de popoarele vechimii. Apoi alte sute și mii de statui, pietrii de pomenire și morminte, culese din Egipt, din Grecia, din Italia și de pretutindenii, unde mâna omenească a cioplit ceva înălțător, frumos și de preț. Un singur coridor cu astfel de comori are lungime de 300 metri. Ne putem deci închipui, ce uriaș palat este Vaticanul. Și ce comori neprețuite păstrează..!

Aici, jos, în *Muzeul de arheologie*, e par'că toată lumea veche a Grecilor și Romanilor, prefăcută în stani de peatră, ca să facă mărturie de viața bogată și îndelungată de demult. Aici vezi și simți, cât de bătrână e pacostea asta de lume, în care ne închipuim că numai noi cei de azi însemnăm ceva! Noi suntem însă o biată și firavă zală târzie, într'un lanț, care cine știe până când se va mai tot depăna și întinde...!

*

Când ieșim din Vatican soarele arde ca para. E trecută ora amiezii. Câțiva mai tineri nu ne putem răbda totuși, să nu dăm o raită cu tranvaiul până la *Forul lui Traian*, să vedem lespezile de unde au plecat legionarii români spre Dacia, întemeind începuturile poporului nostru. Dar despre Traian și despre Columna lui, vom grăi mai târziu, dupăce vom fi fost acolo toți pelerini.

A. MELIN.

O manifestație sufletească.

Scopul principal al unui pelerin este spiritual. El trebuie să se scoboare în sufletul său, să aeriseze toate cutele sufletului, lăsând să pătrună în acesta un spirit nou, dătător de viață. Drumul lung, ce-l face, își are, evident, greutatea sa, desigur neasemănat mai mici decât avantajele, cari culminează în câștigarea unui nou avânt sufletească. Un astfel de avânt nu poate fi încetușat, ci, în chip spontan, se manifestă, izbucnește și în afară.

O astfel de manifestare au fost vizitele obligatoare la bazinele San Paolo fuori de mura, San Giovanni in Laterano și Santa Maria Maggiore. Mirenii noștri, cari au luat parte la ele, nu le vor uita; iar noi preoții, am rămas foarte satisfăcuți, fiind la început cam îngrijați, că nu o să reușească pe deplin.

Ce tablou frumos prezenta grupul nostru! În frunte cei trei arhieri, apoi cântăreții, și pe urmă grosul. Rugăciunile românești, cu accentul lor dulce, au înviorat bazinele. Cântările prepozitului dela Blaj, ale protopopului din Arad și ale celui din Vărădia, acompaniate de corul improvizat, au atras atențiunea tuturor, fiind cântate pe melodii neobișnuite. — Nu numai arhierii și preoții, nici numai doamnele și domnișoarele, ci și toți bărbații, până la fostul prim-ministru Dr. St. C. Pop, își plecau cu adevărată cucernicie cât se poate mai concentrată genunchii pe lespezile bazinele, fiind toți cu un gând, și cu o inimă. Va fi avut Sfântul Părinte informații, ori numai intuiție, nu știu, dar a spus un adevăr, când a zis, că piețeata pelerinilor noștri a edificat.

Ne și rugam cu toții, din tot sufletul, pentru toate necazurile de acasă: pentru lipsele și greutatea bisericii noastre, pentru țară și pentru noi înșine. Când preotul, care recita rugăciunile, a intercalat în ectenia dela sfârșitul Paraclisului

rugăciunea pentru Scumpul nostru Rege, care era convalescent, a răspuns publicul cu cele mai călduroase sentimente. Da, căci eram conștii, că la Roma se roagă omul mai bine, și rugăciunea unui pelerin e mai primită.

Vizitele au fost destul de obositoare. În fiecare, din cele trei bazine, am făcut rugăciuni în genunchi la câte trei altare, la fiecare în câte trei rânduri. Genunchii — formați după ritul oriental, suportau cam greu oboseala; dar mergeau fără șovăială, căci oamenii păreau spiritualizați nimeni și nu ținea cont de oboseală. Era și cu dreptul. Doar, pe lângă mângăierea pur spirituală de a fi săvârșit actele necesare pentru dobândirea harurilor legate de Anul Sfânt, am mai avut și o mare satisfacție în suflet: de a fi făcut o frumoasă manifestație românească pe străzile Romei, care era cea dintâiu în acest gen. De aceea, mi-a spus Doamna Protopopescu dela București: „de n'am fi făcut la Roma nimic altceva, decât atât, ar fi fost plătite toate cheltuelile și toate oboselele“.

Și acum, când farmecul crește cu pătratul distanței, mă gândesc: de ar fi avut noroc acest bun popor românesc să aibă dela începutul ființei sale o biserică dătătoare de viață, ce fericiri sufletești ar putea avea, și la ce mari progrese ar putea aspira?! Și amintirile scumpe ale pelerinajului, care a dovedit, că suntem capabili de a ne trudi și numai pentru bucurii pur spirituale, dau tăria nădejzii unor zile mai bune.

Dr. IOAN BĂLAN.

Neapol, Pompei, Capri. . .

În seara zilei de 26 Maiu toți cei 146 de pelerini români, cari luam cina în pensionul Opera Ferrari (Pio XI) de pe Via Germanico, am avut parte de o surprindere foarte plăcută. Conducătorul pelerinajului Rev. Dr. Ioan Coltor ne-a anunțat cu glasul său melodios și fața surizândă, că s'au făcut pașii de lipsă ca să mergem cu toții și la Neapol. Călătoria și cele trei zile ce le vom petrece acolo nu ne vor costa decât o mică suprataxă, dat fiind că „baciul Aurel C. Domșa“, casierul nostru, dispune încă de rezerve bugetare.

Cu toții am primit în izbucniri puternice de aplauze această veste îmbucurătoare. — Am treserit la gândul că vom vedea și acest oraș, care are unele din cele mai frumoase împrejurimi cari există și că vom satisface adagiului „Vedi Napoli e poi mori“.

În 27 seara, dela gara Termini luăm trenul spre încântătorul Neapol. În compartimente speciale, puse la dispoziție cu multă amabilitate de ai noștri „fratelli“, facem drumul de 260 Km.

Era deja ziuă de-a binele pe când trecem pe la ultimile localități mai de seamă, atât de bogate în ruine vechi: *Capua*, care-ți reamintește războaiele cu Hannibal, *Caserta*, acest Versailles sau Potsdam a Neapolului și în urmă Cancellio. Deodată se ivește în zare conul ascuțit de lavă al Vezuului, Monte Somma, prin craterul căruia se ridică molatic norii de fum și de vapori, cari se întind în depărtare peste uscat și apă, până în fund de zări. — La ora 7 intrăm în gara din Napoli unde ne așteaptă amabilul consul al României și baronul Galotti. Ni-se face repartizarea la hoteluri — unii la Jolanda, alții la Branca, alții la Elisco. După ce eșim din gara, în vârful căreia se înalță triumfătoare o fascie uriașă — simbol al curentului, care de aici a plecat să ia în stăpânire Roma — și după ce trecem pe lângă impozanta statuie a lui Garibaldi din fața gării, ne îndreptăm cu toții spre hotelurile

destinate. — O surpriză împreună cu stupefacție ne cuprinde, când vedem în această fostă capitală a unui regat, în acest oraș mondial, mult mai populat decât Roma, păstrându-se unele obiceiuri primitive, tipice italiene. Rufe spălate — într'un colorit pestriț atârnă pe sfori întinse pe la fereștile tuturor caselor, capre și vaci cari se înfruptă în mijlocul străzii din rămășițele de legume și verdețuri aruncate și pe cari romanticii napolitani le mulg direct în vasele cumpărătorilor, vânzătorii de stradă (asemenea Oltenilor dela București) își strigă articlii lor, pe cari îi transpun cumpărătorilor din etaj în coșărcuțe atârinate de sfoară și cari apoi își incasează prețul prinzind lirele și centesimii aruncați de sus, sau adunându-i din stradă; în sfârșit o curățenie nu prea exemplară ni-s'a deschis înaintea ochilor în acest oraș, unde lazaroni lipiți pământului trăesc alătura de bancheri îmbuibăți și unde alătura de locuințe învechite se ridică palate moderne, sumptuoase.

Dupăce ne luăm în primire camerile dela hotel, ne îndreptăm spre biserica „San Pietro ad aram“, unde cei trei episcopi ai noștri celebrează, — fiind și zi de Duminecă — o sfântă liturgie. Unii ne îndreptăm spre port și luăm câte-o barcă, eșind la larg, de unde ni-se deschide o priveliște admirabilă asupra întregului golf, având în față orașul Neapoli așezat pe țărm în formă de semicerc, la dreapta fumegă Vezuful prin coșul lui uriaș, spre stânga extremitățile Neapolului cu foburgul Santa-Lucia, Posillipo și Pozzuoli, iar în dos Sorrento și un punct negru în zare, insula Capri. — Reîntorși din acest mic voiaj pe mare, menit a ne deschide zările și a ne da o perspectivă, luăm tramvaiul și străbătând „Piazza Dante“ (cu statuia poetului) ajungem la „Museo Nazionale“ unde o călăuză italiană ne esplică comorilor de artă aflătoare în acest uriaș muzeu.

Trecem prin camerile unde sunt expuse *frescele din Pompei* (affreschi Pompeiani), aceste prețioase documente ale picturii antice, reprezentând în preferitele colori de roșu, galben și negru — peisage, animale, fructe, scene mitologice etc. În *galeria de inscripții* (galeria lapidaria) peste 2000 de inscripții în piatră și broz se oferă privirii vizitatorilor. — Galeria sculpturilor de marmoră și de bronz e de o bogăție rară. Lângă statui și busturi de împărați romani și de tot felul de zeități greco-romane se înșirue splendidul

mozaic care reprezintă lupta dela Issus a lui Alexandru cel Mare cu Darius, mozaic adus aici din casa Faunului din Pompei.

De altfel valoarea extraordinară a acestui muzeu e în faptul că, aici s'a concentrat tot ce s'a descoperit mai de seamă la Pompei și alte orașe din jur. Aici ai o icoană a vieții romane din sec. I. d. Hr. Tot ce formă menajul, confortul și ocupația romanilor din înfloritorul oraș Pompei, se află depus aici dimpreună cu unele cadavre petrificate ale jertfelor erupțiunii din 79 d. Hr. a Vezuului. Atitudinea acestor nefericiți, este o expresie eclatantă a spasmurilor unor ființe, cari încercau să lupte împotriva asfixierii inevitabile.

Galeria de pictură, care nu se poate asemăna cu cele din Florența (Pitti și Uffici) nici cu cele din Roma (Vatican, Borghese etc.) cuprinde totuș câteva tablouri de mare valoare, de Tizian, Corregio, Tintoretto etc.

După masă *acvariul* cu feliurite soiuri de pești și mai ales cu tot soiul de vietăți submarine, (moluște, caracatițe, meduse, corali, raci etc.), cari duc o viață sui generis, plină de bizarerie, ne-au reținut pentru câtva timp. — Restul zilei, o echipă, l-am întrebuințat pentru a face o eșire cu tramvaiul la pitorescul *Posillipo* din apropiere. O gură de rai se deschide aici în fața privitorului. O regiune preserată cu locuințe în mijlocul grădinilor de portocali și lămâi; uscatul care se îmbrățișează cu marea, formând insule și peninsule; un adevărat „sans souci“ (pausilypon = fără griji), unde putea să-și petreacă în dolcefarniente bogătașul Lucullus, apoi împărații August, Claudiu, Nero etc. și putea să se inspire la scrierea Eneidei și a Georgiconului — poetul care și doarme somnul de veci în Parthenope.

Pe înserate ne-am abătut, urcând dela Sant Antonio, pe serpentine, la *tomba lui Vergiliu*, unde ne dă esplicările un călugăr franciscan trinitar (îmbrăcat în civil), spunând că schelele ce se înalță, sunt pentru a se face reparațiunile necesare, în vederea comemorării împlinirii a lor două mii de ani dela nașterea marelui cântăreț (70 în. de Hr.) și că în 1930 vor veni aici să-i aducă omagiu, reprezentanți dela toate universitățile din lume.

Mormântul poartă inscripția:

Montua me genuit, Calabri rapuere, tenet nunc
Parthenope: cecini pascua, rura duces.

În 1554 s'a mai adaus inscripția:

Qui cineres? tumuli haec vestigia: conditur olim
Ille hic qui cecinit pascua, rura, duces.

O panoramă încântătoare se deschide de aici asupra golfului încadrat de orașul, unde luminile electrice se aprind deja, pe cum sclipesc ca niște luceferi și lămpile dela funicularul de pe Vezuv, iar bătrânul uriaș aruncă nori de vapori întretăiați de dungi luminoase.

Părăsind acest tablou pitoresc, luăm din nou tramvaiul și traversând cartierul *Santa Lucia*, unde trăește mai fidel ca ori și unde viața patriarhală a napolitanilor iubitori de „pasta asciuta“ (macaroane), reîntoarcem la hotel, reflectând la programul zilei următoare.

În 29 Maiu dimineța, toți peregrinii luam trenul, pentru a ne transpune la orașul desgropat Pompei, aflător la 24 Km. de Neapole.

Trecem prin un ținut de-o bogăție exuberantă. Deasupra stratului de lavă și cenușă, lăsat de erupția grozavă din 79 d. Hr., care a acoperit orașele Herculenum, Pompei și Stabiae precum și alte localități mai mărunte, azi se întind grădini bogate cu portocali, smochini, lămâi etc. și crește din belșug vița de vie, care dă puternicul vin „lacrima Christi“.

Lăsăm în urma noastră orașelul *Resina*, care se ridică deasupra vechiului Herculenum, și de unde pleacă drumul ce duce la funicularul ce urcă Vezuvul. Privirile nu ni-se mai satură admirând când bogatele și nesfârșitele grădini printre cari trecem, când marea, care se întinde la dreapta, ori Vezuvul, care se înalță la stânga.

După un drum de 50 de minute, trenul se oprește la stațiunea orașului mort *Pompei*. — Incepem vizitarea, intrând prin *Porta Marina*. Înaintăm pe drumurile pardosite cu lespezi de piatră, în cari se cunosc bine urmele lăstate de roatele vehiculelor romane; privim în dreapta și stânga ziduri goale, neînsuflețite, case fără coperișuri, temple cu frumoase colonne în toate trei stilurile. Urcăm pe terasă de unde avem o priveliște de ansamblu. La picioarele noastre se întinde scheletul pe jumătate desgropat al unui oraș roman de două mii de ani, unde, înainte de anul 63 d. Hr., când un puternic cutremur de pământ a făcut mult prăpăd, și înainte de fatalul an 79 d. Hr., când s'a răscolit Vezuvul, — înăbu-

șind vre-o 2000 de suflete din cei 20—30,000 de locuitori și îngropând sub cenușă orașul și truda atâtor generații; era o viață înfloritoare. Săpăturile începute la 1755 pe timpul regelui Carol III de Bourbon, continuă și azi și au scos la iveală un oraș unic în felul său, unde între ruini trăește istoria Romei și-a unui întreg popor.

În decurs de câteva ore, cutrierăm întreg orașul, vizitând tot ce e mai de seamă: Muzeul — o copie a celui din Neapol, unde te impresionează oameni (mai ales o femeie) și animale rămase în atitudinea în care i-a surprins cataclismul; — basilica și forul, templul lui Iupiter și a Venerei, a lui Mercur, a lui Apollo și a zeiței egiptene Isis, din cari se ridică colonne solitare, mai mult sau mai puțin întregi.

Ne abatem pe la casa Faunului, unde s'a aflat admirabila statuie a zeului câmpenesc Faunus precum și cel mai mare mozaic al epocii, reprezentând bătălia dela Issus; la casa lui Pansa, unde, în prag ne întâmpină lucrat în mozaic, salutul „Salve“, iar la cea a lui Siricus, „salve lucru (m)“ și pe părete inscripția „Otiosis locus hic non est, discende morator“. La casa poetului tragic, tot în mozaic negru, vedem un câne, cu inscripția „Cave canem“. La casa lui Vettius, foarte bine conservată, avem prilejul să admirăm o casă de patrician roman, cu toate compartimentele ei (atrium, tablinum, peristylum, triclinium etc.) precum și admirabilele fresce în roșu și negru, cari reprezintă scene din mitologie, executate de cei mai buni artiști ai epocii. În casă se conservă încă vasele de cină și două casete de bronz. Frumoasa grădină — restaurată — e împodobită cu statui de marmură și bronz.

Nu lipseau în Pompei nici băile. Erau și băi particulare, dar termele stabiene și cele ale forului, ne dau o idee despre iubirea de curățenie și gradul de cultură al strămoșilor noștri. Încăperi largi, cu apartamente pentru băi răci (frigidarium) călduțe (tepidarium) și calde sau de vapori (calidarium sau sudatorium) și cu vane de marmoră (labrum).

Două teatre, cari puteau cuprinde mai multe mii de persoane și un amfiteatru, descoperit mai în urmă și în care încăpeau la 20,000 de persoane, serveau pentru distracția publicului din Pompei. — E cald și lumea obosită grăbește spre locul unde ne așteaptă masa. — Rămas cu d. Ștefan C. Pop înapoi, la casa lui Vettius, era cât pe aici să nu aflăm grupul, care dispăruse printre ruine. Zorim însă pașii și după

unele dibuiri ca prin labirint, îi regăsim. — Ne fotografăm cu toții pe treptele teatrului tragic și părăsim apoi această cetate a morții, unde te cuprinde un simțemânt de tristeță la cugetul și văzul nimicniciei omenești.

Facem pe jos drumul la „Valle di Pompei“, unde la sanctuarul splendid, ridicăm o rugăciune în românește și apoi la o masă bogată ne stâmpărăm foamea și ne împărtășim de odihna binemeritată. O delegație face vizita renumitului orfelinat al Madonei di Pompei.

Un gând ne frământă, în afară de program — urcarea la Vezuv. Pentru aceasta însă e nevoie, fie de o zi întreagă, dacă voești să urci și să 'și reîntorci pe jos; fie de mai multe zeci de lire, dacă voești să iai funicularul, — parale, de cari, acum către sfârșitul călătoriei, mulți nu prea dispunem.

Ne înăbușim dorința — care acum de departe ne urmărește ca o părere de rău — și neputând vedea de aproape Vezuvul cel mare, câțiva facem la repezeală un plan și plecăm să vizităm micul Vezuviu — *La Solfatara* dela *Pozzuoli* (Puteoli).

Cu tramvaiul reîntoarcem la Neapol, iar de aici cu „*Ferrovía Cumana*“ facem cei 12 Km. până la micul orașel, de unde a străbătut cultura elenă în Italia, și care în antichitate a fost orașul cel mai de seamă pentru comerțul cu Egiptul și cu întreg Orientul. — Aici a pus Sf. Pavel pentru întâia dată piciorul pe pământul Italiei, căci cetim în Faptele Apostolilor (28, 13—14) „... am venit la Puteol, unde gășind frați, ne-au rugat de ne-am zăbovit; și așa am plecat la Roma“.

Din oraș urcăm printre frumoase grădini cu pomet spre „*Munții Leucogei*“, la poalele cărora se află ținta excursiunii noastre, vulcanul de jumătate stins, „*La Solfatara*“.

Ajunși la destinație, auzim deodată zgomot de automobile, din cari descind tot de ai noștri, dar cari făcuseră un plan mult mai costișitor și mai puțin igienic. Mare le-a fost mirarea, când ne-au văzut ajunși la aceeași țintă, în acelaș timp, dar cu deosebirea, că n'am mai adunat și înghițit pravul drumului, nici nu ne-am ușurat bursele de câteva zeci de lire, ci numai de câteva.

Sub conducerea unui ghid, întrăm și unii și alții la *Solfatara*. Ne apropiem de o apertură, unde vedem cum fierbe lava, iar într'alt loc fierbe un fel de nisip alb. Pe toată

circumferența acestui vulcan (2 km.), pământul e găunos. Dacă trântești o piatră, răsună prelung, iar tălpile ni se încălzesc de căldura ce eradiază din adâncuri! Călăuza aprinde o torță și deodată din toate crepăturile („fumaroli“) încep să se înalțe vapori și gaze sulfuroase.

Intrăm apoi într'un fel de peșteră, unde la o temperatură de 75°, avem prilej să petrecem într'o înăbușitoare baie de vapori vulcanici.

Acest vulcan, despre care în antichitate se credea, că e în legătură cu cel din insula apropiată Ischia, și căruia geograful Strabo i-a zis „Forum Vulcani“ n'a mai erupt din sec. al XII-lea (1198).

Mângaiati, că dacă n'am avut fericirea să vedem craterul marelui Vezuv, am văzut cel puțin pe cel în miniatură, — re-întoarcem pe înserate acasă.

Mai avem o zi și aceasta e destinată pentru *Capri* și *Sorrento*.

În dimineața zilei de 30 Maiu, plecăm cu vaporul spre stâncoasa insulă, care e ținta tuturor vizitatorilor iubitori de pitoresc și poezie.

Eșim în larg și lăsând în fund golful cuprins ca într'un brâu uriaș de — întinsul Neapol, și având la stânga Castellammare di Stabia și peninsula Sorrento, iar la dreapta Posillipo, Pozzuoli, insulele Procida și Ischia — ne îndreptăm spre insula Capri din zare.

Cele trei ore de călătorie pe mare, au trecut tot în cântec și voie bună. Un cor improvizat, având în frunte pe dna prof. Baciuc de la Lugoj, pe dș. Zoe Cicio Pop și pe dl adv. Dr. Ilie Lazar, a epuizat un program bogat și variat de cântece. Barcarola, La paloma, doine și marșuri, cântări naționale și cașonete, se perindau într'o serie nesfârșită, spre marea bucurie a celor doi soldați fasciști, cari precum la Pompei, ne-au însoțit și aici, ca o gardă de onoare și de pază.

Din când în când, răul de mare — care a infestat mai vârtos sexul frumos — împușina șirurile celor cari o duceam în voie bună și veselie pe vaporețul „*Sparviero*“.

Deodată vaporul își încetează mersul. În fața noastră e insula Capri cu *Grotta Azzurra*. Barcagii avansează spre vaporetto, ne imbarcăm și deodată toată societatea se îndreaptă spre peștera fermecată. Printr'o apertură îngustă, înaltă abia de 1 m., unde trebuie să ne plecăm capetele, barcașii dibaciu,

ținându-se de un lanț, ne conduce într'o altă lume. — Când ne ridicăm din nou, în fața noastră e o feerie fără pereche. Marea și păreții peșterii, bărcile și noi toți, plutim într'o lumină azurie, fermecătoare. Bărcile sporesc într'una și deodată toată grotta e o mare de capete și o flotă de războiu. Vorbă, cântec, strigăt, se amestecă cu ecoul peșterii și ți se pare că aziști la o antică naumachia. — Cu sufletele înălțate și pline de o impresie neștearsă, ieșim din aceste Câmpii Elisee, urcăm din nou pe vapor și descindem, la Marina Grande, pe insulă.

Printre hotelurile bine îngrijite și printre modeste locuințe de pescari încunjurate de admirabile grădini de portocali, lămâi, maslini, smochini etc., unii urcăm pe serpentină, iar alții cu funicularul, la orașelul Capri, așezat pe un mic platou între cele două vârfuri ale insulei: Monte Solaro și Lo Capo. — O vedere admirabilă ni se deschide asupra golfului de Neapol a celui dela Salerno și a împrejurimilor. Marea liniștită, care se întinde ca o oglindă uriașă de jur împrejurul acestui fermecător colț de pământ, îți odihnește privirile.

Timpul e scurt și n'avem răgaz să urcăm nici la ruinele zidurilor lui *Tiberius* („Salto di Tiberio“), care și-a petrecut aici anii domniei sale, lăsând grijile împărăției în seama lui *Seianus* — și a împodobit acest colț de rai, cu palate, băi și vile; nici să vizităm *Anacapri*, sau celelalte peșteri, în care e atât de bogată insula (*Grotta Verde*, *Bianca*, *Rossa*, *Oscuro*, *Meravigliosa* etc.).

După masă, unii facem cumpărături: salbe, corali, scoici etc., alții iau baie de mare, la „*Bagni di Tiberio*“.

E timpul de plecare. Un fluierat prelung al Vaporului dă semnalul. Fluiericea mea de cercefaș, cheamă cu zor pe vre-o câțiva întârziați.

Ne luăm adio dela frumoasa insulă și dela locuitorii ei locuitori. Peste o oră și ceva, suntem la patria lui *Torquato Tasso*, în țara portocalilor, la *Sorrento*. Scoborâm în grabă și urcăm spre oraș. Trețem prin piață pe lângă statuia de marmură a poetului cântăreț al cruciatelor (*Gerusalemme liberata*) și ne îndreptăm spre bogatele grădini de portocali. E un cules lacom, care era cât pe aci să ne facă neplăceri. — Încărcați cu bogate ramuri de portocali, scoborâm triumfători spre corabia care ne așteaptă, spre a ne readuce la Neapol.

Peste o oră, ajunși cu bine la cartierul nostru general, mai aruncăm o privire de ansamblu peste poeticul Parthenope, ne delectăm pentru câteva momente în muzicanții de stradă și în lazaronii-lăeși, luăm cina și apoi ne îndreptăm cu bagajele spre gară, pentru a începe după un anabasis atât de încântător, un katabasis, care nu va fi nici acela lipsit de frumuseți, — peste Roma la Ancona și peste Adriatică la Pola și Fiume.

Adio Napoli, adio Posillipo și Pozzuoli, adio Pompei, Sorrento și Capri, adio Vesuvio; addio del passato bei sogni ridenti. . .

Dr. CORIOLAN SUCIU

BCU Cluj / Central University Library Cluj

„Dumnezeu, zice P. Lacordaire, permite anumite evenimente pe pământ, ca să împartă ici și colo nenorociri peste oamenii, cari știu să le prețuească valoarea. El pare a nu se ocupa cu altceva, decât să ne ofere ocazii de a plânge. Restoarnă imperii și face să dispară altele, nu pentru ce v'ați închipui, ci pentruca să fie lacrimi, și prin lacrimi, să se călească martirii și cei cari sufer cu răbdare, ca să se înalte puternicele virtuți câștigate în marile adversități”.

Discours de saint Roch.

INSEMNĂRI.

Ierarhia Bisericii catolice. În biserica catolică există azi 14 patriarhate de deosebite rituri. Sunt apoi 1027 episcopii rezidențiale (cu dieceze organizate) de rit latin, și 91 episcopii catolice de rit oriental. Cele de rit latin se împart după țări: Albania 5, Germania 22, Austria 6, Belgia 7, Bulgaria 1, Spania 56, Franța 87, Anglia cu Scoția și coloniile europene, fără Irlanda 26, Grecia 7, Holandia 5, Irlanda 28, Italia 281, Letonia 1, Lituania 1, Luxemburg 1, Monaco 1, Polonia 16, Portugalia 14, România 6, Rusia 5, Svițera 5, Cehoslovacia 12, Iugoslavia 19, Ungaria 9 episcopii.

In Asia: Insulele oceanului Indian 1, Indiile orientale 37, Japonia 4, Persia 1, Siberia 1, Turcia 3 episcopii.

In Africa: 13 episcopii.

In America: Antile 6, Argentina 11, Bolivia 4, Brazilia 57, Canada 35, Chili 4, Columbia 14, Costarica 2, Cuba (insula) 6, Ecuador 7, Statele Unite 101, Guatemala 1, Haiti (5), Honduras 2, Mexico 33, Nicaragua 3, Panama 1, Paraguay 1, Peru 10, Salvador 5, Țara-Nouă 3, Uruguay 3, Venezuela 10.

In Australia: Australia însăși 20, Zelanda nouă 4, Philippine 10 episcopii.

Drit oriental există 91 episcopii. Adică de rit armean: 20, rit copt 3, rit grec (român, rutean, bulgar, melchit) 28, rit sirian (syro caldean, maronit, malabar) 36 episcopii.

Afară de aceste episcopii organizate, mai sunt în deosebite ținuturi misionare 18 *delegațiuni Apostolice* și 210 *vicariate apostolice*: Europa 10, China 55, Coreea 3, Indochina 16, Japonia 1, Siberia 1, Turcia Asiatică 3, Africa occidentală 16, Africa orientală 12, Afr. centrală 17, meridională 9, septentrională 9, Egipt 2, Madagascar 6, America 33, Oceania 23 vicariate. *Pre-fecturi apostolice*: 76 (Europa 2, Asia 21, Africa 33, America 15, Oceania 5, *Misiuni* 20. Abații „nullius” 33.

Toate aceste au împreună 340.000.000 credincioși.

(Cf. Vestitorul. — GH. PTEANCU).

Roma chiamă. La biserica Or San Michele, cu fride afară pline de sfinți cari ies parcă din ziduri ca să spuie slava artiștilor sculptori, iar înăuntru cu tabernacolul lui Orcagna peste ale cărui figuri și flori de marmoră, cioplite pe când se pregătea descălecatul al doilea al Moldovei, un băețel plimbă în semiluneric o lampă mică stranie, citim pe vechea ușă un afiș de conferințe religioase. Ne însemnăm una, peste două săptămâni, despre încercările de unire între sfânta biserică apu-

seană, trupul văzut al lui Hristos. și biserica răsăriteană. Conferențiarul e Magri, o faimă a amvonului...

Magri stă înaintea noastră înalt și strâns în rasa neagră de mătase. Vorba li curge ușoară, dar n'are nimic de predică și nici din uscăciunea, cu citate și afirmații, academice. Insușirea ei de căpetenie ar fi lipsa de strălucire. Faptele trăesc prin sine și căldura izbucnește dinăuntru, fără bătaia pe nicovaia sau gâfâitul de toale al retoricului. Abia duhul prea mare de pace, care scade voit atât de controversate puncte de interpretare și de dogmă, dacă dă de gol intenția și școala iezuită

Dar omul privește mai puțin, și el însuș scoate statornic în față problema. Glasul de aici e numai cântecul unei țevi dintr'o monumentală orgă, la care un meșter nevăzut, cu trei coroane puse una peste alta, potrivește melodia și țările. În aceeaș clipă, în alte orașe cu campanile ale Italiei, în congregații depărtate de sub cercul polar sau în mici comunități si-riene, la acelaș semn, mădulare mai umile sau mai de vază ale bisericii Sfântului Petru, pun în linie argumente asemănătoare. Scopul urmărit e în deadeptul legătură și cu noi.

Față de două sute de milioane de mahomedani, de alte sute de milioane de budiști, sintoiști și câte credințe mai sunt, cele șasesute de milioane de creștini alcătuiesc numai o treime din populația pământului. Această treime nu e cel puțin ea una și nedespărțită. Alături de biserica Romei se ridică, dușmănind-o, biserica răsăriteană sau biserica lui Luther. Vremea noastră caută să apropie din nou ceea ce nu trebuia să se rupă.

Între Apus și Răsărit deosebirile de dogmă sunt neînsemnate. Despre înțetatea Papei, recunoscută într'un anumit înțeles încă de mult, s'ar putea ușor sta de vorbă. Purcederea Sfântului Duh și dela Fiul, nu mai e un noț fără deslegare. Prin Purgator trec și sufletele Răsăritenilor, fără ca ei să vrea să-i dea acest nume, dar nu înaintea unui nume s'ar putea opri cele două biserici cu sutele lor de milioane de credincioși, cu miile de biserici, cu sutele de sfinți și cu zece veacuri de cultură, când ar porni, sub binecuvântarea de sus, una către alta. Azima sau aluatul dospit la împărțășanie, nu ridică nici ele, la o mai apropiată și iubitoare cercetare, stavile înțelegerii.

Ceea ce desparte în adevăr e amintirea trecutului și e cultura deosebită, prin izvoare și dezvoltări de azi, deoparte și de alta. Biserica răsăriteană a încremenit în formele ei vechi și n'a mai putut da nimic peste el. O dovadă e lipsa de însușiri misionare și de prozelitism. Roma singură a plecat cu crucea în mână printre necredincioșii Asiei și ai Americii, unde a întâlnit mai târziu luterani răsfoind și răstălmăcind Evanghelia, sau trimiși ai altor secte, dar nici odată Răsăriteni. Aceștia s'au zăvorit în bisericile lor naționale ajunse biserici de Stat și împrumutând punctele de vedere înguste, sau simpatiile și antipatiile vremelnice ale acelor State. Bizanțul s'a dărâmat a două oară, în ruini mai mari decât cele turcești.

Dar vremurile, care au dezbinat, tot ele azi îmblânzesc legăturile. Cel mai puternic stâlp al ortodoxiei s'a înecat deodată sub ochii noștri în valurile unei revoluții politice. Biserica rusă, singura care mai dădea în Răsărit vlăstari de mucenici și de doctrină sfântă, a fost izbită în căpeteniile, în alcătuirea și în credincioșii ei. Mulți s'au risipit, cei rămași acasă luptă în două organizații vrășmașe, mințile caută împrejur neajutorate. Câte un viădică sau mitropolit poposește la sânul Romei, și, ca mai de mult Soloviov, nu vede altă scăpare pentru suflet și pentru lume decât aici. Iar Roma însăș se umple de un foc nou și se străduiește pe toate căile să fie de folos, prin toți slujitorii și prietenii ei, în Rusia nouă, sau în Europa și aiurea, ori unde au căzut sfărâmături ale vechei Rusii. Congrese au fost chemate, ca acela, cu atât de îmbucurătoare rezultate, dela Belgrad, sau altele se pun la cale, care au să hotărască chiar despre o unire, fie deocamdată și numai a bisericii ruse cu biserica romană. La unul din acestea din urmă au fost pofțite toate bisericile ortodoxe, și prin urmare și cea românească.

Zilele Florenței Medicișilor dela 1439 au să învie iară, fără împărat bizantin și cu un biet patriarh pe drumuri, între alți patriarhi sub mitre prea noi. O câștigare a Rusiei pravoslavnice ar aduce cu sine sau alipirea și a celorlalte fragmente ortodoxe sau coborîrea lor la însemnătatea unor biserici armenesau copte.

Ortodoxismul voevodal n'a fost niciodată la o răspântie mai mare, dacă rugăciunile poruncite de Papa pentru biserică rusă și mai ales acțiunea dusă din umbră de el pentru o contopire ar găsi ascultare. Dezgrădinat în rosturile lui internaționale și rămas înăuntru tot fără stâlpul de foc al unei credințe vii și zămislitoare de fapte de meditație ale cugetătorilor sau de îndurare ale schimnicilor și evanghelizatorilor, el ar apune fără strălucire, abia aurind vreun contur de străveche mănăstire.

Sinoadele se adună cu pădurea lor de cărji. Cúpola Sfântului Petru se aprinde din mii de candelă. Icoanele pornesc pe drumuri. Roma chiamă.

Vremurile cer pază în turnuri înalte.

(Emanoil Bucuța. »Gândirea 5, 2«).

Expoziția de artă românească din Paris. Pictura murală. — Icoanele. — Podoabele bisericesti. — Manuscrisele vechi. Din darea de seamă publicată de agenția Havas asupra expoziției de artă românească din Paris, extragem următoarele pasagii:

Expozițiunea de Artă Română grupează, pentru prima oară în Paris, mărturiile unei activități seculare. Cu toate că lipsită de câteva din cele mai frumoase elemente, trimise din prudență în timpul războiului la Moscova, ea oferă un admirabil material savanților și amatorilor de artă.

Dela arta populară, totdeodată arhaică și vie, la surprinzătoarele bogății ale artei religioase — unde se încrucișează tot felul de influențe și împrumuturi tratate cu dibăcie, această mare icoană a vieții unui popor de alungul veacurilor au vrut organizatorii expozițiunii de artă română veche și modernă să prezinte Parisului în sala »Jeu de Paume«, după inițiativa »Fundatiunii Principelui Carol« și a »Societății Prietenilor României«

De astă dată această expoziție nu prezintă, ca celelalte expoziții de artă străină, individualități alese sau o galerie de nume cunoscute și de opere nemuritoare, în mijlocul celui mai elegant peisaj parisian, ci este rezumatul unei istorii expusă prin opere anonime ca și prin opere semnate, este expresiunea unei conștiințe naționale și prelungirea sa.

Vorbind de arta veche română, am putea fi împinși să despărțim arta din Muntenia de cea din Moldova. aceste două Principate surori a căror împreunare — în secolul al 19-lea, a format România. Dânsele au într-adevăr fiecare o istorie paralelă însă diferând una de alta cu toate relațiunile lor constante, și arta lor a urmat tot paralel 2 evoluțiuni separate, cu toate că au fost influențe reciproce la anumite epoce. Aceste caracteristice ale stilului lor, împrumutând elemente stilurilor bizantine, gotice, italiene, armeniene, georgiene, etc. ar cere pagini întregi pentru a fi tălmăcite

Pictura murală. Se va remarca locul important ocupat în secția artei vechi de pictură pe zid care este complementul obligator al fiecărei biserici române. Căci, cât timp zidurile sale nu vor fi îmbrăcate cu podoabe de frescuri, biserica nu se poate considera ca sfârșită. În Moldova și Muntenia, la anumite epoce au fost acoperite cu frescuri tinda exterioră cecece făcea una din principalele lor originalități

Aceste frescuri poartă mai totdeauna o factură bizantină. Se va admira cea mai veche din ele pe care o posedă România și care este cea din biserica Domnească din Curtea de Argeș, descoperită de curând sub mai multe straturi de frescuri succesive. Atât din punctul de vedere al lucrăturii cât și din cel al iconografiei, este de cel mai mare interes și figurează, ca cea mai bună lucrare pe care secolul al XIV-lea a lăsat moștenire în genul acesta. Un altul, provenind dela Biserica Episcopală din Curtea de Argeș — din anul 1520 — are un stil foarte deosebit, cu o înfățișare măreață și un efect majestos.

Icoanele. Icoanele sunt foarte interesante. Pictura acestora arată o evoluțiune mult mai puțin precisă și de aceea mai greu de judecat decât multe din acelea care au parvenit până la noi, după obiceiul oriental. Icoanele expuse sunt acoperite cu metal în relief, argint alb sau aurit lăsând obraji și mâinile descoperite. Această îmbrăcăminte ajunge a fi de asemenea icoane pe suprafața cărora ornamentația și subiectele secundare au mai multă importanță și mai mult interes decât pictura pe care o ascund.

Podoabele bisericești. Într'un stil analog sunt lucrate în general scoartele evangheliilor, și psaltirilor mănăstirilor, care se pot vedea la expoziție.

Obiectele de metal prețios provenind din tezaurele acestor mănăstiri: potire, candale, cădelniți, cruci, racle cu moaște, arată diferitele tehnici cunoscute de argintari, metal în relief în prima linie, cizelat, topit, filigram, emailurile sunt mai rare.

În partea rezervată sculpturei vechi se vor remarca ușile, piese de mobilier, scaune, jețuri, în lemn sculptat, lucrat, ajurat și mai totdeauna aurit și pictat. Câteva uși vechi au particularitatea de a reprezenta scene religioase în baso-reliefuri, cecece este totdeauna rar în domeniul bizantin.

În fine, printre tezaurele mănăstirilor românești, se pot număra ca obiecte de mare valoare artistică țesăturile brodate, mătăsurile, catifelele, brocadurile; voaluri liturgice, acoperăminte de morminte, vestminte procești, etole, opigonate

Bucăți oa etola și opigonatul din Tismana (secolul al XIV-lea) etolele și voalurile liturgice brodate cu aur și cusute cu perle din Putna (secolul al XV-lea) un dar a lui Ștefan cel Mare, bisericii care era să-i fie mormânt; acoperămintele mormintelor din Sucevița, a Principilor Movilă, dela sfârșitul secolului al XVI-lea, sunt desigur cele mai frumoase opere rămase din Evul Mediu.

Manuscritele expuse nu rămân îndărătul celorlalte obiecte prețioase ale mănăstirilor. Literile cu ornamente, titlurile capitolelor, coloritul dau dovada unei arte perfecte. Păcat, că neprețuitele comori ardelenene nu s'au învrednicit de onoarea celor din vechiul regat. Ni-ar fi făcut cinste și ele.

MISCELLANEA.

Telegrafia fără fir, un mijloc de apostolat Telegrafia fără fir e pe cale să fie întrebuințată în Statele-Unite pentru operă misionară. Încă din 1924, la secția de teologie dela universitatea Saint Louis, se țin conferințe religioase prin telegrafia fără fir. Cel dintâi, care a avut această idee, a fost tânărul părinte iezuit, Brown. Universitatea posedă din 1910 o stațiune de telegrafie fără fir, care în decursul războiului servi spre a pregăti operatori pentru armata americană. — La 2 Martie 1924, Iezuiții inaugurară cu aparatele lor un curs asupra originii, naturii și obiceiurilor Bisericii catolice. Se păzără cu tot dinadinsul de orice controversă atâta-toare: se siliră să facă cunoscută pur și simplu adevărata figură a Bisericii catolice. În decursul lunilor Martie, Aprilie și Mai 1924, conferințele despre Biserică și sacramentele ei se răspândiră prin telegrafia fără fir în largul țării. Jurnalele dădură și ele rezumatele acestor conferințe, slujind în chipul acesta ca o excelentă reclamă, spre a face să pătrundă mai bine în masa poporului învățătura. — Se anunță că în Duminica din urmă a fiecării luni se pot adresa la centru și obiecțiuni, se înțelege, tot prin telegrafia fără fir. Obiecțiunile sosiră în mare număr; unele dușmănoase, altele cordiale. Fiecare primi un răspuns respectuos. — E cu neputință de a prețui cum merită rezultatele acestui apostolat prin aier; e sigur însă, după cum dovedesc scrisorile primite cam de pretutindeni, că protestanți, evrei și catolici ignoranți sau lăsători — au fost duși sau readuși în sânul Bisericii prin acest mijloc de apostolat cât se poate de modern.

S. C.

Combaterea tuberculozei. Cauze multiple, unele bine cunoscute, altele cunoscute dar neînțelese de masa populației, cauze de ordin economic și de ordin social, neajunsuri materiale, neajunsuri de inteligență și de comprehenziune sufletească, și neajunsuri de asistență sanitară și de ospitalizare fac ca tuberculoza să fie și la noi, o boală socială de temut, care în loc să dea înapoi, își păstrează terenul cucerit și și întinde puterea ucigătoare din ce în ce mai mult. Mortalitatea pe care o dă an cu an e un permanent motiv de îngrijorare pentru cei cari cunosc de aproape răul și creșterea lui. Dar ignoranța masei pe de o parte iar pe de alta prejudecata predominantă în păturile sociale suprapuse, că boala nu pătrunde de cât în locuințe neigienic întreținute și în locuri în care anumite promiscuități înlesnesc contagiul, lasă organizarea socială a rezistenței să lăncezească.

Tuberculoșii fac din locuințele lor prin imposibilitatea de tratare și de izolare în sanatorii focare de tuberculoză; purtați de obligațiile lor sociale și de familie, duși de nevoile lor de trai, ei umblă din loc în loc servindu-se de aceleași mijloace de transport de care ne servim toți: trăsurii, automobile, autobuze, tramvaiele, trenuri, și pătrund pretutindeni: în școli, în cazărmi, în biurourile instituțiilor de Stat și particulare, în atelier și în uzine, în localurile publice, iar ca mescriași, în palate, îmbrăcând și încălțând pe bogați, sau înfrumusețându-le traiul. Și pe măsură ce boala înaintează, ei lasă peste tot urmele trecerii lor: germene de boală la a căror răspândire contribuiesc foarte mult lipsa de educație și înrăirea de voință cauzată de boală.

În felul acesta, numărul tuberculoșilor crește continuu: îl găsim în orice clasă socială; îi găsim peste tot. Contactul cu tuberculoșii e astfel inevitabil.

Dar, mijloacele pentru combaterea boalei și pentru preîntâmpinarea răspândirii ei nu cresc în aceeași măsură. N'avem de cât foarte puține sanatorii, foarte greu întreținute și foarte reduse mijloace pentru acțiunea de propagandă antituberculoasă și de asistență, deși acestea sunt primele și principalele mijloace de luptă necesare, față de întinderea tuberculozilor.

Cine înțelege aceste lucruri așa cum trebuie să înțeleagă înțelege de asemenea că banul dat pentru sporierea mijloacelor de profilaxie anti-tuberculoasă îi dă pentru apărarea sănătății publice, dar în primul rând pentru apărarea sănătății sale și alor săi. (U.)

A existat Atlantida? O chestiune care a revenit mai de multe ori în scrisul unora sau altora, cari din noțiuni geografice, din coniecturi filologice, din texte fragmentate antice, au voit să creeze un nou continent, a fost chestiunea dacă Atlantida a existat. Un text faimos din »*Timeus*« al lui Platon în care se descrie continentul dispărut, a fost punctul de plecare al coniecturilor; iar explorări geografice și geologice, cari tind să stabilească existența unui teren vulcanic sub oceanul Atlantic, conduceau fantezia până la alcătuirea hărții dispărutului continent așezat între America și Africa.

Noua expedițiune în marea Sargoselor, a scos cercetările fanteziste și le-a așezat în planul investigațiilor pozitive și actuale

Dar literatura atlantică și-a luat sborul: Ea a cercat să fixeze coloniile crejate de Atlanzi din Mexic până în Egipt, trecând prin tot nordul Africii și al Europei Occidentale. A se ceti de exemplu studiul nou, între altele mai multe apărute, al lui Roger Dévigne: »Un continent disparut« L'Atlantide sixième partie du monde».)

Și a pus jaloanele acestei reinvieri din mormânt pe date istorice, filologice, de analogii, de construcții, piramide în Egipt, dar și în Mexic, și chiar al zvasticeii!

Trebuie să distingem în aceste cercetări două aspecte, cari sunt necesare pentru oricine se pasionează de chestiunea Atlantidei:

E aspectul legendei mistice dar obișnuite în istoria culturală a umanității și omenirii: legenda unci seminții superioare de oameni ce ar fi existat într'un trecut îndepărtat.

Contrar evoluționismului care pune un summum de dezvoltare umană în viitor, există teoriile cari cred într'o degenerare a omului. Witely credea astfel că sălbatecii de azi sunt degenerații omului superior de altă dată. Herodot ne descrie seminții întregi de oameni superiori nouă în unele privințe.

»*Vârsta de aur*« țara himerică superioară din trecut, face parte din universalul arsenal romantic al omenirii dornice de altceva care să depășească realitatea concretă. Existența Atlanzilor - din care Benoit s'a însărcinat a ne descrie numai o colonie de a lor din Africa - ar face parte din această legendă romantică, și anume din legenda existenței unei seminții superioare omenirii cunoscute.

Dar alături cu acest aspect mitic, avem și latura pozitivă de cercetări geografice și geologice - în jurul existenței continentului Atlantic.

Cine se pasionează de această problemă care se pare că azi a eșit din faza coniecturilor sporadice trebuie să știe a face partea focului, adică a da de-o parte tot ceea ce e legendă, mit și basm, față de cercetarea rece și mai puțin colorată a cercetărilor geologice și geografice. (V.)

PETRONIUS.

Cărți, Reviste, Ziare.

I. Agârbiceanu: *Visurile* — povestiri. Biblioteca Semănătorul, No. 67 - 68. Arad. 10 Lei.

Marele nostru prozator a adunat în acest volum o seamă de admirabile povestiri cari fixează pentru totdeauna câteva momente din războiul nostru de întregire. E prinsă cu măiestrie frământarea populației românești a unui sat ardelean de lângă fosta graniță, în preajma și în timpul intrării și retragerii armatei române din Ardeal.

„Visurile“ îmbogățesc cu câteva puternice povestiri îmbelșugata activitate literară a părintelui *Ion Agârbiceanu*.

Prof. Horia Teculescu: *Scriitorii ca luptători pentru unirea neamului*. Biblioteca Semănătorul No. 64 Arad. Prețul 5 Lei.

Tânărul profesor Horia Teculescu, dela liceul „Mihai Viteazul“ din Alba Iulia, publică în acest volum un interesant studiu despre contribuțiile scriitorilor noștri la unirea neamului.

D-sa studiază sub acest raport scrisul românesc începând cu cronicarii și terminând cu cei mai valoroși reprezentanți ai scrisului nostru de astăzi.

În zilele noastre când politicienii strigă că meritul întreg al desrobirii noastre le revine lor și numai lor, volumul d-lui Horia Teculescu e cât se poate de binevenit.

Il recomandăm, cu toată căldura, cetitorilor noștri.

Teodor Murășanu: *Cioburi de oglindă*. „Biblioteca Semănătorul“ Arad, No. 62—63. Lei 10.

Tânărul scriitor ardelean Teodor Murășanu pe care îl întâlnim des în paginile revistelor „Țara-Noastră“ și „Consânziana“ din Cluj, și-a adunat în acest volum o samă dintre bucățile sale în proză. Sunt între ele scene bine prinse din viața satelor noastre. În multe pagini găsim privilegii mișcătoare de viață ardelenescă din timpul războiului, care ne-a adus desrobirea.

Scris limpede și fără pretenții, volumul „Cioburi de oglindă“ se recomandă prin căldura și apropierea sufletească de Ardealul sătenesc.

Iosif Spillmann: *Iubiți pe dușmanii voștri*. Biblioteca „Presa bună“. Nr. 9 - 10. Iași 1925. Prețul 8 lei. Este una dintre istorioarele interesante cari câștigă cu ușurință sufletește, și stârnesc, recreând, gânduri bune. Mons M. Robu traducând cu îngrijire pe Spillmann face un real serviciu tuturor celor cari nu mai știu ce să pună în mâinile tinerimii dornice de o lectură, care să nu miroase totdeauna a cafea și a tavernă.

Gavril Todică: *Urgiile naturii.* Biblioteca „Semănătorul“ No 69. Arad. 5 Lei.

Dl G. Todică, — un talentat și harnic popularizator al științei, — adună în aceasta broșură o seamă de informații despre nenumăratele urgi delănțuite de natură asupra oamenilor în cursul vremilor.

Cu ajutorul acestei cărți luăm cunoștință de nepastele cele mai cutropitoare ce s'au abătut vre-odată asupra omenirii. Scrisă limpede, cartea D-lui G Todică se cetește ca o cumplită poemă a dezastrelor.

O revistă italiană despre România. Ultimul număr din »La Vita Italiana« revista d-lui Giovanni Preziosi este aproape în întregime dedicat României.

De altfel d. Giovanni Preziosi ne-a fost totdeauna favorabil și studii asupra țării și oamenilor noștri au fost publicate adesea în revista sa de autorii italieni cât și români.

În numărul de 15 Maiu trecut găsim:

La soluzione della questione d'Oriente de G. Filippucci Giustiniani, care între altele expune și o prezentare din istoria noastră.

Il patto orientale e la Piccola intensa de Umbreto Nani, unde se arată rolul ce-l are România în Mica Înțelegere.

La Republica Moldova della Russia sovietista, de Aurelio Palmieri.

Recunoscători atenției pe care d. Giovanni Preziosi ne-o acordă am dori să putem înregistra cât mai des asemenea manifestații în stare de a ne face cât mai cunoscuți în Italia și de a strânge cât mai mult raporturile româno-italiene. (u.)

Emil Isac: *Cartea unui om.* Arad. Librăria Diecezană. 10 Lei. În numărul dublu 65—66. „Biblioteca Semănătorul“ tipărește un material select din producția literară, atât de subtilă și policromă a d-lui Emil Isac, interesantul scriitor transilvănean, care reflectă în concepția și stilul său, ca într'o oglindă magică întreg orizontul intelectual al vremii.

„Cartea unui om“ se abate dela obiceiul vechiu de a da în acelaș volum o materie omogenă și ne dă în abia 128 de pagini o bogată variație de versuri, articole politice, essay-uri, schițe, poeme etc., cari toate la un loc ne dau portretul intim al scriitorului și poetului Emil Isac.

Volbură Poiană: *Ion Burduf* — viața unui copil până în ceasul în care a părăsit școala primară. Prețul e 5 Lei. Librăria Diecezană din Arad.

În „Biblioteca Sămănătorul“ Nr. 61, scriitorul Volbură Poiană publică o frumoasă povestire, sub titlul de mai sus, în care prinde simplu și mișcător viața unui copil de plugar moldovean și a mediului în care crește acest copil îndrăgît mai mult de întinsul câmpurilor și desigurile codrilor decât de pereții școlii din satul lui. Cărticica această scrisă din inimă pentru a merge la inimă va fi, desigur, bine primită de publicul nostru cetitor. Mai cu seamă în satele noastre povestirea lui Volbură Poiană va fi cetită cu plăcere.

Dr. Alex. Filipciuc: *Roma și frumusețile ei*. Editura autorului în Zălau, jud. Sălaj. Prețul 30 lei. Este prima carte imprimată la noua tipografie „Lucașfăruș”, care ne dă o reproducere artistică, încât ne va face cinste și în Italia în mâinile pelerinilor pentru cari s'a scris anume. Incepând dela gară ne descrie cartier de cartier și stradă de stradă tot ce e monumental, artistic și istoric în eterna cetate, încât cu ghidul Romei *jără cicerone* ori și cine se poate orienta și poate gusta toate frumusețile grămădite în acest centru universal. Aprecierile operelor de artă, amintirile și tradițiile istorice reprezintă ultimele sinteze ale științei și sunt nespuse de prețioase prin preciziunea lor. După Schițele din Italia ale repausatului Teodor Bulc este al doilea op de descrieri de călătorie la noi, iar cu împărțirea sa de călăuză este prima în acest gen și se recomandă dela sine. (Pt.)

Academia Română. *Din viața poporului român XXXIII. Tache Pabahagi, Graiul și folklorul Maramureșului*. Cultura Națională. București 1925. Format 8° pagini 240 + 1 hartă și XXII planșe. Prețul?

E una din cele mai valoroase contribuțiuni la cunoașterea graiului nostru românesc, iar relativ la subdialectul maramureșan această lucrare se poate spune că este, în aspectele ei principale, definitivă. După culegerile preoților noștri Dr. Al. Ciplea, Tit Bud și I. Birlea, aceasta a d-lui P., aducând nu numai poezie poporană, ci și povești, jocuri de copii, tradiții și legende, cimilituri, datini, credințe, superstiții, povestiri cu privire la viața de astăzi, folklor muzical (muzică populară), apoi toponimie și onomastică se poate spune că aduce tot ce se poate aduce. E enorm de mult materialul științific cules de autor în 115 zile, câte a avut pentru a studia sub atâtea raporturi graiul și folklorul maramureșan. Nu e mirare, deci, că facultatea de litere a universității din București, la recomandarea profesorilor de specialitate dd. Ovid Densusianu și Ioan Bianu, a admis lucrarea tânărului savant ca teză de doctorat, iar Academia Română i-o publică în biblioteca sa destinată studiului vieții poporului român. Lucrarea aceasta e, în acelaș timp o dovadă strălucită de nivelul înalt la care se găsește știința filologiei la universitatea din capitala țării noastre. (ig.)

I. Simionescu, *Orașe din România*, cu 62 figuri București 1925, editura „Cartea Românească”. Format 8°, pagini 282, prețul 80 Lei.

Bună inspirație a avut d. S. profesor universitar la Iași și directorul publicațiilor științifice ale celei mai mari edituri românești care este „Cartea Românească” din București, strângându-și în volumul de față o parte din interesantele sale foiletoane de Dumineca din ziarul „Viitorul” și anume pe cele relativ la orașele mai importante. Suntem străini în țara noastră, nu numai fiindcă străinii stăpânesc de multe ori cele mai însemnate izvoare de câștig, ci și fiindcă străinii ne cunosc mai bine decât ne cunoaștem noi. Pentru a veni în ajutor celor doritori de a cunoaște pământul acesta românesc cu tot farmecul și cu toate bogățiile solului și subsolului său, dar mai ales pentru a ajuta pe excursioniștii școlari și profesori, d. Simionescu a publicat acest ghid pe care-l dorim și mai complet și mai bogat ilustrat, pentru a fi cât se poate de perfect.

Suntem mulțumitori d-lui S. și pentru spiritul de dreptate și imparțialitate cu care vorbește de oamenii și de orașele noastre. În foiletoanele „Viitorului” de pe vremuri au mai fost câteva alunecări pe pante greșite, după șoaptele rău inspirate ale unora și altora dela noi. În ediția de față aceste aprecieri neînțemiate au dispărut în cea mai mare parte. Când se vor cunoaște mai bine împrejurările vieții românești dela Oradea Mare și Beiuș, de exemplu, atunci suntem convinși că nu se va mai vorbi de iesuitism în legătură cu paliative și artificialități ca denumirile străzilor etc. nici nu se vor mai reedita, fie chiar în formă foarte atrăgătoare, dorințe zadarnice „pentru neunirea bisericei unite”, vorbind de Blaj. Incolo toată recunoștința și admirația. (ig).

CRONICA.

Consacrarea Boliviei la Inima lui Isus. La 6 August Bolivia va serba centenarul independenței sale. Cercurile catolice, în frunte cu arhiepiscopul Mons. Francesco Pierini, vreau să realizeze cu acest prilej două lucruri: consacrară republicii la Inima lui Isus, și ridicarea unei statui a Mântuitorului pe un vârf de munte. Spre acest scop s'au orânduit rugăciuni solemne și se strâng iscălituri în toată țara. Majoritatea deputaților au primit propunerea și vor sprijini în parlament votarea unui proiect de lege în acest sens.

Și locuitorii din La Paz vor ridica în ziua aceea o statuă a Inimii lui Isus pe un deal din apropiere. (C. S.)

O eroină a Ucrainei. După o desbatere de trei zile la Curtea Marțială bolșevică din Chiev, a fost condamnată la moarte dimpreună cu ofițerii din statul său major, hatmanul-femeie *Marusia Treiko*, cunoscută din luptele lui Petljura. Dușmană neîmpăcată a bolșevicilor, a trupelor roșii, Marusia descendentă unei vechi familii catolice ucrainiene, a intrat voluntară în armata hatmanului, distinguându-se printr'o vitejie fără pereche. Ea susținea că i s'a arătat Maica Domnului în vis și i-a poruncit să lupte împotriva dușmanilor lui Dumnezeu care sunt bolșevicii. Numele ei a ajuns îngrabă popular în toată Ucraina.

Doi ani a susținut cu trupa sa lupta cu armatele roșii, până când în urmă a fost făcută prinsonieră cu întregul stat major. Procesul dela Chiev a ținut într'o mare agitație întreaga Ucraina. Poporul o credea o trimisă a lui Dumnezeu (p)

Cruciada împotriva alcoolismului în satele din Bucovina. E aproape banal să mai vorbești de primejdia alcoolismului la sate. De acest lucru se pare că și-au dat seama și cercurile conducătoare atunci când au pus în discuție problema alcoolismului prin proiectul de lege al înfrânării consumului alcoolic.

Înainte însă ca guvernul să aibă vreme să voteze și să execute această trebuitoare lege, însăși populația dela sate, cea amenințată direct prin primejdia alcoolismului a început să se alarmeze. Indrumată de unii intelectuali înțelegători, țărănimea din unele părți ale României a început să reacționeze în mod conștient și hotărât.

Astfel, în Bucovina, de câțiva vreme a început o sistematică luptă împotriva alcoolismului, luptă pornită de intelectualii satelor și câte odată din locurile conducătoare și susținută larg de masele țărănești.

Țăranii mai luminați și-au dat pe deplin seama de ravagiile pe cari le săvârșește otrava alcoolică și au în-

ceput să se constituie în societăți de temperanță, ai căror membri se leagă cu jurământ și se abțină dela băuturi tari alcoolice.

Comune fruntașe bucovinene s'au înrolat în imensa luptă împotriva alcoolismului și zi de zi răsar la sate tot mai multe societăți de temperanță alcoolică, cu tot mai numeroși membri țărani.

În scurta ei durată, această sănătoasă acțiune a început să dea roade îmbucurătoare. În multe locuri consumul alcoolic a început să se stăvilească, iar în unele sate s'au putut închide chiar și crășmele.

Astfel bună oară această acțiune, pornită în mod sistematic în județul Cernăuți, a dus la înființarea de astfel de societăți în aproape fiecare comună mai mare.

Societățile acestea primesc numele comun de »Trezvii« și sunt alcătuite în baza unor statute unitare (U.)

Examen de preoți Episcopul Vișarion al Bălților a cerut preoțimei județului prezentarea diplomelor de absolvire a seminariilor, în vederea examenului căruia vor fi supuși toți preoții din eparhia Holinului. (r.)

Câți sârbi sunt în România? Episcopia sârbească din Banatul românesc a dat publicității noul anuar despre starea eparhiei, comunelor religioase și situația credincioșilor săi din România. Anuarul arată, că numărul credincioșilor sârbi din Banatul românesc este de 44,078, cu 5916 mai puțin ca în 1919 (pe timpul ocupației sârbești în Banat). (r.)

Comunicarea dlui prof. N. Iorga la Academie despre Moștenitorii din 1404 ai celor dintâi voievozi moldoveni. Ministerul de externe a trimis Academiei o broșură a d-lui Petrow fost profesor la Universitatea din Petrograd în care examinează un document găsit la Budapesta, scris de doi români, Dimitrie și Alexandru fiii lui Băniță Voevod, în anul 1404.

D. Petrow care trăește acum la Praga, ocupându-se de ruteni, a căror existență e contestată; în Maramureș, a găsit un document slavon de cea mai mare importanță, privitor la dinastia care a întemeiat Moldova.

Documentul e o donație făcută mănăstirii sfântului Mihail din Peri, în Maramureș.

D. Petrow cercetează stilul documentului care corespunde perfect cu datinile epocii; aspectul paleografic n'are nimic care să nu semene cu al celor dintâi acte emanate sub influența cancelariei rutene, și care s'a păstrat la domni moldoveni din vremea secolului al XV-lea.

Forma diplomatică e puțin deosebită de a documentelor domnitorilor noștri și lucrul se explică prin aceea că actul e o simplă mărturie care venea din părțile Maramureșului ce se reșimeau de altă influență.

Cuprinsul documentului privește pe Pan Radu, vice-șpan al Maramureșului, și pe alții, »nemeși« din Săpânta care dau știre ca »Balița Voevod și Drag Meșter« au zidit biserica sfântului arhanghel Mihail în »țara Teresului« și au dat din »uricul« lor trei sate și o moară mănăstirii, în anul 1404.

După moartea ctitorilor, are loc în anul 1612 altă donație a lui Dumitru Voevod și Alexandru »meșter« tot din uricul lor, făcută în scaunul lor din Sighetul Marmației.

D. prof. Iorga, analizează numele persoanelor și localităților din document, pentru a pune în evidență obârșia lor românească, și nici de cum ruteană.

În acest document se vede lupta dintre cancelaria latină și cea rusească în părțile acelea, și e foarte important pentru că vedem că forma slavonească e biruitoare împotriva limbei latine și celei ungurești. Lupte între aceste două forme diplomatice — latină și rusească — au fost și în Țara Românească și desigur și în Moldova, și care s'au terminat prin biruința »slovenești« documentare. (C.)

Din memoriul studenților macedoneni, înaintat conferinței Miceii-Antante reținem pasagiile următoare:

Mica înțelegere fiind rezultatul firesc al unor necesități reale create pentru statele participante de marele război nu va putea corespunde scopului urmărit limitându-se numai în manifestări de ordin diplomatic, ci în stabilirea directă de raporturi sincere și respect reciproc dintre popoare. Aplicarea principiului reciprocității deci garantează trăinicia acestei alianțe.

Cu durere trebuie să constatăm însă, că acest principiu în ce ne privește — a fost neglijat.

Intradevăr confirmarea aceasta ne-o dă în primul rând situația comparativă a minorității românești din Jugoslavia și a celei sârbești din România.

Înainte de războiul mondial în Macedonia sârbească funcționau: 26 școli primare românești; 10 biserici românești; 1 liceu românesc.

1. școală normală profesională de fete românească.

După războiul mondial însă nu mai funcționează nici una din aceste instituții.

După războiul mondial în Banatul românesc guvernul român a permis funcționarea următoarelor instituții sârbești.

43 școli profesionale cu 64 învățători; 54 biserici (subvenționate de Statul român);

4 mănăstiri;

1 Vicariat la Timișoara;

1 Bancă sârbească la Timișoara (sprijinită de Banca Națională a României);

1 ziar săptămânal »Glasnic«;

Diverse asociații culturale;

iar ca ultimă dovadă de echitate în tratamentul cetățenesc statul român a făcut ca și familiile sârbești să beneficieze de noua lege a împroprietăririi.

Față de elocința acestor adevăruri credem că cel puțin de data aceasta, cu ocazia conferinței Miciei Înțelegeri se vor lua în seamă drepturile noastre ca minoritate etnică, fapt care va constitui dovada cea mai sinceră a raporturilor de amicitie dintre poporul român și sârb, iar pentru guvernanți exemplul strălucit al bunelor intențiuni.

Studentimea macedo-română își permite mai mult ca oricând să speră că rezultatul întrevederii reprezentanților Miciei Înțelegeri s'aducă după sine și rezolvirea definitivă a situației școlare și bisericești a minorității românești din Jugoslavia. (d.)

Alegerea Patriarhului la Constantinopol. Amestecul autorităților a dat naștere la incidente grave cari au produs o impresie penibilă în Grecia. Trei mitropoliți maltratați de poliție. În momentul când opinia publică din Grecia și cercurile guvernamentale își dădeau toată silința pentru ameliorarea relațiilor cu Turcia

și când prin încheierea acordului greco-turc se spera o strângere a legăturilor dintre ambele țări, incidente produse cu prilejul alegerii patriarhului ecumenic la Constantinopol au produs cea mai penibilă impresie în toate cercurile. Știri demne de crezare din Constantinopol arată că prefectura din acest oraș dorind să influențeze votul Sinodului, s'a dat la brutalizări și ingerințe violente. Astfel trei mitropoliți au fost chemați la prefectură, în scopul de a fi intimidați.

Mitropolitul din Sardes, cunoscut ca adversar al candidatului oficial, a fost invitat de trei persoane care s'au dat drept agenți de poliție și în drum spre prefectura de poliție a fost grav maltratată de acești indivizi, care i-au tăiat barba și l-au rănit destul de grav.

Alegerea a trebuit să fie amânată; întrunindu-se apoi sufragiile în jurul mitropolitului Niceei, a fost ales într-o atmosferă încărcată și umilitoare pentru patriarhie, pe urma insolențelor amenințări a prea toleranților actuali stăpânitori ai Turciei, patriarhul *Vasile*. (R.)

Reînființarea cursurilor pentru surori de ocrotire are loc la toamnă în noul institut de orbi, în Calea Dobroanților. Instituția surorilor, creată de d. Iuliu Moldovan, a dat foarte bune rezultate, apreciate de autoritățile centrale. Personalul va fi riguros selecționat la primire în școală. Pentru satele noastre surorile vor fi cel mai puternic auxiliar al serviciului sanitar.

Polonia și evreii. — Într'un articol revistă *Journal de Genève* pune problema de acuitate a Poloniei: o politică nouă față de Evrei. Guvernul polon a încheiat cu comunitățile evreiești un aranjament cu viu răsunet asupra populației evreiești ce se ridică la trei milioane de suflete. Revindicările Evreilor sunt în parte satisfăcute: recunoașterea oficială a școlilor lor confesionale, a repaosului de sâmbătă, favorizarea emigrației etc. Guvernul polon a cedat având în vedere criza financiară foarte acută, imposibilitatea de a contracta împrumuturi externe din cauza atmosferei nefavorabile ce o făceau Evreii, opoziției dârze a elementelor parlamentare

evrești și peste tot forței economice ce o reprezintă Evreii în viața statului polon. Rămâne însă o mare întrebare neresolvată: se vor mulțumi evreii cu acest aranjament și nu vor pretinde mâine mai mult!?

Noul dictator al Rusiei. *Un strateg politic.* Lupta pentru succesiunea lui Lenin, care dura de câțiva ani în sânul partidului comunist rus, - scrie »Excelsior«, poate fi socotită ca sfârșită. Invingător a eșit georgianul Stalin (Giungujvili), triumfând asupra tuturor competitorilor. Bolșevicii moscoviți au acum un nou șef sdravăn, care ține vârtos frânela puterii, iar Rusia un nou dictator a tot-puternic, care a luat locul »părintelui comunismului«, ferindu-se totuși pentru moment să-și sublinieze prea mult în mod public adevăratul rol.

Trebue să fim drepți și să recunoaștem că Stalin a procedat cu o iscusința desăvârșită și a arătat o adevărată măiestrie în arta manevrelor interne.

Troțki a fost mai întâi concurentul cel mai de temut, și nimeni nu-i putea ține piept în partidul bolșevic. Spre a-l da gata pe Troțki, Stalin s'a unit cu Kamenev și Zinoviev; eforturile combinate ale acestor trei pontifi isbutiră să ridice contra lui Troțki toată »vechea gardă bolșevică, și, sub presiunea acestei forțe, șeful armatei roșii, în care opoziția își pusese atâtea speranțe, s'a rostogolit. Atunci, odată ce și-a învins concurentul, grație »triumviratului« din care făcea parte, Stalin a dobândit toate înlesnirile ca să ia singur moștenirea și să înlăture pe ceilalți doi membri ai aceluiași triumvirat care asigurase victoria asupra lui Troțki.

Doi învinși. Nici Kamenev, nici Zinoviev nu erau în stare să i-se pue de-a curmezișul. Cel dintâi este un

om cu caracter nehotărît totdeauna șovăelnic și chiar Lenin ar fi vorbit de lipsa lui de curaj. Cât despre Zinoviev, existența lui princiară, trecutul lui i-au atras o nepopularitate în partid, ce crește zilnic. De altfel felul cum el conduce internaționala comunistă nu e de natură să-și câștige simpatii în cercurile diriguitoare și răspunzătoare ale bolșevismului rus.

În tot cazul un lucru e sigur: în ceasul de față Kamenev nu mai joacă decât un rol de mâna a treia, iar steaua lui Zinoviev pălește repede; partizanii lui trec cu duimul la Stalin. Acesta crezuse că e bine, în noile condițiuni, să se facă protectorul lui Troțki - care nu mai e pericolos după recentul eșec - contra foștilor lui aliați, El l-a adus înapoi pe Troțki din Caucaz, el i-a dat un post fără influență politică, firește, și tot el a poruncit să înceteze orice atac contra fostului locotenent al lui Lenin, în partid ca și în presă. Astăzi și Troțki se face, de sigur fără plăcere, că e partizanul lui Stalin.

Lenin a rămas pe jos. Situația noului dictator se întărește zilnic. Peste tot e proclamat ca singurul discipol veritabil al lui Lenin. Unii merg mai departe, afirmând că-l bate pe maestru în iscusință, fiindcă Lenin nu s'a hotărît pentru primul »nep« decât după revolta din Cronstadt pe când Stalin a înțeles necesitatea »nep« fără s'aștepte avertismente de felul acesta și l-a făcut să prevaleze cu un curaj și o hotărîre remarcabilă. Și nu mai au nici-o îndoială că viitorul congres al partidului bolșevic, la toamnă, va fi un mare triumf personal al lui Stalin.

Astfel, putem spune că grație victoriei acestui georgian cu voință și decis, situația internă a partidului bolșevic s'a stabilizat, »războiul de succesiune« sfârșindu-se. (u.).